

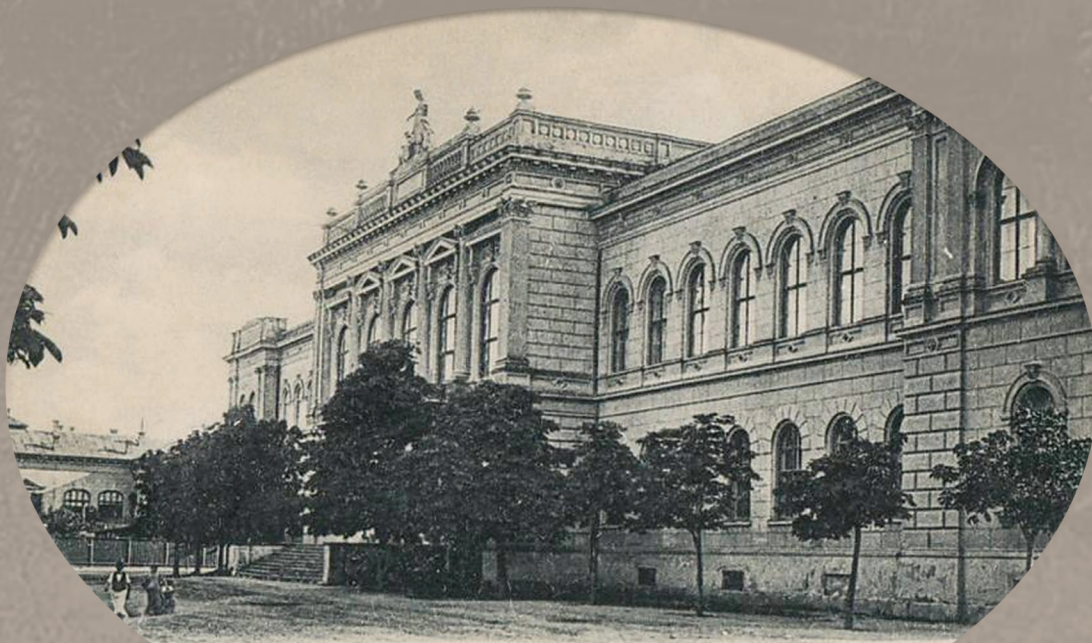
BIBLIOTECA
JUDEȚEANĂ
Alexandru D. Xenopol
ARAD

UFRP
Uniunea Ziaristilor Profesioniști
din România
Filiata „Ioan Stăvici” Arad

ATENEU ARĂDEAN

REVISTĂ DE CULTURĂ

Anul 4, Nr.4

2023

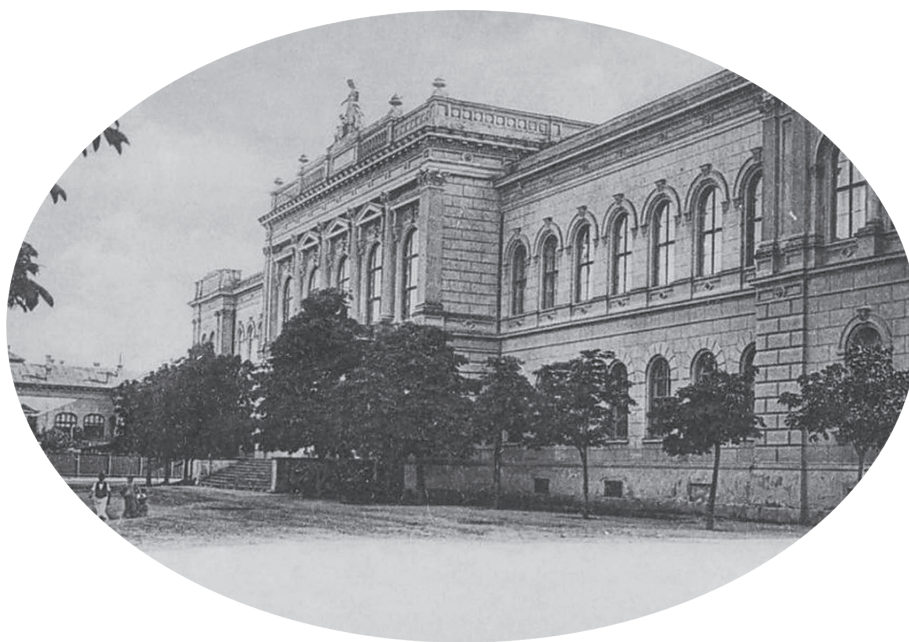

BIBLIOTECA
JUDEȚEANĂ
Alexandru D. Xenopol
ARAD

*Uniunea Ziaristilor Profesioniști
din România
Filiala „Ioan Slavici” Arad*

ATENEU ARĂDEAN

REVISTĂ DE CULTURĂ

Anul 4, Nr. 4

2023

ATENEU ARĂDEAN - Nr. 4, 2023

*Periodic de cultură editat de Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad în colaborare cu
Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România – Filiala „Ioan Slavici” Arad*

Volum tipărit cu sprijinul Consiliului Județean Arad, prin Biblioteca Județeană „A. D. Xenopol” Arad

DIRECTOR FONDATOR: Doru Sinaci

REDACTOR-ȘEF: Lucia Bibarț

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT: Ioana Nistor

CONSILIUL EDITORIAL:

PREȘEDINTE: Sorin Bulboacă

VICEPREȘEDINTE: Gabriela-Tatiana Gureanu

VICEPREȘEDINTE: Vasile Filip

REDACTORI ASOCIAȚI:

Florica R. Căndea

Gabriela Adina Marco

Maria Pantea

Gabriel Casap

Sebastian-Dragoș Bunghez

Horia Truță

Ioan Tuleu

CORECTURĂ TEXT: Darian Paraschiv

TEHNOREDACTARE: Marius Radu

CUPRINS

BIBLIOTECA, CARTE, SCRIS, TIPAR

<i>Gabriela Gureanu</i> - De ce este inovarea importantă într-o bibliotecă?	7
<i>Vasile Filip</i> - Parteneri în casa cărților	10
<i>Lucia Bibarț</i> - Momente din istoria Bibliotecii „Alexandru D. Xenopol” Arad Istorie în date și evenimente	12
<i>Adriana Czibula și Mónika Tockács-Mathé</i> - Elogiu cărții	21
<i>Ioana Nistor</i> - Artoteca – un spațiu dedicat artei la Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad	23
<i>Mariana Dan, Zoran Grujić</i> - Filiala Micălaca a Bibliotecii Județene „Alexandru D. Xenopol” Arad	24
<i>Jelmira Mako</i> - Biblioteca Orășenească Nădlac	25

PATRIMONIUL CULTURAL

Despre Cultura Română, adâncimi și suprafață - Reflecții, opinii, gânduri	31
---	----

ISTORIE

<i>Doru Sinaci</i> - Repere din trecutul cultural al județului Arad	47
<i>Darian Paraschiv</i> - Instituția cavalerismului în Evul Mediu	54
<i>Sorin Bulboacă</i> - Începuturile Lipovei (Sec. X-XIII)	61

ȘTIINȚĂ - EDUCAȚIE

<i>Rodica Oros</i> - „O școală este bună dacă reușește să contribuie la formarea unui om”	67
<i>Cristian Miclean</i> - Tendințe în limba română actuală	73

CREDINȚĂ

<i>Gabriela Adina Marco</i> - 256 ani de la nașterea și 193 de ani de la mutarea la Domnul a primului episcop ortodox român la Arad: Nestor Ioanovici (1767-1830)	79
--	----

LITERATURĂ, PROZĂ, ESEU, POEZIE, CRITICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ

<i>Steluța Crăciun</i> - Țăranul cu valiza de lemn	87
<i>Ionuț Claudiu Boia</i> - Străinul (poveste contemporană)	89
<i>Fevronia Spirescu</i> - Nunuk și firul de lună	91
<i>Gela Enea</i> - poezie	95
<i>Angela Nache Mamier</i> - poezie	98
<i>Carina A Ienășel</i> - poezie	101
<i>Anton Ilica</i> - Prozatorul Gheorghe Schwartz „Trădează”: înapoi, cu ironie, la retorică	103
<i>Anca Giura</i> - „Mergem toți spre frontieră...”*	109
<i>Steluța Crăciun</i> - Postmodernismul ca formă de protest cronică la cartea de teatru a lui Evra Gart, Despre morți numai de bine	113
<i>Florica R. Căndea</i> - Lucian Emandi - Poetul dintre două lumi (Medalion portretistic)	115
ARTE	
<i>Elena Gherghinescu Ziegler</i> - Integrarea miturilor și legendelor ancestrale românești în memoria culturală prin jocul marionetelor	123
<i>Rodica Colta</i> - Anyos Livia Viola (Fajsz), o pictoriță arădeană aproape uitată	131
<i>Rodica Oros</i> - Dialog cu Ioan Holender, un om-instituție, în Europa și în lume	133
<i>Dorin Frandeuș</i> - Pleadoarie pentru interpretarea live - cultura vie	136
INEDIT	
<i>Ioan Tuleu</i> - Despre întrajutorare	141
<i>Anton Ilica</i> - Iuliu Traian Mera, ilustrul medic din Țiria, bărbatul frumos cu barbișon, mustață și eleganță maioiresciană	143
<i>Florica R. Căndea</i> - Noi ipoteze privind localizarea cârciumii-han Moara cu noroc	150
<i>Gabriela Bălănean</i> - Voluntariatul, o punte între oameni	152
<i>Dani Rockhoff</i> - „Fericirea începe cu tine însuși”, interviu cu violonistul german Mani Neumann	155

BIBLIOTECA, CARTE, SCRIS, TIPAR

**GABRIELA-TATIANA
GUREANU**

DE CE ESTE INOVAREA IMPORTANTĂ ÎNTR-O BIBLIOTECĂ?

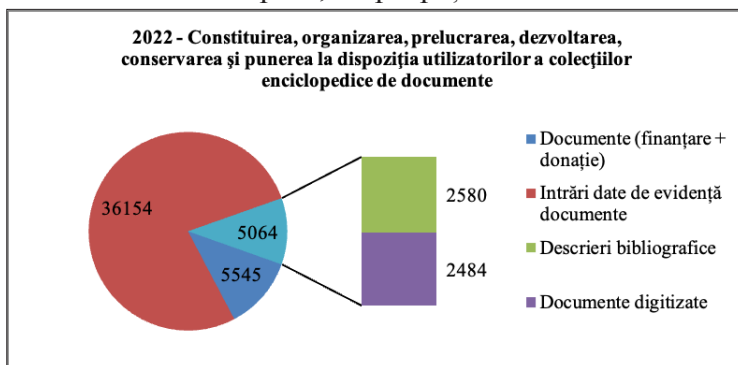
Managementul inovării reprezintă în prezent un obiectiv strategic al Bibliotecii Județene „Alexandru D. Xenopol” Arad, datorită conștientizării importanței sale de către bibliotecarii profesioniști în ceea ce privește mediul cultural extern aflat în continuă schimbare, incluzând aici și rapida dezvoltare tehnologică cu un impact uriaș asupra tuturor.

Aradul și arădenii, comunitatea locală și utilizatorii pe care Biblioteca Județeană „A. D. Xenopol” îi deservește de peste 165 de ani, se află în continuă schimbare, în special acum, în perioada post-pandemică. Se spune că o bibliotecă este un spațiu al tăcerii... Este adevărat, însă este și un spațiu al acțiunii, al ideilor, al inițiativelor culturale, iar atunci când copiii și adolescenții ajung la Bibliotecă, vă asigur că aceasta devine un spațiu al vieții, al mișcării, al interesului. Aceasta este parte din misiunea fundamentală a Bibliotecii arădene, aceea de a servi interesele de informare, de educație permanentă, de studiu, de

dezvoltare a personalității, de lectură și recreere a tuturor cetățenilor indiferent de etnie, gen, religie etc., dar în mod special al celor din comunitatea locală, municipiul și județul Arad.

Adevărata inovare semnifică plierea serviciilor oferite de instituția arădeană pe nevoile și aspirațiile utilizatorilor, atât acum, cât și în viitor.

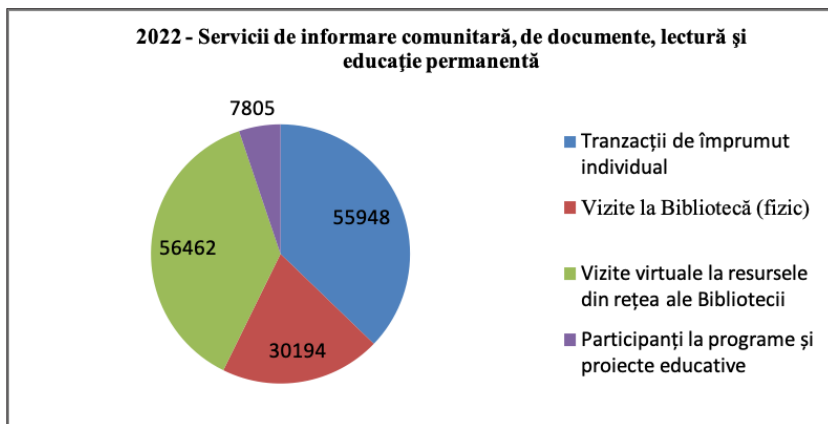
Promovând calitatea serviciilor, cultura și normele clasice profesionale, Biblioteca adoptă și implementează în același timp, adaptabilitatea și plierea pe noile cerințe culturale ale utilizatorilor, managementul inovării fiind perceput drept necesitatea creării de structuri organizaționale care să conducă pas cu pas la obținerea de rezultate inovatoare: de la strategii de atragere și implicare a cititorilor arădeni, modernizarea și crearea unor spații care să asigure condițiile optime pentru a facilita procesul lecturii, extinderea bibliotecii dincolo de zidurile sale pentru a furniza servicii culturale excepționale și inovatoare utilizatorilor săi, implicarea motivarea personalului bibliotecii și a altor părți interesate, alături de un set de instrumente culturale, utilizări inovatoare a spațiilor bibliotecii, cum ar fi crearea și implementarea MakerSpace, drept spațiu de lucru colaborativ

dotat cu cea mai recentă tehnologie pentru ca utilizatorii cu interese comune să lucreze la proiecte și să împărtășească idei, echipamente și cunoștințe.

Biblioteca joacă un rol important în viața noastră. Cu toții căutăm o carte pentru a învăța și studia, pentru a ne informa și a cunoaște, pentru a ne destinde și relaxa, căutăm un loc al liniștii și al culturii, căutăm „acel miros de carte ce îmi place atât de mult”, cum spunea un senior utilizator al Bibliotecii noastre. Sau îmi aduc aminte de un tânăr cititor de vreo 7-8

ani care, anul trecut, de Nocturna Bibliotecii – un eveniment recurent de promovare a cărții și lecturii publice, a venit la concertul organizat cu această ocazie și relaxat, pe un „puf” – o perină pe podea, citea de zor la 10 seara, un volum din „Harry Potter”. Nu pot să neg emoția numeroaselor lansări de carte sau a vernisajelor de artă plastică sau a clipelor emoționante oferite de talentați muzicieni. Toate se îmbină pentru a promova cultura, pasiunea pentru lectură, creând o experiență socială, culturală și educativă. O experiență dedicată Aradului și arădenilor. Din suflet pentru suflet.

Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad

Misiune

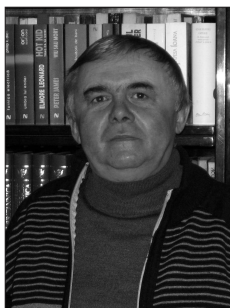
- ✓ profil enciclopedic
- ✓ promovarea cărții și a lecturii ca proces fundamental al personalității umane
- ✓ la dispoziția comunității prin cultură și educație
- ✓ acces liber și nediscriminatoriu la cunoaștere și informații
- ✓ servicii moderne de informare bibliografică în format clasic și online
- ✓ hub cultural și educativ

Viziune

- ✓ bucuria de a citi
- ✓ lectura sub toate formele
- ✓ informare și cercetare
- ✓ educație și dezvoltare
- ✓ studiu și învățare pe tot parcursul vieții
- ✓ promovarea memoriei culturale locale și naționale
- ✓ recreere și creativitate

Valori

- ✓ peste 500.000 unități de bibliotecă
- ✓ fond de patrimoniu cu volume și incunabule unicate în România
- ✓ colecții bibliografice de excelență: Alexandru D. Xenopol, Vasile Goldiș, Iosif Moldovan, Coriolan Petranu, Orczy-Vásárhely
- ✓ filiale dedicate în slujba comunității arădene
- ✓ Biblioteca Digitală – resursă modernă de informare și documentare

VASILE FILIP

Parteneri în casa cărților

În 16 martie 2018, șapte membri UZPR din Arad ne-am întâlnit la Biblioteca Județeană „A.D. Xenopol” și am hotărât să ne constituim în Grup, conform Statutului Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România. (Menționez că, după Revoluție, mai exact în 7 ianuarie 1994, la Arad lua ființă o filială a UZPR, primul președinte fiind ales atunci publicistul Emil Șimândan. Dar, după mai mulți ani, organizația și-a încetat activitatea).

Din momentul reorganizării, ne-am mobilizat cu toții să convingem cât mai mulți ziaristi profesioniști din redacții sau pensionari să vină alături de noi.

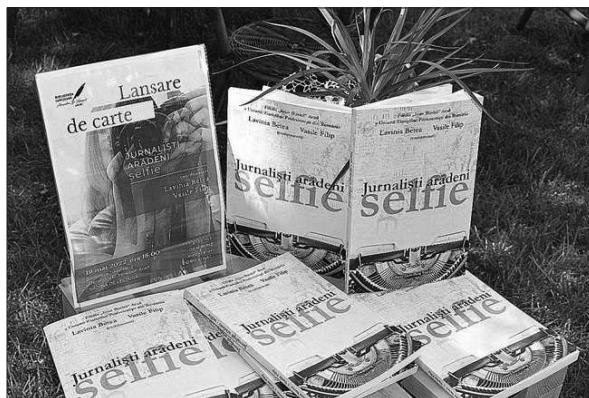
Așa se face că, doar după câteva luni, eram deja 19 membri cu acte în regulă și, într-o discuție telefonică, Doru Dinu Glăvan, regretatul președinte al Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România, m-a informat că deja suntem înregistrați ca filială, mai ales că mai aveam colegi cu dosare la Comisia de atestare a UZPR

În aceste condiții am convocat, pe 22 iunie 2018, o întâlnire în sala ASTRA a Bibliotecii Județene „A.D. Xenopol” din Arad. Am arătat

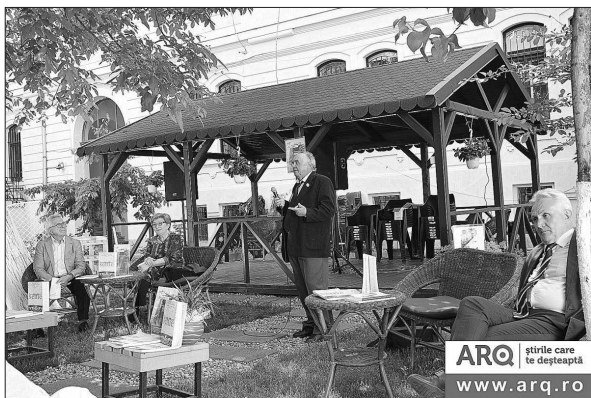
că grupul nostru a „crescut” și am îndeplinit cerința de a funcționa ca Filială a UZPR dar, pentru dinamizarea **întregii** activități, se impun mai multe măsuri organizatorice. Atunci am luat și hotărârea ca Filiala din Arad a UZPR să poarte numele marelui clasic al literaturii române IOAN SLAVICI – cel mai important scriitor **și** jurnalist arădean din toate timpurile, născut pe meleagurile arădene, la **Șiria**.

Dar, pentru buna funcționare a filialei, se impunea să avem un sediu. Ori, din discuțiile pe care le-am avut cu mai mulți colegi din **țară**, acest lucru nu era prea ușor de **înfăptuit** pentru că se obține greu un spațiu **și** apoi vin cheltuielile de **întreținere** (curent, apă, cădura, etc). Noi **însă** am avut noroc: am **încheiat** un parteneriat cu Biblioteca – pe care l-am semnat cu ziaristul Doru Sinaci, pe atunci director al instituției, **în** baza căruia ni s-a pus la dispoziție o sală unde urma să ne desfășurăm activitățile.

Realizările filialei noastre l-au făcut pe președintele Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România, Doru Dinu Glăvan, să dorească să ne cunoască. Acest lucru s-a realizat în 13 noiembrie 2018 în Sala „Astra” a Bibliotecii Județene „A.D. Xenopol”.

Dar parteneriatul cu prestigioasa instituție arădeană nu s-a rezumat doar la a fi gazdă a evenimentelor noastre. Anul următor, 2019 - la Centenarul UZPR și împlinirea unui sfert de secol de existență a filialei din Arad -, în colaborare cu Biblioteca, am publicat prima carte: „Voci și vocații jurnalistice arădene în UZPR”, coordonată de Emil Șimăndan și Vasile Filip.

Ca o încununare a acestor evenimente, pe 8 noiembrie, în sala „Sabin Drăgoi” a Bibliotecii Județene Arad, a avut loc lansarea cărții, sub genericul „Convorbiri jurnalistice”; o întâlnire a membrilor filialei cu cititorii, care a fost onorată și de președintele Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România, Doru Dinu Glăvan.

Atunci ne-am propus să mai scoatem o carte (am și stabilit tema), să organizăm o tabără de jurnalism la Moneasa sau Căsoaia, și chiar o întâlnire la Arad cu membrii Consiliului Național Consultativ (din care fac parte toți președinții de filiale). Numai că... a venit pandemia.

După o perioadă foarte lungă de interdicții, anul trecut am reușit, tot cu ajutorul Bibliotecii Județene „Alexandru D. Xenopol”, să publicăm a doua carte a filialei: „Jurnaliști arădeni - selfie”, coordonatori fiind Lavinia Betea și Vasile Filip. Lansarea lucrării a avut loc în 19 mai 2022, în Grădina de Lectură a Bibliotecii. O carte-autoportret semnată de ziariști profesioniști, membri ai filialei, adresată atât publicului larg și celor pasionați de jurnalism, cât și specialiștilor în domeniul mass-media și istoriei recente. Noua carte a Filialei „Ioan Slavici” Arad a ajuns, ca donație, în toate bibliotecile publice și școlare din județ, dar și la cele două universități arădene, „Aurel Vlaicu” și „Vasile Goldiș”, care au specializări de jurnalistică.

Acum, în cadrul parteneriatului cu Biblioteca Județeană „A.D. Xenopol”, ne propunem să edităm revista trimestrială: „Ateneu arădean”. Credem că, împreună, vom realiza o publicație valoroasă pentru toți cititorii și iubitorii de presă scrisă.

LUCIA BIBARȚ

Momente din istoria Bibliotecii „Alexandru D. Xenopol” Arad istorie în date și evenimente

Bazele bibliotecilor publice, ale bibliotecii arădene, sunt bibliotecile particulare.

Colecțiile particulare, colecțiile de carte ale familiilor din Arad care au constituit începuturile bibliotecii publice sunt: Forray András, Sava Tekelija, Vásárhelyi, Csáky, Atzél, Orczy Lőrinc, Vörös Ferenc, Fábíán Gábor, biblioteca minorităților, Familia Mocioni, Alexandru Gavra, Vasile Goldiș, Iosif Moldovan, Coriolan Petranu, Czarán Gyula, Ioan Tomuția, Gheorghe Ciuhandu etc.

Între 25 și 26 octombrie 1913 are loc inaugurarea Bibliotecii orașenești arădene din clădirea Palatului Cultural.

Ideea înființării Palatului Cultural, ca și a bibliotecii, a aparținut Societății culturale „Kölcsey”. La deschiderea Bibliotecii orașenești, fondul de carte era de 25.000 de volume, volume provenite din donațiile ungurești particulare: Atzél, Fabian, Czarán. Primul director al bibliotecii a fost Vajassy Árpád. Fondul nu conținea nicio carte în limba română.

În anul 1914, biblioteca Palatului a avut 10.199 de cititori, care au împrumutat în total 11.976 de volume.

În ziua de 9 aprilie 1914, administrația Palatului Cultural a fost însărcinată oficial cu inventarierea tuturor colecțiilor.

În perioada interbelică, fondul de carte al Bibliotecii „A. D. Xenopol” era de 100.000 de cărți.

Donația „Xenopol” este săvârșită de văduva acestuia, Riria Xenopol, la moartea savantului, iar în 12 mai 1921 are loc inaugurarea bibliotecii lui A. D. Xenopol, a donației. Conținutul, de 2.032 cărți deosebit de valoroase pentru Arad, ne parvine la îndemnul lui Vasile Goldiș. 171 de cărți de mai mică valoare sunt transferate la câteva școli din oraș.

Directorul instituției a fost, între 1921-1944, Lazăr Nichi.

În septembrie 1922, pe adresa bibliotecii „A. D. Xenopol” din Arad, au fost expediate din partea Ministerului Muncii și al Ocrotirilor Sociale revistele „Viața Românească” și „Idea Europeană”. Din toate actele oficiale, ștampilele etc. existente atunci rezultă că biblioteca nu a purtat până în 1995 numele marelui istoric, în perioada interbelică funcționând în incinta bibliotecii doar o sală de lectură cu denumirea „A. D. Xenopol”.

Din 21 februarie 1924, la solicitarea Direcțiunii Bibliotecii și a Muzeului Social București, privind informațiile statistice referitoare la biblioteca Palatului Cultural, se afirma că biblioteca din Arad are denumirea generală de Biblioteca Palatului Cultural și este formată din donațiile „Xenopol”, „Fabian” ș.a.

Circulația cărților în sala de lectură a bibliotecii Palatului Cultural, în cursul anului 1936, era următoarea: cărți românești – 305, cărți străine – 288; totalul operelor citite – 26.456; totalul împrumutătorilor – 366; citi-

tori de reviste și ziare – 9.529; biblioteca a fost închisă timp de 55 de zile.

În anul 1940, biblioteca număra 325.000 de volume, dintre care 22.000 de cărți aparțin fondului de colecții speciale (editate în limbile: latină, maghiară, franceză, germană, română, italiană, engleză, greacă, ebraică), peste 600 de manuscrise și 23 de incunabule.

În același an, în Biblioteca din Arad se aflau: 8.798 volume în limba română, 12.175 în limba maghiară, 5.586 în limba franceză, 3.217 în latină, 200 în engleză, 114 în italiană și 634 opere literare, științifice și istorice.

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, din motive strategice, biblioteca se mută la Șiria, se pare, în lăcașul Bibliotecii Baptiste.

Abia în anul 1946 își relua activitatea, în același spațiu al Palatului Cultural, în care a funcționat începând din anul 1913.

În perioada 1946-1949 s-a desfășurat campania înființării de biblioteci pe lângă întreprinderi și instituții, astfel că în 1949 existau în Arad un număr de 45 de biblioteci de acest fel, însumând 23.876 de cărți și având 4.500 de cititori.

În această perioadă s-a înființat și bibliobuzul, Aradul fiind al șaselea oraș din țară care dispunea de acest mijloc, la data aceea, modern.

Biblioteca Palatului Cultural, care purta în acea perioadă numele de Căminul Cultural „Nicolae Bălcescu”, a fost frecventată în iulie 1950 de 93 de cititori care aveau Cerc de citit la locul de muncă (Curtici, 1962), 112 cititori au împrumutat 1.044 de cărți. Sala de lectură, în aceeași lună, a fost vizitată de 246 de cititori care au consultat 40 cărți și colecții de ziare.

Pe data de 20 iunie 1950 a început „activitatea de epurare a bibliotecilor preluate”.

Conform HCM 342/51 au fost epurate, din Biblioteca Regională Arad, precum și din bibliotecile din regiune, volumele aparținând editurilor „Universul”, „Casa Școalelor”, precum și periodicele din perioada 23.08.1944-01.06.1952. Au fost scoase din biblioteci toate cărțile apărute înainte de 23 August 1944.

Anul 1951 a adus o cotitură radicală în viața bibliotecii. Biblioteca Palatului Cultural a fost separată atunci de muzeu, devenind instituție aparte, cu buget propriu. Biblioteca și-a continuat activitatea sub denumirea de Biblioteca Centrală Regională, avându-l ca director pe Ioan Tănzer.

Biblioteca dispunea în 1951 de un fond de 150.000 de volume (carte înregistrată și neînregistrată) și de 69 titluri de ziare. Din acest fond, conform procesului verbal pe anul 1951, 1.402 volume proveneau din donații, 825 de cărți proveneau din biblioteci particulare. În aceeași perioadă a început și munca de clasificare zecimală.

Un eveniment important la nivelul anului 1951 a fost înființarea Secției pentru copii, numită inițial „Biblioteca regională pentru copii”. Fondul inițial al secției a fost de 8.302 cărți și 27 reviste. Sediul bibliotecii se afla pe Bulevardul Republicii (actualmente Revoluției) nr. 87, unde astăzi se află sediul Bibliotecii Centrale Universitare „Tudor Arghezi” al Universității de Vest „Vasile Goldiș”.

Începând cu anul 1955, conducerea Bibliotecii Regionale Arad a fost preluată de către Dumitru Dascăl. În darea de seamă de

pe trimestrul I din 1955 se menționa faptul „că s-a finalizat scoaterea scrierilor învechite: 1.136 de cărți”. Conform datelor oficiale, la sfârșitul anului 1955 fondul de carte număra 106.000 volume, din care 40% cărți în limba maghiară, 35% cărți în limba română și 25% cărți în alte limbi. În acel an, biblioteca a avut 6.855 cititori, dintre care 2.541 copii.

În cursul anului 1955, „s-a verificat, după inventar, biblioteca Orczy-Vásárhelyi în vederea preluării acesteia și mutării ei în depozitul bibliotecii. Această bibliotecă conține cca. 20.000 de volume”.

În anul 1956, Biblioteca este ridicată la rangul de Bibliotecă raională, pe vremea directoratului lui Ilie Mihailovici. În anul 1956 au intrat în bibliotecă 1.686 volume, terminându-se concentrarea întregului fond neprelucrat într-un singur depozit. Au fost mutate circa 20.000 volume din depozitul fostei bibliotecii „Mera Paula” în așa-numitul depozit „Ienciu” din strada „Armata Poporului” nr. 6 (azi bulevardul Decebal).

Pentru atragerea cititorilor la bibliotecă s-a recurs la stația de radioficare și amplificare din oraș.

În anul 1957, Biblioteca Centrală era deschisă zece ore pe zi vara, nouă ore iarna, trei ore duminica. La biblioteca de copii se lucra opt ore pe zi. În raionul Arad funcționau 6 biblioteci satești, 31 biblioteci de cămine culturale și 27 „biblioteci ale colțurilor roșii”. Bibliotecile satești dispuneau de 30.499 volume. Biblioteca din Vladimirescu avea, de exemplu, 5.625 volume, cea din Frumușeni 5.740, iar cea din Vinga 6.734 volume. Bibliotecile comunale cu un număr relativ mare de cărți

erau cele din Covăsânț (2.200 volume), Liva-da (2.072 volume), Seceani (2.002 volume), Sînmartin (1.595 volume). Cele 31 cămine culturale dispuneau de 29.922 volume.

Bibliotecarii făceau și colportaje de cărți la domiciliu și la locul de producție (Frumușeni și Vladimirescu).

În 1960, în raionul Arad funcționau 9 biblioteci comunale cu 2 filiale (Aluniș și Galșa) și 27 de biblioteci satești. În aceste biblioteci erau 83.500 cărți, din care 44.000 volume figurau în gestiunile bibliotecilor comunale.

Biblioteca Centrală Raională din orașul Arad era abonată la 100 titluri de ziare și reviste, printre care: „România liberă”, „Contemporanul”, „Gazeta literară”, „Viața românească” etc. Numărul total de volume, în anul 1961, era de 140.375 și 2.562 broșuri. S-a trecut la delimitarea în cataloage a fondului documentar de cel uzual și amenajarea acestuia în depozit. Totodată au fost inventariate cărțile din depozitul „Ienciu”.

Popularizarea bibliotecii la nivelul anilor 1962-1963 se făcea lunar prin intermediul presei locale.

În 1965, fondul de carte se ridica la 150.000 volume, iar numărul cititorilor la 11.800.

În 1967, conform dării de seamă din perioada 1 ianuarie-31 decembrie, munca cu cartea a fost realizată de către Biblioteca raională, cele 25 de biblioteci comunale, cu cele 13 filiale de la nivel comunal și de cele 17 filiale satești.

La Biblioteca Raională Arad s-a făcut unificarea catalogului tehnic cu cel general, atât la alfabetic, cât și la sistematic, și s-a con-

tinuat inventarierea fondului documentar și special, totalizând 7.877 volume din Biblioteca „Mocioni” și a „Minorților”.

Bibliotecile comunale au trecut, în 1967, la accesul liber la raft. Din totalul de 403.360 volume, cât cuprindeau bibliotecile din raionul Arad, 227.207 volume erau în limba română, 97.757 în limba maghiară, 49.949 în limba germană, 1.760 în limba sârbă și 23.687 volume în alte limbi.

Începând cu anul 1968 notele informative și dările de seamă au apărut sub antetul Bibliotecii Municipale Arad.

Anul 1969 găsește Biblioteca Municipală Arad cu un fond de 280.844 de volume. În ceea ce privește îmbogățirea fondului tradițional, s-a pus accent pe procurarea de carte veche românească și de tipărituri arădene. Au fost achiziționate 217 de cărți și manuscrise și 176 de volume de carte veche și rară.

Biblioteca Municipală deținea la sfârșitul lui decembrie 1970, 248.092 de volume. Structurat pe limbi, fondul se prezenta în felul următor: limba română 101.049 de volume, limba rusă 4.484 de volume, limba maghiară 78.801, limba germană 34.192 de volume, limba sârbă 561 de volume, alte limbi 29.005 de volume. Numărul cititorilor înscriși la data de 31 decembrie 1970 era de 12.744 de persoane, numărul cărților citite 298.948, numărul revistelor consultate la sală 49.368.

Cele trei filiale existente în anul 1970 erau la Gai, Pârneava și Aradul Nou.

Începând cu anul 1970, toate cărțile noi care au intrat în bibliotecă au fost cuprinse într-un Buletin de cărți noi, întocmit de servi-

ciul bibliografic și serviciul de completare a colecțiilor. Fondul se îmbogățește cu donația lui Coriolan Petranu.

Din 1972, conducerea Bibliotecii Municipale Arad a fost preluată de către Cătălin Ionuțaș. Tot în același an s-a dat în folosință, la Secția de Copii, catalogul alfabetic integral al fondului secției și s-a efectuat, în colaborare cu serviciul de completare a colecțiilor, organizarea fondului.

La sfârșitul anului 1972 existau în depozitele bibliotecii 256.794 volume în valoare de 1.978.401 lei. În acel an, 12.812 de cititori au consultat 306.742 cărți.

În anul 1974, Biblioteca Municipală Arad și-a schimbat numele în Biblioteca Județeană Arad, avându-l ca director, în continuare, pe Cătălin Ionuțaș. Menționăm câteva din acțiunile ce au avut loc în 1974 la Biblioteca Județeană Arad la Secția de Copii: „Seara cărților noi” și „Un basm pe săptămână”. La secția Împrumut și Sala de Lectură au avut loc mai multe manifestări în cadrul festivalului cultural „Primăvara arădeană”. Premiul literar „Laurii Aradului” a fost dedicat scriitorului Mihai Beniuc.

În 1977, la conducerea Bibliotecii Județene, care avea încă sediul central în Piața George Enescu nr. 1, a venit Ilie Mihailovici. În același an, în perioada 12 martie-31 martie, Biblioteca de Copii a fost închisă accesului publicului pentru mutarea sediului acesteia din Bulevardul Revoluției nr. 87 pe strada Miron Constantinescu 2-4 (actualmente str. Lucian Blaga).

Dintre acțiunile culturale ale anului 1977 care au avut loc la Biblioteca Județeană Arad enumerăm: „1877 în colecțiile de presă ale

Bibliotecii Județene Arad”, „Județul Arad în viața țării”, expoziții de cărți și informații bibliografice. Un exemplu l-a constituit expoziția „Cartea de artă, izvor de inspirație în crearea modelelor textile”.

Fondul de carte s-a organizat pe depozite separate, constituindu-se fonduri/secții distincte: carte cu valoare patrimonială, secția de artă, depozitul fondului documentar curent și depozitul de carte apărută până în anul 1952.

În anul 1982, politica de completare a colecțiilor bibliotecii s-a orientat spre exemplarul unic de depozit, indiferent de conținut.

La finele anului 1982, conducerea Bibliotecii Județene Arad a fost preluată de profesoara Liana Drig.

În acest an, în județul Arad funcționau 491 de biblioteci, dintre care 175 școlare, 148 specializate în întreprinderi și instituții, 168 publice (85 sindicale, 8 ale cooperăției meșteșugărești, 1 județeană, 7 orașenești, 67 comunale).

Acestea dispuneau în total de un fond care însuma 3.106.625 de volume periodice, publicații, periodice și alte materiale.

În anul 1984, Colectivul Bibliotecii Județene a reușit să mute, într-un interval extrem de scurt, biblioteca în noul sediu de pe strada Stejarului 2-4 (actuala stradă „Gh. Popa de Teiuș”), astfel încât, la data de 17 iunie, instituția a putut să-și deschidă secțiile pentru public.

Tot în 1984, a luat ființă în cartierul „Aurel Vlaicu” o nouă filială

a Bibliotecii, iar filiala din „Aradul Nou” s-a extins pe noi spații.

În ziua de 4 aprilie 1995, au fost sărbătorite pentru prima dată la Arad, „Zilele Bibliotecii „A.D. Xenopol”, biblioteca primind definitiv acest nume.

Din 1989 au mai donat cărți bibliotecii județene: Dana Dreucean, Dan Antoci, Felicia Lazăr, Gheorghe Țârceș, Kara Gyozo, Iuliu Puticiu, Hans Zenner, Familia Lupaș și alții.

Din 1999 până la mijlocul lunii august 2001, Biblioteca Județeană Arad a fost condusă de Aurora Tătar.

A urmat apoi o perioadă de interimat de aproximativ două luni și jumătate când la conducerea instituției s-a aflat Cristina Dulaschi.

Profesorul Florin Didilescu a devenit, începând cu data de 1 noiembrie 2001, director al bibliotecii.

În anul 2002 a fost inițiat un amplu proces de reorganizare și de diversificare ale serviciilor bibliotecii, proces ce continuă și în prezent.

În luna ianuarie a anului 2002, a fost înființat serviciul Marketing-Imagine și Animație culturală. Rolul acestuia era de a promova imaginea bibliotecii, de a iniția acțiuni, programe, proiecte, de a cultiva relațiile cu mass-media, asociațiile și organizațiile non-guvernamentale, cu instituțiile de învățământ. Serviciul a fost reprezentat, timp de 17 ani, de Lucia Bibarț - responsabil Marketing-Imagine și Animație culturală, PR-ul bibliotecii.

În cadrul secției Împrumut carte copii s-a înființat, în același an, Sala „Atelier”. Aici s-au desfășurat acțiuni destinate copiilor din ciclul primar („Se deapănă povești cu cărți și copii”, „Prietenia mea, cartea”, „Azi sunt ilustrator de carte”, „Ce spun animalele” și multe altele la cererea școlilor arădene).

În anul 2002, a fost introdus internetul pentru cititori și un număr de 24 de calculatoare în următoarele secții: Catalogare, Marketing-Imagine-Bibliografic, Sala de Artă și Multimedia.

S-a înființat Ludoteca (2004). Biblioteca responsabilă cu acest resort a fost Mihaela Blaga care a inițiat o serie de acțiuni: „Ziua copilului”, „Luna iubirii”, „Prințul și Prințesa Ludotecii”, „Petreceri în pijama”, toate destinate dezvoltării gustului pentru lectură prin mijloace ludice.

S-au organizat expoziții de carte veche și rară: „De la alchimie la chimie”, „Voltaire și epoca sa”, „Medicină și farmacie”, „Românii și teritoriile românești în cartea străină veche”, „Tipărituri de Strasbourg în colecțiile bibliotecii”, „Mari plasticieni ilustratori de carte”, „Călători în jurul lumii” etc., sub

curatoratul Ligiei Margea, a Adrianei Czibula și a Monicăi Mathé-Tokács.

Sub coordonarea Luciei Bibarț s-au desfășurat manifestări și proiecte pentru tineri și maturi ca: „Convorbiri pe aceeași arcă” – întâlniri ale cititorilor cu scriitorii arădeni, „Ziua Xenopol. Ziua bibliotecii tale”, „Ziua adolescentului”, „Limba română fără frontiere” – întâlnirea publicului arădean cu reprezentanți ai comunităților românești din afara României, „Arad versus”, „Dulcea mea Doamnă/ Eminul mei iubit”, Ședințele cenaclului arădean „Toth Arpad”, lansări de carte – autori contemporani locali și din țară, „Cetatea Culturală a județului Arad”, „Gala cititorului statornic”, „Valori Clasice”, „Secretele zeilor”, „Umorul în muzică”, „Rătăcind printre sunete”, „Cărțile care m-au format”, „Personalități arădene”, „Biblioteca de teatru nou” etc.

Din 2008, biblioteca arădeană a fost implicată în proiecte internaționale: „Animaliter”, „Cuvinte desenate, imagini scrise”, „Tabăra internațională de ilustrație de carte de la Bata”, Expoziții de carte rară, „Festivalul de film Trés Court” etc.

Concomitent cu acestea, biblioteca noastră a început să editeze pliantele expozițiilor cărții de patrimoniu, de asemenea, ghiduri, lucrări bibliografice și monografiile după cum urmează: „34 de scrisori din vremea lui Horea” – autor: Dan Lăzărescu (2002); „Tipărituri de Strasbourg” – autor: personalul secției de Patrimoniu (2003); „Contribuții la bibliografia locală arădeană. Apariții editoriale”, autor Ligia Margea (catalog care este editat, începând cu anul 2003); „Ghidul bibliotecilor

publice și al bibliotecarilor din municipiul și județul Arad” (2005); „Florin Bănescu – Mușchetarul Câmpiei de Vest” – autori: Lucia Bibarț/Ligia Margea (2005), „Momente din istoria lecturii publice în municipiul și județul Arad” (lucrare monografică), coordonator Dan Demșea. - Arad, Nigredo, 2006, „Momente din istoria lecturii publice în municipiul și județul Arad” – câteva ediții, autori: Ligia Margea și Lucia Bibarț, „Atanasie Marian Marienescu – „Dioariu: jurnal intim” (2008), autor colectiv, „Donații și donatori în colecțiile Bibliotecii Județene „Alexandru D. Xenopol” Arad, autor colectiv, (2008) etc.

Până la sfârșitul trimestrului întâi al anului 2006, au fost luate în evidența informatizată 108.000 de cărți din totalul de 465.759 de exemplare deținute de bibliotecă.

În anul 2002 au mai fost achiziționate următoarele cărți rare: „Stephanus Kaprinai, Hungaria diplomatica temporibus Mathiae de Hunyad Regis Hungariae”, Pars I, Viena, 1767; Cicero, „Orationes”, vol. I, Tyrnaviae, 1754; Choffin, „Nouveau dictionnaire du voyageur françaisallemand-latin”, Frankfurt, Leipzig, 1770 și afișul trupei teatrale a lui Matei Millo: „Ultima reprezentațiune de Adio”, Arad, 1870.

Trei cărți au mai intrat în patrimoniul Bibliotecii noastre pe calea donațiilor anului 2003: Stanislai Koszeghi, „Institutionum theologicarum”, vol. I, Agriae, 1762; Joanne Wenceslao Szokolóczy, „Tribunal ecclesiasticum”, Posoni, 1762 și Adamus Contzen, „Commentaria in epistola Sancti Pauli apostoli”, Coloniae Agrippinae, 1685.

Carte românească veche – în colecțiile Bibliotecii Județene arădene de azi:

Din sec. al XVII-lea provin: „Molitvenic” (1689) și „Chiriadromion” (1699), ambele tipărite la Bălgrad (Alba Iulia de azi). Reprezentative pentru sec. al XVIII-lea sunt tipărițiile blăjene „Arhieraticon” (1777), „Polustav” (1793) și monumentală „Biblie” a lui Samuil Micu (1795). De remarcat sunt și cărțile religioase provenite de la Sibiu „Liturghier” (1798), de la Râmnic „Liturghier” (1759), Minei (1778) și de la București „Molitvenic” (1722), „Chiriadromion” (1732), „Antologhion” (1736), „Evangelie” (1742).

Textele românești tipărite în sec. al XIX-lea sunt atât religioase: „Liturghier” (Sibiu, 1807), „Chiriadromion” (Mănăstirea Neamț, 1811), „Ceaslov” (Sibiu, 1805), cât și laice: „Lexiconul de la Buda” (1825), Dimitrie Țichindeal, cât și laice: „Fabule” (Buda, 1814), „Legiuirea lui Caragea” (București, 1818), „Gheografia sau scrierea pământului” (Buda, 1814-1815), Petru Maior, „Istoria pentru începutul românilor în Dachia” (Buda, 1812).

Biblioteca Județeană arădeană păstrează adevărate valori bibliofile, fonduri tradiționale, care pot să constituie un îndemn prețios pentru cercetare și valorificare.

Unul este fondul de carte în limba franceză care cuprinde aproximativ 6.000 de titluri în aproximativ 9.000 de exemplare.

Colecția cuprinde un exemplar unic, de altfel cel mai vechi o culegere de texte teolo-

gice, tipărită în 1481, la Veneția, volumul fiind scris de John (Johannes) Duns Scotus.

Cele mai importante evenimente derulate după anul 2000:

Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” dispune de o „Biblioteca digitală arădeană”. Este vorba de o platformă online de acces la resursele electronice ale instituției care are ca obiectiv general, arhivarea și punerea în circulație în mediul online a documentelor și resurselor electronice relevante pentru istoria, cultura timpului prezent ale județului și municipiului Arad.

Procesul de digitizare a fost inițiat în 2013.

Ziare arădene regăsite în sistem digital: „Românul”, „Biserica și școala”, „Știrea”, „Flacăra roșie”, „Patriotul”, „Credința”, „Frontul”, „Libertatea”, „Drapelul”, „Gazeta”, „Aradul”, „Cuvântul Ardealului”, „Hotarul”, „Dacia”, „Ecoul”, „Bravo”, „Monitorul oficial”, „Jövő” și „Vörös Lobogó”, „Arad és vidéke” apărute între anii 1880 și 1919 și „Függetlenség”- din 1902, numărându-se printre cele mai importante cotidiene în limba maghiară, din perioada interbelică.

Din anul 2017 și până-n anul 2021, când este numit Subprefect al Aradului, Managerul bibliotecii arădene este istoricul Ionel Doru Sinaci.

În același an, Biblioteca a câștigat un proiect AFCN: „Biblioteca de literatură de azi”, scris de Marius Stoica.

2018 Are loc, la inițiativa managerului bibliotecii, deschiderea unei săli cu mobilier de

colecție aparținând corifeilor arădeni ai Marii Uniri, botezată Sala „Centenar”.

În anul 2020, se tipărește primul număr din istoria bibliotecii, al revistei „Ateneul arădean”.

Ionel Doru Sinaci a susținut și încurajat, pe tot parcursul manageriatului său, tipăriturile arădene de toate genurile: beletristic, istorie, monografii, cu un conținut divers, ale autorilor din întreg județul.

Dintre ele amintim doar câteva producții editoriale ale bibliotecii: „Monografiile Aradului”, Monografiile de localitate (Ineu, Lipova, Șiria, Sebiș etc.), realizate la aproape toate localitățile arădene, „Analele Aradului”, „Administrația arădeană”, „Catalogul colecției de carte Vasile Goldiș de la Arad”, „Carte cu povești în care și tu ești”, „Dicționarul comorilor culinare locale” etc., publicații ale scriitorilor, istoricilor locali și naționali, dar și ale bibliotecarilor arădeni.

Câteva manifestări din calendarul evenimentelor culturale, în anul 2022, ale Bibliotecii Județene „Alexandru D. Xenopol” Arad:

„5 minute de poveste” - proiect bilunar online de promovare a lecturii în rândul copiilor, coordonatori Ioana Nistor și Maria Truța;

„LiterarMente” - atelier literar cu/pentru adolescenți, coordonator Lucia Bibarț;

„Perfuzie cu Poezie” - lectură națională și internațională, coordonator Lucia Bibarț;

„Literatură la lumânare” - lectură publică online locală și națională, coordonator Lucia Bibarț;

„Vitrina cu literatură” - proiect săptămânal de literatură contemporană, pe site-ul bibliotecii, coordonator Lucia Bibarț;

Secția Împrumut carte Adulți:

„Noutăți la raft” - expoziții permanente de cărți nou achiziționate, organizatori Irina Șandor și Nada Terlain;

„Bobi de jărat în cenușa din vatră...” - expoziție de haiku-uri pe holul bibliotecii, organizator Irina Șandor, Gabriela Bălăneanu;

Sala de lectură „Kölchsey”:

„Triada capitolină” - expoziție de carte, organizator Darian Paraschiv;

Secția Împrumut carte copii organizează acțiuni la cererea școlilor.

Biblioteca Județeană „A. D. Xenopol” a avut, până în 2021, 5 filiale de cartier:

Filiala Aradul Nou – cu 27.245 volume, situată pe Calea Timișorii, nr. 51;

Filiala Aurel Vlaicu – cu 30.531 volume, situată pe Calea Aurel Vlaicu, bl. Z 17;

Filiala Micălaca – cu 26.496 volume, situată în Piața Soarelui, bl. 246 B;

Filiala Sânicolaul Mic – cu 51.723 volume, situată pe str. Steagului, nr. 27;

Filiala Gai – cu un număr de 23.836 volume, situată pe str. Faurilor, nr. 94.

Filialele din cartierele Gai și din Sânicolau nu mai funcționează.

Astăzi, biblioteca gestionează peste 500.000 volume, dintre care 22.000 cărți aparțin fondului de colecții speciale (editate în limbile: latină, maghiară, franceză, germană, română, italiană, engleză, greacă, ebraică), 709 de manuscrise și 24 de incunabule.

Instituția noastră a avut, până acum, 10 directori: Varjassy Árpád (1913 – 1921); Nichi Lazăr (1921 – 1944); Ioan Tănzer (1951 – 1955); Dumitru Dascăl (1955-1972); Cătălin Ionuțaș (1972 – 1977); Ilie Mihailovici (1977 – 1982); Liliana Drig (1982 – 1999); Aurora Tătar (1999 – 2001); Florin Didilescu (2001 – 2017); Ionel Doru Sinaci (2017 – 2021). În prezent director interimar este Gabriela Tatiana Gureanu.

Bibliografie

Momente din istoria lecturii publice în municipiul și județul Arad, coordonator Dan Demșea, Arad, Nigredo, 2006.

ADRIANA CZIBULA

**MÓNIKA
TOCKÁCS-MATHÉ**

Elogiu cărții

Gânduri inspirate din:

Umberto Eco: *Memoria vegetală și alte scrieri bibliofile*, Editura RAO, 2008

„Cărțile sunt albinele care duc polenul însuflețitor de la o minte la alta.”

James Russell Lowell (1819-1891)

Cât de frumos a fost gândită cartea spre a fi ținută în mână oriunde și oricând, fie în pat, fie în vârf de munte, acolo unde semnalul satelitului și curentul electric se găsesc cu greu!

Cartea suportă mâzgăleli și file pliate pe la colțuri, poate fi lăsată să cadă, poate fi uitată deschisă pe piept sau pe genunchi, atunci când ne fură somnul.

Cititorul știe: Cartea va dăinui! – timpul a demonstrat acest lucru prin existența cărților de peste cinci secole și a hârtiei de mult mai multe.

Cartea este memoria tuturor memoriilor citite de autor. Prin memoria autorului ia naștere memoria speciei iar apoi, memoria soci-

ală. Odată cu inventarea scrisului, asistăm la nașterea „memoriei vegetale” (pe papirus, pe hârtie din fire textile, în și cânepă sau pe hârtie din lemn).

Astăzi ia naștere o nouă formă de memorie: „memoria minerală”, cea a calculatoarelor, a căror materie primă este siliciul. În fața imensului „depozit de memorie virtuală”, doar criteriul selecției ne protejează de neștiința absolută și de confuzie. Memoriei pe care cartea o transmite, i se alătură și memoria emanată de aceasta ca obiect.

A citi o carte este o experiență vizual-estetică, tactilă, olfactivă și - de ce nu - una auditivă.

Bibliofilul și colecționarul de carte citește cartea, iubește cartea, își împărtășește dragostea pentru carte.

Bibliomanul are o pasiune excesivă pentru carte dar, în comparație cu bibliofilul, acesta nu-și împarte cu nimeni bucuria, ascunde cartea, uneori chiar o fură doar pentru a poseda obiectul.

Cărțile nu mor numai din cauze naturale!

Biblioclastul fundamentalist distruge cărțile considerând conținuturile o amenințare.

Biblioclastul din neglijență lasă să piară cărțile, nu le îngrijește, lăsându-le în bezna inaccessibilă a nepăsării, ticsite ori azvârlite.

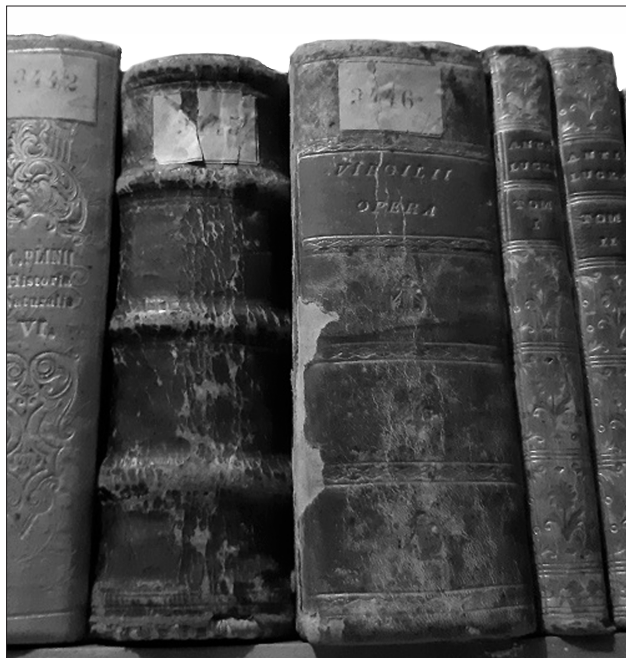
Biblioclastul din interes face cărțile bucăți, le dezmembrează, pentru a obține mai mulți bani.

Cărțile îmbătrânesc! Unele îmbătrânesc frumos, altele nu. Depinde de condițiile în care au fost păstrate și de materialul din care au fost realizate. Cele realizate din hârtie pe bază de fibre de in și cânepă au rezistat deja peste 500 de ani dar cele de la jumătatea secolului al XIX-lea încoace, produse din hârtie de amestec celulozic, vor rezista doar 70-100 de ani.

Transformarea suportului papetar al cărții în înregistrări magnetice pare a fi soluția idea-

lă pentru lumea contemporană. Cât vor dăinui aceste înregistrări? Ne va spune timpul. Oricum, ele vor fi doar niște copii, răsfoitul va fi doar o imitație sonoră, iar supralibrosul (marcă grafică de proprietate aplicată pe coperta cărții) va fi înlocuit cu un weblibros (marcă grafică digitală de proprietate asupra unei pagini web). Însă, cu siguranță, acestea nu vor purta - precum cărțile - urmele lăsate de cei care le-au atins, le-au studiat prin adnotări sau completări pe marginea textului, nu ne vor încânta urechile cu foșnetul paginii date.

Cu toate acestea, cu bucurie putem constata că niciodată producția de carte nu a fost atât de mare ca în zilele noastre și că suntem într-o perioadă a abundenței. Nu neapărat și a abundenței calității!

IOANA NISTOR

**Artoteca – un spațiu dedicat artei la
Biblioteca Județeană
„Alexandru D. Xenopol” Arad**

Arta, sub toate formele sale, a fost, este și va fi o formă de comunicare specifică, un limbaj, o oglindire a sentimentelor individuale, a concepțiilor, opiniilor, a viziunii despre lumea pe care încearcă să o surprindă în toată complexitatea ei.

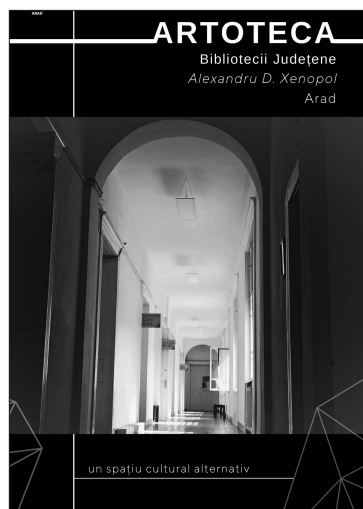
Având în minte dictonul latin conform căruia „*Habent sua fata libelli*” – „Cărțile își au destinul lor”, având un adăpost sigur în templul cunoașterii, dacă Jorge Luis Borges își imagina Paradisul sub forma unei biblioteci, Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad promovează pasiunea pentru lectură prin prezervarea tezaurului cunoștințelor umane și vă invită să explorați diverse surse culturale, printr-o nouă perspectivă neconvențională: ARTOTECA – ca spațiu destinat publicului iubitor de arte ce va găzdui expoziții dedicate din domeniul: pictură, artă fotografică, sculptură, tapiserie, expoziții documentare de carte.

Artoteca, integrându-se în mod fluid în cadrul serviciilor oferite de Biblioteca Ju-

dețeană „Alexandru D. Xenopol” Arad, propune astfel o locație a creativității, un spațiu non-formal inedit de expunere, urmărind ca obiective generale integrarea în viața culturală locală – ca mijloc de exprimare și transmitere al valorilor artistice locale, naționale și internaționale, formarea și dezvoltarea capacităților de receptare a mesajului artistic, precum și promovarea artei contemporane ca puncte de legătură între universul cărții și cititori.

Artoteca – un spațiu cultural alternativ ce oferă posibilitatea de manifestare tuturor artiștilor, fiind deschisă celor mai diverse tipuri de manifestări artistice, adresându-se tuturor categoriilor de public interesate, cu propria încărcătură ideatică și identitate, în frumoasa clădire în stil secesion a Bibliotecii arădene.

Alături de Grădina de Lectură – un spațiu public cultural în inima orașului Arad, unde oricine se poate bucura de umbră și WiFi gratuit, și Artoteca va găzdui pe simezele sale evenimente culturale periodice pentru toate gusturile și vârstele, devenind astfel un mediu vibrant, în continuă transformare, încurajând schimbul cultural, transmiterea informației din sfera artei contemporane către comunitatea locală arădeană.

**Filiala Micălaca a Bibliotecii Județene
„Alexandru D. Xenopol” Arad**

**MARIANA DAN
ZORAN GRUJIC**

Filiala Micălaca a Bibliotecii Județene „Alexandru D. Xenopol” Arad se află situată pe strada Voinicilor, la parterul blocului 246, în zona fostei piețe „Soarelui”. Biblioteca este alcătuită din două încăperi: cea din față - sala pentru public, cu acces liber la rafturi, iar cea de-a doua îl constituie depozitul.

Filiala Micălaca deține mai multe tipuri de documente, dintre care amintim: cărți, dicționare, enciclopedii, albume, atlase, bibliografii, monografii, DVD-uri, CD-uri. Numărul total de unități bibliografice, la 31 decembrie 2022, a fost de 31055.

Biblioteca noastră este una enciclopedică, conținând toate domeniile cunoașterii. Cele mai reprezentative și solicitate domenii sunt următoarele: Literatură universală (autori clasici, moderni și contemporani), thrillere, cărți polițiste, SF și fantasy, cărți „romantice”, cărți pentru copii și adolescenți (bibliografie școlară, dar și cărți de timp liber); Psihologie; Sociologie; Filosofie; Religie; Pedagogie; Istorie universală și istoria românilor; Politică; Economie; Drept; Medicină; Științe exacte și Științe ale naturii; Critică literară etc.

Printre atribuțiile și sarcinile bibliotecarilor care se reflectă implicit și în serviciile oferite utilizatorilor enumerăm: înscrierea și reînscriserea cititorilor; deservirea publicului prin împrumuturi cu acces liber la raft sau la cerere (după autor sau/și titlu); prelungirea termenului cărților împrumutate; răspunsuri la diverse întrebări și solicitări de informații (despre orar, site și catalogul online al bibliotecii, numere de telefon, organizarea pe secții și locații, noutăți editoriale achiziționate, donații și multe altele).

Filiala Micălaca desfășoară și alte activități cultural-educative, cum ar fi: promovarea culturii, a cititului, a colecțiilor și a serviciilor bibliotecii; conceperea și publicarea de articole despre autori, cărți și despre activitățile filialei pe pagina de Facebook și pe site-ul Bibliotecii Județene „Alexandru D. Xenopol” Arad; vizite și parteneriate cu grădinițele și școlile din cartier etc.

Programul de funcționare cu publicul este de luni până vineri, între orele 9.00 și 17.00.

Contactarea și comunicarea cu biblioteca noastră se pot realiza prin următoarele modalități: la fața locului (în incinta bibliotecii); prin telefon, la numărul 0257/271151; pe pagina noastră de Facebook (<https://www.facebook.com/FilialaMicalaca>) și prin Facebook Messenger; pe e-mail-ul micalaca@bibliotecaarad.ro și pe chat.

Motto-ul nostru este: „Poftiți la o carte”, iar cu acest prilej îi invităm pe toți doritorii la Filiala Micălaca a Bibliotecii Județene „Alexandru D. Xenopol” Arad.

JELMIRA MAKO

Biblioteca Orășenească Nădlac își croiește, zi de zi, propriul drum. Cu toate urcușurile și coborâșurile specifice vremurilor pe care le trăim, reușește să fie o pată de culoare în peisajul citadin nădlăcan.

Înființată în anul 1954, de către intelectuali ai acelor vremuri, pe parcursul existenței sale și-a demonstrat de nenumărate ori rolul pe care l-a avut în societatea culturală nădlăcană, cea de a fi stâlpul, sprijinul și călăuză tuturor celor care doresc să învețe, să se perfecționeze, să-și depășească propria condiție. Tutoilor celor care sunt conștienți de faptul că informația înseamnă putere, că educația și bunul simț sunt lucruri elementare, iar omul poate deveni om numai prin educație.

Biblioteca Orășenească Nădlac este o bibliotecă publică, de tip enciclopedic care în momentul prezent are un fond de carte de 43.684 volume, din care 11.200 sunt cărți în limba slovacă. Diversificarea și completarea fondului de carte se face anual, din bani primiți din bugetul local și prin donații. Achiziția de carte o considerăm unul din cei mai importanți factori în atragerea cititorilor, deoarece astăzi, cititorii sunt pretențioși, bine informați, doritori să citească noile apariții editoriale, să

fie la curent cu tot ce înseamnă nou. La acest capitol pot spune cu sinceritate că excelăm, deoarece am reușit să cumpărăm cărți noi atât din editurile din România, cât și din librăriile și editurile din Bratislava – Slovacia, ceea ce a contribuit la creșterea interesului pentru carte și implicit a numărului de cititori.

La fel ca noi, simpli trecători prin timp, și biblioteca a fost nevoită să se adapteze la schimbările vremurilor pe care le trăim și astfel, transformarea bibliotecii din una tradițională într-una modernă, a fost inevitabilă. Ce a presupus acest lucru? Noi servicii, inclusiv digitale, activități cât mai variate desfășurate în beneficiul utilizatorilor, o nouă viziune prin care utilizatorul să simtă că biblioteca este un punct de informare modern, necesar și util.

Dotarea bibliotecii cu calculatoare conectate la internet a atras curioși de toate vârstele și a transformat treptat biblioteca clasică în centru de informare și socializare. Personal, îmi place să spun că astăzi biblioteca este vie, este în permanentă mișcare și schimbare, este locul unde zilnic se întâmplă câte ceva. Adică, trăiește din plin.

Cum reușim să fim interesați? Prin oferta de carte diversificată și veșnic completată, adaptată doleanțelor cititorilor, prin promovare și prin activitățile culturale pe care le organizăm. La capitolul „Activități culturale” pot spune că activitatea Bibliotecii Orășenești Nădlac este una variată și diversificată. Acest lucru se datorează în primul rând colaborărilor și parteneriatelor cu diferite instituții și organizații pe care biblioteca le onorează și de care este mândră și aici aș enumera: Grupul

Școlar „Jozef Gregor Tajovsky”, Uniunea Democratică a Slovacilor și Cehilor din România, Societatea Culturală și Științifică „Ivan Krasko”, Clubul Pensionarilor, Cenaclul literar „Ondrej Štefanko”, Clubul de șah, Clubul de Pomicultură.

Suntem deschiși la tot ce este nou și ieșim în întâmpinarea tuturor celor care vor să aducă un plus de valoare bibliotecii noastre. În timpul unui an calendaristic, pe lângă activitățile tradiționale desfășurate de ani de zile, cum ar fi: zile aniversare ale scriitorilor, citirea poveștilor, carnavalul personajelor din basme, concursuri de recitări - toate aceste activități deosebit de frumoase și cu impact emoțional puternic - încercăm să surprindem cu ceva nou care să fascineze și să ne pună în valoare.

De exemplu, anul acesta ne-am bucurat de o ședință în domeniul medicinei alternative, prezentată de un specialist în domeniu. Apoi, am aflat informații noi și valoroase despre meditație și gândire pozitivă, într-o variantă nouă de prezentare și abordare.

Întâlnirea renumitei scriitoare din Košice (Slovacia), Michaela Ella Hajduková, cu cititorii nădlăcani a fost o acțiune reușită și apreciată. Scriitoarea și-a prezentat creația literară și editorială și a răspuns la toate întrebările care i-au fost adresate. Pentru participanți a fost un bun prilej de a afla mai multe informații despre o personalitate marcantă a literaturii slovace.

Fiecare activitate desfășurată la bibliotecă are încărcătura sa, atât emoțională, cât și educativă, presupune interes dar și dăruire atât din partea utilizatorilor cât și a noastră, a bibliotecarilor.

Aș enumera câteva dintre activitățile pe care biblioteca noastră le-a organizat recent și care s-au bucurat de apreciere:

- Reîntâlnirea dintre dascăl și fost elev, actualmente student eminent;
- Picnic literar în grădina bibliotecii;
- De Dragobete, la bibliotecă;
- Citim împreună de Ziua Națională a Lecturii;
- 25 mai - Ziua limbii slovace în România;
- Prezentarea LIFEWAVE – Ora de sănătate ;
- Ziua Europei - călătorim peste mări și țări și salutăm în diferite limbi;
- Tolba cu scrisori adresate lui Moș Crăciun;
- Atelier lectură interactivă – bunici și nepoți;
- Gestionarea emoțiilor, cu Cynthia Orzag – Ce pot face azi, pentru un mâine mai bun;
- Promovarea dialogului cultural – Cenaclul literar „Ondrej Štefanko”;
- Lansări de carte, Cynthia Orzag la al doilea roman;
- Scenetă de teatru, cu elevi din liceu, tema: „Stop violenței!”;
- Ziua persoanelor vârstnice;
- Omagiu iubirii și feminității, poezie – întâlnirea poetelor din Serbia, Slovacia, Ungaria și România.

Interesantă a fost și prelegerea unui grup de yoghini, care și-au prezentat terapiile, teoriile și au preparat produse vegetariene pentru degustare. Expoziția de mandale a fost ceva

inedit și a înfrumusețat biblioteca pentru un timp... Ar mai fi și altele...

La Biblioteca Orășenească Nădlac există un Club de carte, pe care l-am înființat în urmă cu șase ani, din dorința de a împărtăși impresiile pe care ni le formăm după citirea unei cărți și de a schimba informații. Membrele permanente ale clubului se întâlnesc lunar

la bibliotecă, la un ceai sau o la cafea bună, socializează, se simt bine împreună.

Deoarece „Cultura înseamnă lărgirea minții și a spiritului”(J. Nehru), ne dorim în continuare să ne îndeplinim menirea, cea de a contribui la procesul educației, la formarea copiilor și la completarea culturii adultului, descoperind frumosul în spațiul bibliotecii.

PATRIMONIUL CULTURAL

Despre Cultura Română, adâncimi și suprafață

Reflecții, opinii, gânduri

**Adrian Alui Gheorghe, scriitor, publicist,
profesor univ. dr.**

De Ziua Culturii Naționale, câteva considerații:

1. Cultură fără politică, da, se poate; dar nu se poate, în nicio situație, politică fără cultură; România a încercat această variantă, a unei majorități a politicienilor fără cultură, atât în perioada de până în 1989, dar, dureros și în perioada de după 1989, până în zilele noastre; rezultatele se regăsesc în modul nostru, al tuturor, de a ne accepta condiția.

2. Cultura democrației este obligatorie pentru o societate, dar nu există, în nici un context democrația culturii. În cultură avem nevoie de „tirania” valorii care nu se negociază, se impune.

3. Fără cultură națională nu putem pretinde că/ să avem istorie națională, economie națională, independență națională; când nu vom mai vorbi de cultura română, ci vom vorbi de variante mai complexe, gen cultură europeană identitară sau chiar cultură universală globalizată, vom fi doar o populație care va ocupa locul în care va fi trăit cândva poporul român;

ne vom hrăni, dar nu vom mai ști cine și unde suntem.

4. Statul care nu investește în cultură e ca grădinarul care vrea să culeagă fără să sème; se va trezi, în final, cu palma goală.

5. În vremuri belicoase, eroii sunt cei care luptă cu arma în mână, care mor pentru o idee, care se sacrifică pentru patria lor. Exemplele sunt nenumărate în istoria recentă, în istoria mai veche. Artiștii, ca și sportivii, sunt eroii unei nații în vremuri de pace. Trebuie să li se acorde aceleași onoruri. „Câmpul” simbolic al artei lasă în urmă multe, foarte multe victime, ca în câmpul vizual să apară câteva nume, câteva identități conturate. Altfel vom spune precum poetul altădată: „Credem că suntem o țară și adevărul e că de abia suntem un peisaj”.
11 ianurie 2023

**Alexandru Ruja, profesor univ. dr., critic,
istoric literar**

Fiind sărbătorită la început de an, Ziua Culturii Naționale ar trebui să germineze pe parcursul întregului an, dar și într-o mai largă perspectivă, prețuirea la cote înalte a tezaurului cultural/literar pe care îl are țara noastră, să stimuleze dorința și capacitatea de creație pornind de la îndemnul pe care îl dă nivelul valoric al creației eminesciene. Dificultăți pentru cultură, mai mari sau mai mici, mai intense ori mai estompate, au existat în toate timpurile, dar nimic nu a putut opri manifestarea forțelor creatoare, pentru că oamenii de cultură au avut clară conștiința forței culturii, care este singura ce poate să învingă timpul și să activeze

neuitarea. Ne amintim și astăzi cu emoție de opera poetului nostru nepereche, păstrătoare peste timp a unei tradiții, dar și deschizătoare a lumii literare românești spre modernitate și o punem mereu în lumina nestinsă a unui ideal cultural. Prin opera sa, Eminescu a știut să așeze literatura pe un înalt pedestal valoric și să modeleze conștiința literară pentru ca aceasta să poată urma un drum ascensional prin diverse epoci în care cultura/literatura română s-a manifestat de la el încuace. Eminescu a înțeles cultura ca un liant între spații culturale diverse, iar opera sa poetică rămâne un exemplu al modului în care literatura română a intrat în marele ritm creator al literaturii europene.

Opera poetică a lui Eminescu este vizionară, de amplitudine tematică, de complexitate stilistică, de o mare varietate a motivelor. Aș aminti acum o temă mai puțin valorizată, interpretată, analizată, comentată în exegezele de critică și istorie literară dedicate operei eminesciene: Transilvania. În opera eminesciană, ca și în biografia poetului, Transilvania ocupă un loc aparte. Poetul a fost fascinat de Transilvania din adolescență, până încă nu i-a bătut drumurile, dar i-a cunoscut istoria și cultura. Înainte să o cunoască efectiv, Eminescu a simțit Transilvania, datorită originii sale transilvane, iar înainte de a păși pe pământul Transilvaniei, poetul și-a proiectat-o în prolifica-i imaginație, având la bază informațiile și relatările profesorului său de la Cernăuți, transilvăneanul Aron Pumnul. Când G. Călinescu afirma că „Eminescu e ardelean”, criticul, cu deosebita sa intuiție, nu avea în vedere atât ascendența transilvană a poetului, dovedită prin cercetări

ulterioare, cât, mai ales, spiritul eminescian, structurile operei literare și problematica publicisticii, în care Transilvania ocupă un loc important. Deci, interesul lui Eminescu pentru Transilvania ține de o componentă interioară a personalității poetului și nu de o simplă influență a călătoriilor prin Transilvania și prin Banat, deși a cunoscut bine localitățile de aici, pe care le-a vizitat în turneele teatrale (Blaj, Timișoara, Arad, Oravița ș.a.) Sunt mari creații eminesciene ca „Mureșanu”, „Geniu pustiu”, „Horiadele”, cu trimitere exactă la istoria Transilvaniei, sau chiar creații dramatice, mai ales cele din ciclul „Dramele istorice”, în care problemele se ridică la semnificația unor idei mai generale, transgresând temporalul, după cum în alte creații eminesciene Transilvania ca idee devine un motiv literar de permanență.

Este util să amintim, în acest cadru oferit de Ziua Culturii Naționale, că o creație literară este rezultatul unei munci individuale, dar literatura, cultura, în general, trebuie promovată și susținută instituțional. În acest context, activitățile organizate de către Biblioteca Județeană „A. D. Xenopol” din Arad, cu acest prilej al Zilei Culturii Naționale dar, consecvent, și pe parcursul altor ani, reprezintă acte și momente de adevărată și remarcabilă cultură.

Ianuarie 2023

Andrea H. Hedeș - poet, critic literar, președintele Asociației Culturale „NEUMA“

Să ne bucurăm!

Contextul pe care îl trăim, unul complicat, întunecat și în care cultura și cartea mai

ales sunt împinse undeva la subsolul existenței noastre, nu reușește, totuși, să oprească ceea ce are orice popor mai de preț: limba sa și formele sale cele mai înalte de expresie: expresia literară, cartea și oamenii prin care aceste lucruri sunt duse mai departe, scriitorii. Un popor nu poate exista fără limba sa, prin aceasta își învață istoria, literatura, legendele, poveștile, cultura, prin aceasta învață primele cuvinte. Vedem ce se întâmplă în zonele unde trăiesc români cărora accesul la învățământul în limba maternă le este oprit. Limba română este sufletul poporului român. Să ne bucurăm că, în ciuda a tot și a toate, românii continuă să citească, românii continuă să scrie, românii nu îl uită pe Eminescu și nu uită să își sărbătorească Poetul, Cultura și Limba română. Și să dorim României, împreună cu poetul, la trecutu-i mare, mare viitor!

Ovidiu Pecican - istoric, scriitor, director al revistei „Steaua”

Cultura română este o cultură mare prin altitudine, adâncime și suprafață, prin varietate și expresivitate, prin numeroșii săi versanți valorici și prin potențialitățile pe care, cu fiecare nouă performanță, începe să le anunțe, să le presimtă, să le prefigureze. Cultura română este o cultură de culturi: cea de expresie slavonă a evului mediu, cea în română primei noastre modernități, de la cronicari la Dimitrie Cantemir și la poeții epocii fanariote, cea de după 1830 care a făurit, prin efortul reprezentanților săi, activi și în politică, statul român

modern unitar. Prin filosofii și scriitorii săi, dar și prin matematicieni și inventatori – cultura română vădește tot mai mult ce poate, chiar și atunci când își exportă reprezentanții. Oriunde ajung, oamenii de cultură români sunt ceea ce s-au născut să fie: o parte din noi înșine.

Gheorghe Schwartz - prozator, profesor dr., publicist

Marca Mihai Eminescu

Niciun popor nu s-a conservat de-a lungul timpului, dacă nu a reușit să-și afirme credința, tradițiile și specificitatea. Un artefact, un edificiu ori un înscris reprezintă semnele de recunoaștere în ciuda scurgerii nemiloase a timpului. De aici putem reconstitui viața strămoșilor și drumul pe care l-au urmat aceștia înspre noi. „Cultura este o podoabă pentru cei fericiți și un refugiu pentru cei nefericiți” a spus înainte cu două mii cinci sute de ani Democrit.

Pentru națiunea română, ziua de 15 ianuarie, ziua când s-a născut Eminescu, este ziua culturii. Și asta nu neapărat pentru că așa a fost decretată în 2011, ci pentru că Făuritorul de limbă, Poetul și Filosoful a adus cultura română cel mai aproape de circuitul european, relevându-i, totodată, unicitatea și potențialul real. Receptarea lui Eminescu a fost și este inegală, de la mitizare la negare, dar nici cei mai aprigi detractori n-au izbutit să-i doboare statuia: însuși faptul negării se raportează la meritele sale întru așezarea spiritului național în concordanță cu universalul. O apariție recentă a Editurii Junimea din Iași, „Defăimarea lui Eminescu” de Constantin Cubleşan, compară

această situație „respectând proporțiile, ca pe vremea îndepărtatei dispute bizantine dintre iconoclaști și iconoduli”. Între triumfalismul naționalist și detractorii la fel de înfierbântați, Eminescu rămâne poate cea mai importantă piatră de hotar a devenirii poporului român, un monument „podoabă pentru cei fericiți și un refugiu pentru cei nefericiți”. Între „iconoclaști și iconoduli”, Eminescu oferă un teritoriu privilegiat, o mândrie pentru cei în stare să-l învețe și să-l urmeze, precum și un loc de refugiu pentru cei deznădăjduiți, o veșnică speranță într-un viitor mai bun și o confirmare a tristeții față de multele, prea multele, erori ale prezentului.

Eminescu, fără să-și aroge titlul de doctor, are rădăcini înfipite adânc în universalitate și forța de a așeza tradițiile neaoșe în cultura lumii, ca partituri distincte ale acesteia.

Mihai Eminescu rămâne marca definitorie a culturii naționale.

Daniel Cristea-Enache, scriitor, critic literar, conf. univ. dr.

Munca lui Eminescu

Se vorbește și se scrie frecvent despre Eminescu în rama unei admirații pe care marele poet o merită din plin. Mai puțin merită el, cred eu, discursurile găunoase și elogiile clișeizate, sintagmele ce diminuează ori exclud spiritul critic, ditirambii. Proiectat adesea, simbolic, într-o dimensiune atemporală, a eternității, poetul se vede desprins de „învelișul” lui omenesc, de carnea și sângele, pielea și mustața dintr-un portret de maturitate. Se

preferă în nouă cazuri din zece portretul celălalt, adolescentin și „romantic”, pe care nu se văd nici ridurile, nici oboseala, nici amarul existenței lui Eminescu. Altfel spus, preferăm un Eminescu simbolic aceluia real și folosim o imagine frumoasă care se suprapune, vai!, prea puțin cu desfășurătorul existenței sale.

Că *icon*-ul geniului atemporal și asocial n-are nicio legătură cu concretul implicării lui Eminescu în spațiul societății în care a trăit, în dezbaterile acesteia, în politicul, juridicul, economicul epocii lui — e limpede. „Atemporalul” era implicat până la măduvă în problemele care se puneau, atunci, țării sale. Iar poetul nu-și etala genialitatea lirică în coloanele contribuțiilor sale jurnalistice și nu servea sonete ca editoriale.

„Aspectul” despre care cred că merită să discutăm ceva mai mult și mai serios este cât și cum muncea Eminescu. Iar exemplul muncii sale poate fi dat și altora care, socotindu-se geniali, strâmbă din nas la ideea de a fi inspector școlar, sau bibliotecar, sau gazetar, sau chiar scriitor profesionist. Eminescu a muncit cu atâta seriozitate și dedicație în aceste diferite profesii, nescotând ochii nimănui cu genialitatea lui, ci punând, cum se spune, osul la treabă, încât imaginea Luceafărului trebuie nițel ajustată. Eminescu a fost un Luceafăr foarte pământean, scrupulos la datoria lui de revizor școlar; și un poet-nepereche căruia îi plăceau munca temeinică și cei care o făceau. Înseși versurile lui, care pot fi citite în manuscris, arată o lucrare până la epuizare asupra textului, cu variante în regim perfecționist; iar harta lecturilor sale aproape că sperie prin

vastitate. A crede că e suficient să fii „geniu” ca să fii incult și să scrii mai mult decât citești ori că este destul să pari Luceafărul poeziei românești și deci nu te poți „coborî” să scrii un articol înseamnă, după mine, a rata întâlnirea cu adevăratul Eminescu.

Căci acesta nu e greierele din cunoscuta fabulă, după cum nu este furnica robace opusă lui, ca exemplu pozitiv. Adevăratul Eminescu se află și într-o parte, și-n alta a fabulei esențializatoare, făcând din sine însuși o sinteză de gratuitate și etos al muncii.

În genere munca intelectuală este la noi desconsiderată. Ați observat? Cei care muncesc ar fi numai cei care dau la sapă, nu și niște scârța-scârța pe hârtie, scriitori și gazetari de care e plină lumea, ori inspectori școlari, bibliotecari, profesori trudind întru luminarea tinerei generații. După o zi de școală, mama mea adoptivă, Doina Cristea, care a fost profesoară de limba și literatura română, era literalmente epuizată de efortul făcut. Și cum se simte un scriitor când pune punctul final unui text? Rebreanu, când ieșea „în lume” după ce scria la un roman, li se părea celor cu care vorbea „beat” de oboseală. Dar ce efort depune un gazetar la care articolul propriu-zis este numai vârful unui aisberg de documentare? În fine, cât și cum a muncit un om care a făcut, deopotrivă, o laborioasă gazetărie și o mare poezie?

De aceea mie nu-mi plac câtuși de puțin omagiile calpe și tămâierile cu care ne ferește, de două ori pe an, oficiantul cultului eminescian. E suficient să spună câteva formule ritualice și să le segmenteze prin câte un „ah”, un „oh”, pentru a se plasa, în imaginarul per-

sonal, pe orbita geniului eminescian. E atât de simplu și nu îl costă nimic — în timp ce pentru Eminescu a fost atât de complicat; și l-a costat atât de mult.

Căci Eminescu a muncit până la epuizare pentru limba română, pentru literatura națională, pentru cultura noastră și pentru binele societății. „Iară noi? noi, epigonii?”

Anton Ilica, profesor univ., dr., jurnalist

Ziua Culturii Naționale

Aniversarea anuală a unei zile a culturii românești în 15 ianuarie constituie o formă de respect pe care națiunea o are față de spațiul de viață a comunității românești. Este un prilej de celebrare a celui dintâi geniu al românilor, Mihai EMINESCU, precum și de relevare a contribuției excelenței românești la cultura universală.

În această relație, Eminescu s-a ivit în moment potrivit al istoriei, trasând liniile de forță ale limbii române, ca formă de exprimare a poeziei, prozei, jurnalisticii, filosofiei, științei și tehnicii românești. Model de creator și de inspirație înaltă, Eminescu i-a stimulat pe cei care aveau har în proză de inspirație populară (îl amintesc aici pe prietenul său, Ion CREANGĂ, povestitor desăvârșit), în romane și nuvele romantice (vă îndemn cu gândul spre Ioan SLAVICI, creator de personaje), în teatru și proză psihologică (Ion Luca CARAGIALE). Acești trei IONI l-au secondat în „explozia de genialitate”, un fapt plin de semnificație pentru o cultură tânără. În vremea lor, cultura românească a dobândit o formă de persona-

litate europeană și de înaltă ținută științifică. Atunci s-a început scrierea în româna latinească, să elaborăm legi, să înființăm Academiei, să căpătăm conștiința unității naționale, să facem sacrificii de sânge pentru independența de stat, să inovăm în știință și tehnică, să întreținem parlamentarismul și presa culturală, să degustăm din binefacerile democrației și a afirmării virtuților creatoare ale poporului român. Atunci cultura națională permite găzduiește exprimarea publică a unor personalități de talie europeană: Titu MAIORESCU, Mihail KOGĂLNICEANU, Al. Ioan CUZA, Avram IANCU, Simion BĂRNUȚIU, Nicolae BĂLCESCU, Spiru HARET, apoi artiști ca Ciprian PORUMBESCU, Nicolae GRIGORESCU, Ștefan LUCHIAN etc. Mai amintesc de integrarea familiei Regale în problematica și emulația spirituală și împărtășirea idealurilor poporului român, ca o deschidere spre modernizarea statului și asumarea unei noi condiții umane.

Când pomenim de Ziua Culturii Naționale, C. Noica ne amintește că „Eminescu este omul deplin al culturii naționale”. Poetul a dat inflorescență limbii române, iar liricele sale sunt mărturia capacității vocabulelor de a exprima cele mai subtile sentimente umane. Filosoful Eminescu a plantat în cultura noastră ideile lui Kant, Schopenhauer, Hegel, cele desprinse din Vedele indiene, din gândire persană, chineză și din cea egipteană. Prozatorul a justificat romantismul românesc, iar Publicistul a introdus în ziaristică spiritul combativ, lupta politică de idei. A fost o personalitate complexă, creatoare și intelectualizată.

Iar Dumneata, distinse cititor, amintește-ți de măreția omagiului pe care principalul monograf eminescian, George Călinescu, îl aduce întâiului geniu creator al românilor:

„Astfel se stinse în al optulea lustru de viață cel mai mare poet pe care l-a ivit și-l va ivi vreodată, poate, pământul românesc. Ape vor seca în albie, și peste locul îngropării sale va răsări pădure sau cetate, și câte o stea va vesteji pe cer în depărtări, până când acest pământ să-și strângă toate sevele și să le ridice în țeava subțire a altui crin de tăria parfumurilor sale”.

Omagiul eminescian este deopotrivă adus spiritualității românești, fiind și un îndemn pentru așezarea culturii naționale în rândul marilor culturi ale civilizației mondiale.

Angela Nache Mamier, poet (Franța)

Eminescu, nelipsit din inima și mintea românilor.

Eminescu, oxigenul poezilor români.

În inima mea de femeie și a tuturor femeilor, există un Eminescu care ne fascinează mereu. Nu am destul talent pentru a descrie această stare interioară numită Eminescu, libertatea de a fi angoasat, nefericit, singur, misterios și de a-ți accepta suferința existențială, de a trăi în profunzime pasiunea, dragostea, incandescența câmpului magnetic al amorului platonice ori fizic.

Eminescu nu se demodează, aspirațiile lui rămân infinite, ne încurajează să visăm, să credem în vise, să credem în forța binelui și a frumosului.

Eminescu este și rămâne expresia frumuseții și a moralității românilor.

Eminescu ne-a lăsat ca moștenire generozitatea, înălțimea sufletului și a dragostei. Nu avem cum să nu-l iubim pe acest OM care a creionat cu aripile cuvintelor sale conturul spiritual al eternității unei Româнии perfecte.

Iarna i-a primit primul scâncet. De aceea, m-am lăsat purtată, în poemul meu, de cuvinte care păreau că l-au văzut venind pe lume, mi-au fost «dictate» de sus, de către suflul nemuritor al acestui «veșnic tânăr și ferice» Eminescu, al NOSTRU, de-a pururea și-n vecii vecilor.

Somnul pădurilor (nașterea poetului)

Dorm pădurile cu toate

În ninsoare înecate

Și îmi dorm așa deplin

Cuibărite-n somn senin!

Și m-aș face brad înalt

Liniștea să le-o împart

Și m-aș face trunchi de pin

Să mă satur de senin

Și stejar bătrân m-aș face

Sus în codrul care tace,

Să-mi întind coroana mare

Către somnoroasa zare!

Dorm pădurile de mult

Văduvite de tumult,

Tâmpla codrilor mă doare

Împietrită fără soare

Și în brațe i-aș cuprinde

Lângă inima-mi fierbinte,

Umerii să-i încălzesc,

Zăpezile să topesc,

Să dezleg izvoarele,

Poiana cu florile,

Căci mă cheamă fermecat

Somnu-n iarbă îmbătat

Și aprinsa nerăbdare

De furată-mbrățișare !

Aurel Dico - pictor

Ziua Culturii Române. Chiar la aniversarea nașterii lui Mihai Eminescu. Nici o altă dată nu pare mai potrivită, decât această zi: Ceasul zero. Nașterea Mântuitorului limbii române – piatră de hotar, care desparte timpul românilor în două ere: Înainte de Pogorârea lui Eminescu și După Pogorârea lui Eminescu. O vreme a acumulărilor în trunchi și una a înfloririi coroanei.

Până la ivirea Luceafărului, totul a fost o înmănunchiere îndelungată a sevelor românești râvnind limpezirea. De la autorul Scrișorilor încoace – apele Facerii, încă nu s-au limpezit, dar limba română, da. Și, odată cu ea, nevoia de-a ne strămuta pașii din învolburata istorie, în cleștarul limbii române.

De la primele simboluri arhaice de dinaintea scrierii – întemeietoare ale sufletului românesc, până la mierea cronicarilor; de la imemoriala tânguire terestră a Mioriței, la văzduhul imponderabilității în care, Rapsodia Română și-a luat zborul panoramic alături de Măiastra brâncușiană, la rându-i, eliberată de glodul dureros de palpabil, cultura română e scrierea prelungă a întregului nostru nume; nume ale cărui capete nu le putem vedea decât,

dacă învățăm să ne înălțăm acolo de unde se văd și zilele celor de dinaintea zilelor noastre, și nu doar ziua de-acum, ce înghesuie faunic cu amănuntele ei, prea puțina noastră retină.

Să ne însoțim, așadar, cu dumiritoarele planări ale celor deja înălțați. Cu „Cei ce ne-au dat nume”, pentru ca, apoi, denumirea „Ziua Culturii” să se prefacă în „Cultura Zilei”; adică, să pogoare în toate ceasurile vieții noastre, devenind Cultura noastră, cea de toate zilele. Dacă facem asta, Cultura nu mai rămâne închisă doar într-o sintagmă exilată, alături de Luceafăr, pe insula unei singure zile scurte, de iarnă, în care, frigul de-afară și din inimi ne înstrăinează atât de ușor, unii de alții...

Lidia Vianu – profesor univ., director Contemporary Literature Press, traducător

Eminescu este misterul firii românești

Ziua lui Eminescu este Ziua României. El este intraductibil în totalitate. Putem traduce sensul, nu putem traduce adâncimea muzicalității. De aceea îl sărbătorim de câte ori putem: pentru că sensurile lui nu se sfârșesc niciodată. Cu cât îl citim mai mut, cu atât crește calea rămasă până la înțelegerea totală. Misterul Eminescu este misterul firii românești. Românul este născut poet pentru că Eminescu nu încetează să-și scrie adâncimea sufletului în fiecare dintre noi.

Zenovie Cârlogea – critic, istoric literar, publicist

EMINESCU militantul. Previziunea Uniunii

În 1870, Eminescu va publica, în spiritul iluminist al unor convingeri manifeste, o suită de articole în presa de limbă română din Ungaria („Albina” și „Federațiunea”). E vorba de articolele „Să facem un congres”, „În unire e tăria și Echilibrul”, în care ia apărarea românilor din Transilvania, care simțeau pe propria lor piele consecințele dualismului austro-ungar. Pentru ultimul, în care îndrăznește să ceară egalitatea nației sale care să stea în echilibru cu celelalte naționalități conlocuitoare, și desigur o „legislațiune” demnă și echitabilă, poetul este amenințat cu un proces de presă de procurorul statului și amenințat cu închisoarea. În articolul „În unire e frăția”, înfierând acele „promisiuni lucii, dar etern mincinoase”, poetul scria răspicat: „În momentul în care toate naționalitățile dau cu piciorul stării de față a lucrurilor, numind-o nesuferită și nesuportabilă, au și românii dreptul și datoria de a-i da cu piciorul, – căci pregetând și rămași singuri pe câmpul de luptă, nimeni nu se va mai speria de opozițiunea noastră singuratecă...”

În „Să facem un congres”, amintind originea romană a străbunilor, se ridică împotriva „cerșetoriei de drepturi, cari ni se cuvin și cari trebuie să ni le luăm pe altă cale”, cerând națiunii române vechi „să lucreze cu toată vigoarea de fier”. Iar problema „legislațiunii” era agitată astfel: „Legislațiunea trebuie să fie aplicarea celei mai înaintate idei de drept pusă

în raport cu trebuințele poporului, – astfel însă încât explicarea ori aplicarea drepturilor prin lege să nu contrazică spiritul aceloră.”

Ideea conștiinței de neam, teritoriu, limbă, tradiții era limpede în mintea poetului (care, se știe, salutase din tinerețe, de pe dealurile Blajului, „Mica Romă”!) și ea poate fi urmărită în întreaga sa creație: „Da! De la Roma venim, scumpi și iubiți compatrioți din Dacia traiană! Se cam ștersese diploma noastră de noblețe: limba însă am transcris-o din buchile voastre gheboșite de bătrânețe în literile de aur ale limbelor surori. Cam degenerase arborele nostru genealogic cu câte o codiță străină, dar îl vom curăța de toate uscăturile.”

Pentru românii ardeleni, el cere „libertatea spiritului și conștiinței lor în deplinul înțeles al cuvântului”, precizând: „Așadar, idealul românilor din toate părțile Daciei lui Traian este menținerea unității reale a limbei strămoșești și a bisericii naționale. Este o Dacie ideală aceasta, dar ea se realizează pe zi ce merge.” („Scieri politice și literare”, 1905). Se cuvine amintită aici atitudinea de un nedezmințit militantism în cadrul Societății „Carpații”, înființată în 1882, cu scopul precis de realizare a unității naționale, nici unul dintre contemporanii lui nefiind atât de „pătruns de ideea națională română”, după cum afirma Ioan Slavici.

Unitatea de limbă – „o singură limbă, una singură, ca nealte popoare” – presupune unitatea de teritoriu, dar și una de obiceiuri și tradiții culturale. Gazetarul, atât de ancorat în marile probleme social-politice ale vremii sale, dovedea și pe acest teren al ideii de latinitate și unitate națională că este la curent cu

toate „basnele” scornite pe seama românității noastre: „Constatăm mai înainte de toate că românii nu sunt nicăieri coloniști, venituri, oamenii nimănui, – ci pretutindeni unde locuiesc sunt autohtoni, populație nepomenit de veche, mai veche decât toți conlocuitorii lor. Căci dacă astăzi se mai ivește un neamț singular care caută să ne aducă de peste Dunăre, nu mai întrebăm ce zice un asemenea om, ci ce voiește el...” Nu suntem ceea ce ar voi alții ci „ceea ce suntem – români.”

Indiferent că vizează dualismul austro-ungar, țarismul ori pe otomani, articolele sale politice izvorau dintr-o cunoaștere aprofundată a problemelor, oferind totdeauna soluția cauzei naționale. El visa acel „stat de cultură la gurile Dunării”, susținând ideea mai veche a unei „confederații dunărene”... Românelul, scrie poetul, nu vrea altceva decât „pe sine”, „își vrea naționalitatea, dar aceasta o vrea pe deplin.” Făcând o analiză aspră a imperiilor bazate pe deznaționalizare și asupra, Eminescu cere o „federalizare” a monarhiei habsburgice, în ideea egalei îndreptățiri la viața social-politică a tuturor naționalităților. El vorbește de „idealul unității politice a românilor”, de „restabilirea regatului lui Decebal prefăcut în Dacie-Traiană”, dar mai ales de „menținerea unității reale a limbii strămoșești și a bisericii naționale”, gândind la o „Dacie ideală”. Se înțelege, așadar, că prin limbă și cultură, el vrea acea unitate politică (națiunea existând peste orice determinare politică), căreia nu a mai ajuns să-i fie contemporan, precum T. Maiorescu, P.P. Carp, I. Slavici.

Poetul credea nedezmințit în „misiunea istorică” a poporului nostru, iar această misiune constă în a deveni „un stat de cultură la gurile Dunării”, întemeiat pe tradiții istorice și culturale. E, în alți termeni, vorba de previziunea unității naționale, acea Dacie Traiană care l-a obsedat nu numai pe gazetar, dar și pe poet, sub diferite metafore, precum, iată, în poemul Mira:

„Eu văd o stâncă albă, o stâncă de granit,/Lucind prin veacuri negre, prin moarte mări lucind,

Lucind peste morminte cu fața ei senină./Și văd că-n lumea asta fui umbra-i de lumină;/

Acea stâncă sublimă ce stă cu capu-n cer/E-unirea românilor... E visul meu de fer/

Ce l-am visat o viață, fără să-l pot ridica...”

Visul unității naționale, de la Independență la Unirea deplină, profetizat și poetic, rămâne o constantă emergentă a spiritualității eminesciene, a dragostei sale adânci pentru Transilvania, știindu-se că arborele său genealogic urcă pe linie paternă până la moșnenii din Țara Făgărașului și că amicii săi cei mai buni și statornici erau la origine ardeleni, ca și iubitul dascăl de la Cernăuți, pașoptistul blăjean Aron Pumnul (din Blaj provenea bunicul dinspre tată al poetului), regretat în poezia debutului său publicistic.

„El a fost – scrie Ioan Slavici – cel mai adevărat reprezentant și cel mai zelos propagator al simțământului de unitate națională la noi.”

Ion Calotă – poet, manager 13 – Cafenea cu Poezia, director la Revista Monitorul de Poezie

15 ianuarie

15 ianuarie este data de naștere a poeziei românești moderne, căci Mihai Eminescu este cel care ne-a pus pe harta lumii poetice.

Toți marii poeți români își trag seva creatoare din lirica eminesciană, nu neapărat în formă, cât mai ales în spirit. Eu susțin ideea că dacă-l prețuim pe Eminescu, nu înseamnă că trebuie să scriem în stilul pe care îl folosea el acum peste 150 de ani sau folosind aceleași cuvinte, ci să simțim atât de profund precum el.

Poeții, intelectualii, în general, ar trebui să fie și tribuni ai societății în care trăiesc. Eminescu a fost unul înverșunat și nemilos, care și-a dorit să schimbe mentalitățile învechite ale poporului român și să aducă în prim plan grija pentru om. Totuși, reamintesc că tot acesta afirma cu mândrie patriotică: „La trecu-ți mare, mare viitor!”

Eminescu a devansat epoca sa prin clarviziune. El aprecia logica, disciplina gândirii și a filozofiei, argumentele documentate. Eminescu va deveni cu adevărat național când românii vor dovedi același spirit rațional. Am senzația că îl vedem prea des ca pe un reprezentant al tradiționalismului conservator, pe

când el a fost mai degrabă un vizionar, un militant pentru reforme, un progresist, un reformator al societății românești, unul care privea chiar și religiile cu un ochi critic, un admirator al culturii vest-europene, îndeosebi celei germanice, dar și al celor antice sau hinduse, un universalist. Eminescu spunea cu clarviziune: „Națiunea mea e lumea.”

De ziua lui, devenită Ziua Culturii Naționale, trebuie să ne propunem să perpetuăm moștenirea sa, cultivarea permanentă a limbii române și reafirmarea spiritului românesc autentic în perimetrul universal al umanității.

Lizica Mihuț - prof. univ. dr.

Vis și realitate

S-a întâmplat adesea să visez, cu ochii deschiși, pe marginea documentelor din Arhivă sau Bibliotecă, imaginându-mi situații, ce aș fi dorit să se întâmple, dar nu se aflau consemnate în scris. Astfel că, nu doar la celebrarea „Zilei Culturii Române-Mihai Eminescu”, îmi imaginez prezența marelui poet la Arad cu prilejul primului turneu al trupei lui Mihail Pascaly, în perioada 1-27 august 1868.

Îmi imaginez că tânărul poet, care debutase în „Familia” înainte cu doi ani, la vârsta de 16 ani, venise la Arad, ca suflour în trupa lui Pascaly și a participat, împreună cu mentorul său Iosif Vulcan, alături de numeroși arădeni, nu numai la cele 9 spectacole, consemnate pe larg în presa vremii, ci și la sărbătorile naționale prilejuite de turneul primului ansamblu teatral român în Transilvania. Îmi

imaginez că tânărul poet fusese prezent, alături de Iosif Vulcan, în casa lui Popovici Desseanu, unde locuia Mihail Pascaly, și unde, alături de alți oaspeți, „petrecură timpul până seara în conversații interesate”. Desigur, ne putem imagina discuțiile despre teatru național sau chiar întâlnirea cu Iosif Vulcan, în momentul, în care soția lui Pascaly îi recita poezia „Copila română”, cum de altfel putem realiza scenarii dorite privind prezența în urbea noastră a viitorului poet nepereche al literaturii noastre.

Dar, dincolo de posibila legătură a marelui poet cu Aradul, rămâne prețuirea noastră întreagă pentru geniul său, devenit simbol al spiritualității românești.

Romulus Bucur - poet, traducător, critic literar

O seamă de fraze banale

Nu am crezut niciodată că lumea se împarte între o zonă misterioasă, „poetică” și una limpede, inteligibilă, „prozaică”, după cum nu cred că poezii sunt inițiatii care transmit muritorilor de rând tainele la care au acces.

Eminescu mi se pare un bun exemplu: înzestrat cu o capacitate perceptivă (mult) peste medie, cu una de înțelegere pe măsura acesteia și cu una expresivă care să transmită memorabil aceste mesaje, e cel de la care putem, eventual, învăța despre lucrurile care pier și despre cele care rămân, despre ceea ce se schimbă și ceea ce se păstrează neschimbat.

Ni-l putem imagina citind pe telefon sau pe monitor scrisori din roase plicuri, postând un comentariu furios (sau entuziast) pe blog,

renunțând scârbit să-l sune pe cine știe ce redactor de revistă sau editor, bând o cafea sau un pahar de vin cu câte un prieten, folosind cuvinte nu dintre cele mai frumoase la adresa clasei politice, sau, lângă lacul cel albastru, citind cu tristețe un mesaj cum ar fi „iubi, nu pot veni. nu te superi, nu?” Un om cu a cărui umanitate continuăm să ne identificăm.

Odilia Roșianu - redactor-șef al revistei „Literatura de azi”, publicist

Unul dintre citatele mele preferate îi aparține lui Mircea Eliade, care afirma: „Dintr-un popor nu rămâne nimic decât cultura”, și consider că, prin aceste puține cuvinte, eruditul a surprins esența importanței pe care o au cunoașterea și creația, indiferent de domeniul în care se manifestă.

Iată că deja au trecut mai mult de doisprezece ani de când s-a hotărât să existe o zi dedicată culturii noastre naționale – un demers salutar, în condițiile în care multe capitole ale creatorilor români au contribuit împreună, de-a lungul timpului, la zămislirea materială a civilizației românești.

Fiind aleasă ziua de 15 ianuarie, cea în care s-a născut Mihai Eminescu, sărbătoarea are, indiscutabil, o aromă romantică. În același timp însă, creează senzația unei celebrări doar a poeziei – de unde și apariția unei multitudini de evenimente închinată acestui domeniu creativ. Or, cultura reprezintă un adevărat arbore complex, ale cărui crengi, diferite ca structură, consistență și aspect, capătă, fiecare, o strălucire și un loc aparte în contextul spirituali-

tății unui popor. Iar aceasta, la rândul ei, nu se poate construi decât prin educație care, în opinia mea, reprezintă exact rădăcina acestui arbore miraculos. El nu poate să înflorească, să rodească și, mai ales, să supraviețuiască în condițiile unui popor incult, neinstruit, care preferă amăgirile ignoranței și ale incompetenței. Într-un fel, în această zi, pe lângă cultura națională, sărbătorim educația celor care au creat-o, fie ei scriitori, muzicieni, pictori, sculptori, arhitecți alături de atâția alții, dar și a celor care o admiră, se bucură de ea, o transmit mai departe – a celor care alcătuiesc publicul, cu alte cuvinte.

Sincer, mi-ar plăcea ca sărbătorirea culturii naționale să fie mai puțin festivă, așa cum mi-aș dori ca toate zilele din această categorie să se desfășoare natural, incluziv și adaptat perioadei în care trăim. Nu trebuie să uităm nicio clipă că tinerii sunt cei care vor transmite (sau nu!) mai departe și vor îmbogăți avuția națională, fie ea spirituală sau materială. Prin urmare, modul de a le împărtăși aceste valori trebuie să li se potrivească, să fie acceptat și dorit de aceștia, nicidecum impus într-un mod caduc, pe care ei îl vor respinge fără drept de apel.

Așadar, Ziua Culturii Naționale, la modul ideal, ar fi bine să reprezinte o întrepătrundere a vechiului cu noul, a tradiționalului cu modernul, a nostalgiei cu speranța și, nu în ultimul rând, a experienței cu imaginația creatoare.

Ioan Peter, actor, autor, regizor

Un produs cultural

Primul meu contact cu un produs cultural românesc (de fapt, cu mai multe) s-a produs pe la sfârșitul clasei a treia. Mă hotărâsem să iau cărți cu împrumut. Biblioteca își avea sediul într-o odaie lunguiață, situată în clădirea Școlii din Centru, în spatele Sălii Profesoriale. Era o încăpere cu podele din lemn de fag și pereți albi de care se sprijineau rafturi, tot din lemn, dar de brad. Înalte, până sub tavan, ticsite cu tomuri. La intrare, chiar lângă ușă, era așezat biroul domnului Dumitru Burnar. Domnul Burnar deținea în școală funcția de Instituitor. Nu știam ce înseamnă, dar îmi plăcea cum sună.

„Uită-te după carte până-ți fac fișă.”

Pe fiecare raft, în fața volumelor, așezate la distanțe egale, obiecte din lemn cioplit. Aduceau cu niște capete de fusuri retezate puse unele peste altele. Mai văzusem această formă în partea de sus a stâlpilor ce susțineau prispele caselor bătrânești.

„Vreau să vă-ntreb ceva.

S-auzim.

Oare cam ce îi asta?

Am arătat către una din cioplituri.

Un produs cultural. Nu oricine poate să facă așa ceva. Dacă ai brișcă bună, poți încerca și tu. Numai să nu te tai. Apoi, dacă reușești, o să pun și opera ta pe raft. S-o vadă toți. O să-ți arăt și niște poze faine dintr-un album rar. Ți-oi mai povesti ce și cum. Ce-ai ales?

Viața lui Ștefan cel Mare.

A lui Iorga? Ai de mine. Îi gre, mă.

Nu-i bai.

Să nu murdărești copertile. Să nu fircălești pe foi. Nici să le îndoi. Și vezi că dac-o pierzi îi bai. O plătești de trei ori.”

Dar a fost bai. M-am luptat cu fiecare rând, frază, pagină. Am citit. M-am întors la început. Am dat mai departe. Am răsfoit tot capitolul, cu speranța că voi găsi ceva mai pe înțelesul meu. Nimic. Am renunțat. Am așezat cartea în podișor, sus pe o poliță, departe de orice sursă unsuroasă. Am așteptat să se împlinescă termenul de două săptămâni. Nu puteam s-o duc mai repede. S-ar fi prins că n-am dovedit-o.

Dar cioplitul îmi ocupa tot spațiul dintre teme. Aveam brișcă bună. Cu mâner de metal sub formă de pește. După cizeci și trei de variante, mă aflu în fața primului meu produs cultural finit, o Coloană a infinitului în miniatură. Despre care Moșul meu, singurul spectator prezent la vernisaj, o zis că parcă-i un coleșer făcut din fusuri tăiate, puse unele peste altele.

Dorina Brândușa Landén (Suedia) - scriitor, traducător, redactor revista „Banchetul”

Gânduri despre Ziua Culturii Române – Ziua Eminescu

Adesea, imaginea națională de sine este construită în jurul unui cuvânt, precum „lagom/ cu măsură” al suedezilor sau „freedom/ libertate” al americanilor. Spre deosebire de acestea, imaginea noastră națională, a românilor de pretutindeni, nu se concentrează în jurul unui cuvânt, ci în jurul lui Mihai Eminescu –

poetul național, cel care ne definește ca națiune sau, cel care a reformulat identitatea românească.

Oriunde în lume, dacă întrebi un român cine este Mihai Eminescu, el va răspunde fără nicio ezitare: poetul național al României. Mai mult decât orice alt scriitor, om de cultură al românilor, Eminescu întruchipează poezia și sufletul poporului român. S-ar putea spune că totul în literatura română începe cu Eminescu. El este cel care a creat limba literară română modernă și poezia română. Poezia lui Eminescu este în același timp națională și universală în credința că sensul vieții este dezvoltarea Sinelui, în spiritul său progresiv, în atitudini și puncte de vedere, metaforice, simbolice și de perspectivă. Eminescu a fost și un om al timpului său, implicat activ în lupta pentru un ethos românesc și ca atare este integrat în etosul național ca tradiție și ideal.

„Eminescu este o conștiință de cultură completă”, cum spunea Constantin Noica. El este un reper fundamental, atunci când este vorba despre limbă, istorie, politică, biserică, tradiție, neam, unire, cultură, toate valorile care ne pot reprezenta în lume ca popor. Gândirea poetică și politică a lui Eminescu este îndreptată înainte, spre viitor și se deschide către lume : „Sufletul omului e ca un val – sufletul unei națiuni ca un ocean”. Cum altfel se poate poziționa o țară mică, situată geografic aproape de periferia Europei, în interacțiunea cu vecini mai mari și mult mai influenți. Cum poate o cultură să-și mențină caracterul distinctiv, să se gândească critic la trecutul său, să-și folosească tradițiile și, în același timp, să se des-

chidă către ceilalți? Astăzi, este mai important ca niciodată ca românii să fie europeni.

„Fără eu nu există Dumnezeu, fără ochi nu e lumină, fără auz nu e cântec. Ochiul e lumina, auzul e cântecul, eu e Dumnezeu. Națiunea mea e lumea” (Mihai Eminescu).

Anca Marilena Bica - redactor radio

„Recitindu-l pe Eminescu ne reîntorcem, ca într-un dulce somn, la noi acasă”, spune Mircea Eliade

„Luceafărul poeziei românești” — cum l-a numit pentru prima oară viitorul Patriarh al României Mari, Miron Cristea -, este unul dintre pușinii Apostoli ai Lui Dumnezeu care se roagă pentru noi în limba română! Pentru că „forma limbii naționale și-a găsit în poet cea mai frumoasă înfăptuire până astăzi”, de 173 de ani, poporul român respiră Eminescu ca dintr-o împărtașanie de eternitate...

Eminescu ne-a trăit ca să-l putem trăi acum. La mulți ani, de Ziua Culturii Naționale!

ISTORIE

DORU SINACI

Repere din trecutul cultural al județului Arad

Așezat la răscrucea principalelor drumuri militare și, implicit, comerciale încă din antichitate, județul Arad a cunoscut o dezvoltare aparte, localitățile sale fortificate de pe ambele maluri ale Mureșului fiind o dovadă elocventă în acest sens. După cucerirea Transilvaniei de către regii maghiari, spațiul cultural arădean va cunoaște coexistența a două zone de manifestare extrem de bine amprentate, cea românească, în formă ortodoxă și cea maghiară, în formă catolică.

Cea mai veche mențiune despre cântecul popular arădean o găsim în „Legenda Sfântului Gerard”, care vorbește despre cântecul care însoțea munca țăranilor la câmp.¹ Cultura medievală locală a fost puternic influențată de biserică, atât de cea de rit apusean, cât și de cea răsăriteană. Tot în lucrarea episcopului Gerard găsim atestat faptul că, în ducatul lui Ahtum – deci pe teritoriul actual al județului Arad – cultul dominant era cel de tip răsăritean, fapt care explică apariția așezămintelor bisericești și monastice de aici. Construită la

1 Balota, Anton, *Romano Slavica*, vol.X, București, 1964, care citează Bathyan Ignatus, *De Sancti Gerardi episcopus Chanadiensis scripta et acta...1790*.

1177, mănăstirea Hodoș-Bodrog și-a păstrat ritul ortodox până în zilele noastre², iar alte așezări monastice au existat la Bezdin, între Pecica și Semlac (Ahtummonostora) sau lângă Arad (Kenezmonostora, Geled)³. Începând cu sfârșitul secolului al XI-lea, iau ființă, pe lângă episcopia de Cenad – creată în 1030 – o serie de mănăstiri benedictine și cisterciene. Atât mănăstirile ortodoxe, cât și cele catolice devin și veritabile așezăminte de cultură.⁴ Astfel, la mănăstirea cisterciană de la Igrîș s-a înființat prima bibliotecă din acest spațiu european, la 1179, ca urmare a manuscriselor primite de la mănăstirea cisterciană din Pontigny (Franța)⁵, iar la mănăstirea din Bulci, în secolul XIV era copiat manuscrisul lui Titus Livius „*Historiae romanae*”⁶. Capitlurile religioase de la Arad, Cenad și Igrîș vor avea și personalitate juridică pentru eliberarea de documente oficiale în limba latină, atât pentru autoritățile locale, cât și pentru persoanele particulare. Arta epocii ne este cunoscută prin elementele de arhitectură rămase, prin manuscrise și prin obiectele de cult și de uz casnic descoperite. Fortificațiile din pământ și lemn – relevante pentru arhitectura militară a epocii – sunt evidențiate

2 Vlăduceanu, Victor, *Vechi monument istorico-religios – Mănăstirea Bodrog*, Timișoara, 1939.

3 Velescu, Oliver, Corvețescu, Adrian, în *Buletinul monumentelor istorice*, An 4, 1972, nr.1, p.49.

4 Vesa, Pavel, *Incursiuni în istoriografia ecleziastică arădeană*, Editura Gutenberg Univers, Arad, 2004, pp.25-27.

5 Constantinescu R., Lazea E., *O bibliotecă monastică din Transilvania*, în *Studii-revistă de istorie*, tom.22, nr.5, 1969.

6 Originalul se găsește la *Osterreichische National Bibliothek Viena*, secția manuscrise, cota 12 (rec.186) XIV.

la Arad-Vladimirescu (secolul IX și își încetează activitatea la 1028, odată cu luptele de apărare conduse de Ahtum)⁷, la Sebiș (sec. X), Feldioara (sec. XI) sau la Zărand (sec. X-XII). În zonele montane ale județului, unde cnezatele și voievodatele românești și-au păstrat independența până mai târziu, s-au realizat construcții religioase remarcabile, cum este biserica din Dezna sau biserica voievodală de la Hălmațiu, ambele datând de la sfârșitul secolului al XIV-lea. Bisericile romano-catolice se înalță, în medievalitatea timpurie, într-un stil romanic, printre primele construite fiind cea de la Mocrea (1199), Tămașda sau Igrîș. Romanicului târziu îi aparține biserica din Vladimirescu și cele din Pâncota, Iermata Neagră, Adea, Zerind sau Tauț. Ruinele bisericii din Covăsânț conduc la concluzia că stilul romanic s-a păstrat în părțile noastre până în secolele XIV-XV, când începe să se producă tranziția către stilul gotic.⁸ Dacă lucrările sculpturale sunt mai mult conexe celor arhitecturale (pilastrul găsit la Mocrea sau sculpturile de la Vladimirescu), cele artizanale sunt mult mai bine reprezentate. Pe lângă tezaurul de la Sânicolaul Mare, reprezentativ pentru întreaga zonă, amintim amuletul de lut ars descoperit la Socodor-Pilu (sec. XI), crucea episcopală descoperită la Arad (sec. X-XII) sau clopotele bisericesti bogat ornamentate de la Vladimirescu sau

7 Glük, Eugen, *Cu privire la istoricul părților arădene în epoca voievodatului lui Ahtum*, în vol. *Studii privind istoria Aradului*, București, pp.101-102, 123-124.

8 Dragomir, Silviu, *Vechile biserici din Zărand și ctitoriile în sec. XIV și XV*, Cluj-Napoca, 1930.

Bulci.⁹ De dată recentă, mănăstirea descoperită la Bizere, lângă Frumușeni, scoate la lumină elemente culturale remarcabile pentru perioada medievalității timpurii din părțile Aradului. Astfel, pe lângă construcțiile monumentale existente aici, mozaicul de tip bizantin descoperit în anii trecuți individualizează mănăstirea Bizere pe un areal de 1.000 km² în această parte a Europei. Astăzi, putem afirma cu certitudine că mozaicul de la Bizere este cea mai reprezentativă moștenire culturală a medievalității timpurii nu numai din județul Arad, ci din întreg spațiul central-european și răsăritean.¹⁰ Desigur, cercetările arheologice viitoare, dar și eforturile administrației județene pentru conservarea și punerea în valoare a acestor vestigii culturale extraordinare, vor contribui la introducerea zonei în circuitul turistic european și nu numai. Revenind la perioada medievală, începând cu secolul al XV-lea, pe teritoriul județului Arad se constată pătrunderea arhitecturii Renașterii, evidențiată în cetățile de la Șoimoș, Dezna și Ineu. Urmează perioada stăpânirii turcești, când pe teritoriul arădean se realizează câteva construcții civile și militare, cum sunt cetatea de la Arad – edificată în jurul anului 1552 – bazarul din Lipova și moscheea din Ineu, ridicată după anul 1658. Sculptura este reprezentată prin blazonul renascentist de pe

9 Márki G. *Aradi regiseyek Gyulan*, în *Alföld*, an.25, nr.24, din 30 ian.1882, p.1. Clopotul de la Bulci se găsește la Muzeul Național din Budapesta.

10 Griselini, Francesco, *Încercare de istorie politică și naturală a Banatului Timișoarei* (prefață, traducere și note de Costin Feneșan), Timișoara, 1984, vezi și noile săpături din anul 2009, expuse până la 6 septembrie 2009.

turnul clopotniței mănăstirii Hodoș-Bodrog – care simbolizează victoria unui localnic împotriva turcilor – statuia Sfântului Apostol Petru de la Sâmpetru German și statuia Sfântului Ioan Nepomuk din Arad, din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Pictura este reprezentată în primul rând de fresca bisericească (Hodoș-Bodrog, Iermata Neagră, Vânători, Lipova), însă documentele vremii vorbesc despre valoarea artistică a bijuteriilor care lucrează în atelierile de orfevrărie din Lipova. Dintre cele executate aici cunoaștem un chivot masiv, datat din secolul al XVI-lea, o lucrare de argintărie în stil bizantin și gotic, ajunsă la mănăstirea Tismana și numeroase obiecte de cult descoperite la bisericile din tot județul Arad, dar și în județele vecine. După intrarea Transilvaniei sub stăpânirea habsburgică, în zona Aradului sunt colonizați germani, maghiari, evrei, sârbi și coloniști de alte naționalități, dar care nu schimbă ponderea populației majoritare românești, mai ales la nivelul comitatului. Această multiculturalitate, dar și marile curente culturale venite dinspre Viena – fie direct, fie prin Budapesta – va contribui la crearea unei identități culturale specifice a județului nostru, începând cu primele decenii ale secolului al XVIII-lea. La Șicula se concentrează o bibliotecă în care existau marile opere ale enciclopediștilor francezi, iar sântăneanul I. Fekete întreține o corespondență cu Voltaire. Prin Peretsényi Nagy Laszlo, Nicolae Horga Popovici sau Alexandru Gavra pătrund la Arad ideile iluministe ale Școlii ardelenice, acesta din urmă publicând, la 1884, chiar volumul

„Monumentul Șincai-Clainian”.¹¹ În arhitectura urbană pătrunde stilul baroc, evidențiat printr-o serie de construcții: palatul Edelspaher, capela Sfântul Florian, bisericile episcopale ortodoxe română și sârbă, statuia Trinității etc. Regulamentul iliric, elaborat în 1770, completat cu planul general de organizare școlară „Ratio educationes” din 1777, încurajează și susține înființarea de școli sătești și orășenești, în care limba de predare să fie cea maternă. Românii arădeni vor face din aceste școli un factor de progres cultural și de unitate națională, impunându-se din ce în ce mai mult între națiunile din monarhie, mai ales că, începând cu anul 1812, la Arad se înființează și Preparandia. Cinci ani mai târziu, Iacob Hirschl ridică la Arad și primul teatru, în stilul curentului neoclasic, care se impune în această perioadă și în părțile noastre. Literatura este reprezentată de poeziile lui Nicolae Horga Popovici, de scrierile lui Dimitrie Țichindeal sau de creațiile lui Peretsény Nagy László sau Sárosy Gyula.¹² Pe plan istoriografic, Ștefan Tusz este primul cercetător care încearcă să întocmească o istorie a Aradului, iar Fábrián Gábor îi completează munca, publicând la 1835, „Descrierea Comitatului Arad în privință istorică, geografică și statistică”. În anul 1847, la Buda, Alexandru Gavra publică „Lexiconul de conversațiune”.¹³ Pe planul științelor, I.L.

11 Lupaș, Octavian, *Nicolae Horga Popovici, cărturar arădean de acum un veac și jumătate*, în „M.B.”, anul XX, 1963, nr. 5-6, pp. 262-272.

12 *Biblioteca Națională Szekenyi*, Budapesta, secția manuscrise, 795/II, f. 239.

13 Bocșan, Nicolae, *Contribuții la istoria iluminismului românesc*, Timișoara, 1986, p. 201, vezi și Bodea Cornelia, *Moise Nicoară*, București, 2001, pp.50-51,

Heidenreich publică, la 1783 „Medicina Aradiensis” și „Tractatul de morbis in Dacia frequentioribus et singulari eos tractandi”, iar Atanasie Șandor răspândește cunoștințele medicale în rândul elevilor de la Preparandia arădeană. Bolyai János, fondatorul geometriei neeuclidiene funcționează pentru o perioadă ca ofițer în garnizoana Arad. Mănăstirile ortodoxe de la Hodoș-Bodrog și Bezdin, precum și cea franciscană de la Lipova sau cea minorită din Arad sunt depozitare a valoroase biblioteci și colecții de manuscrise, redactate în limbile latină, germană, maghiară și română. La 27 februarie 1818, elevii Preparandiei arădene prezintă prima piesă de teatru în limba română, pe scena teatrului ridicat de către Iacob Hirschl, iar în anul 1838 se înființează la Arad un interesant „Comitet de beletristică”, alcătuit din doi români (G. Frunză și T. Șerb), un sârb (G. Jankovitz) și un maghiar (I. Szerghel), care militează pentru afirmarea drepturilor culturale. De asemenea, funcționează și trupe mixte de teatru, formate din actori români, maghiari, germani și sârbi, iar după ridicarea edificiului teatral Hirschl, în 1817, la Arad vor veni trupe de teatru din Oradea, Cluj, București, Iași, Budapesta și Viena. Pe plan muzical, în anul 1791 se refugiază la Arad – în timpul războiului ruso-austro-turc – Naum Râmniceanu, care începe elaborarea unui tratat coral. Însă, la 1833 ia ființă în orașul nostru primul Conservator de muzică din România, pe scena căruia vor concerta Franz Liszt (1846), Johann Strauss -

vezi și Popeangă Vasile, Eduard I. Găvănescu, Victor Țârcovnicu, *Preparandia din Arad*, București, 1964, pp.37-40.

fiul (1847), Johannes Brahms (1879), Joseph Joachim (1879), Anton Rubinstein (1867), Pablo de Sarasate (1877), Henryk Wieniawski (1877) etc.

După ce Aradul obține, în anul 1834, statutul de oraș liber regesc, dar, mai ales, după tumultoasele evenimente ale anului revoluționar 1848, teritoriul întregului comitat avea să cunoască o dezvoltare economică, socială, politică și culturală fără precedent. În anul 1858 se inaugurează Gara, care va deveni curând unul dintre principalele noduri de cale ferată din această parte a monarhiei, legând Aradul de Viena și de București. Acum se manifestă și curentul arhitectural neorenaștist, extrem de bine reprezentat de Liceul „Moise Nicoară”, la actuala clădire a Primăriei sau la Teatrul de Stat „Ioan Slavici”. Avocatul și marele om politic Mircea V. Stănescu publică, la 1859, „Almanahul Muguri”, care însuma creațiile literare ale elevilor și studenților arădeni, iar în același an, la Pesta, Atanasie Marian Marienescu publică valorosul volum de folclor „Poezie populară. Balade și Colinde”. Iulian Grozescu și Ioan Tripa editează mai multe volume de poezii naționale sau de factură romantică, influențate, desigur, de avântul pe care-l cunoaște literatura românilor transilvăneni din această perioadă. Dintre scriitorii maghiari din zona Aradului s-au remarcat Fabian Gabor, atât prin creațiile sale literare, dar mai ales prin valoroasele-i traduceri din Cicero și Lucrețius, scriitorul Ivanyi Odon – care-și găsește deplina consacrare ca jurnalist arădean și care, prin fascinantul roman „Neamurile Episcopului”

este considerat unul dintre reprezentanții de marcă ai realismului critic din secolul al XIX-lea – Lengyel Sándor, Reviczy Gyula, Török Gyula, Lukácsy Sándor și, nu în ultimul rând, Csiky Gergely care, în cele peste 30 de piese care au ieșit de sub iscusitul său condei („Declasații”, „Mizeria cu ciucuri”, „Baloane de săpun” etc.), critică racilele societății contemporane lui.¹⁴

Impresionanta activitate literară a lui Adam Müller Guttenbrunn, originar din Zăbrani, cel care va deveni directorul Teatrului din Viena, avea să îmbogățească literatura universală cu 19 romane și nuvele și 12 piese de teatru. În multe dintre scrierile sale, Adam Müller Guttenbrunn descrie viața cotidiană a șvabilor, dar și a românilor bănățeni („Amurgul idolilor”, „Clopotele patriei”, De la Eugenius la Iosefus”, „Micul șvab” etc.)¹⁵. Nikolaus Schmidt publică mai multe volume de poezii, dar și piese de teatru, dintre care „Ursul” a fost jucată și la Arad.

Un reprezentant de seamă al culturii slovace a fost scriitorul și dramaturgul Josef Gregor-Tajovsky, care și-a petrecut șase ani din viață la Nădlac, în perioada 1904-1910¹⁶. În acest răstimp, scrie cunoscutele sale nuvele în care ilustrează viața slovacilor din Câmpia Mureșului, iar în anul 1904, la inițiativa sa se înființează la Nădlac „Societatea culturală slovacă”, cu filiala pentru tineret „Slavia”,

14 Ujj Ioan, Glück Eugen, *Csiky Gergely – dramaturg progresist arădean*, în *Ziridava*, vol.V/1974, pp. 199-208.

15 Berwanger, N., *Adam Müller Guttenbrunn*, în *Orizont*, Timișoara, nr.7/1971.

16 Syncok, J., *Gregor-Tojovsky na Dolnej zemi*, citat în *Aradul*, permanență în istoria patriei, 1978, p. 388.

Asociația sportivă „Șoimul” și Asociația muzicală „Zarea”.¹⁷ Geograful maghiar arădean Laios Lóczy efectuează, între anii 1877-1880 o expediție în India, Birmania, Tibet, China și Japonia, tot de la acest savant rămânând și una dintre cele mai bine elaborate descrieri geografice și geologice a orașului și comitatului Arad. Tot în această perioadă apar și cele trei volume de „Istoria Aradului” publicate de Otto Lakatos și, între 1877-1886, funcționează ca profesor de istorie la Arad și marele istoriograf Márki Sándor. Cele peste 30 de lucrări istorice, privitoare la monografia orașului și comitatului Arad, la cetatea Dezna sau la Războiul țărănesc din 1514 – care avea să producă o adevărată furtună în istoriografia vremii – , precum și volumul „Scriitori români din Bihor” aveau să-l consacre pe Márki Sandor printre cei mai competenți istorici maghiari din această perioadă.¹⁸

În anul 1885, în orașul Arad existau un număr de 12 biblioteci publice, cu 8.011 volume, iar la nivelul județului funcționau 9 biblioteci, care totalizau 4.732 volume. Numărul bibliotecilor va crește simțitor după anul 1897, când la Arad va apare ziarul „Tribuna Poporului” care, pe lângă faptul că va deveni cel mai mare ziar al românilor din Transilvania, va tipări și numeroase cărți ale scriitorilor români consacrați, în cunoscutul tiraj de masă „Biblioteca populară”. De fapt, începând cu anul 1895, viața culturală a românilor arădeni avea să se schimbe în mod radical, deoarece Aradul

17 *Ibidem*, *Aradul*...., p. 389.

18 *Ibidem*, p. 390.

va deveni centrul mișcării naționale și capitala politică a românilor transilvăneni. În redacția tribuniștilor arădeni erau angajați sau colaborau cei mai mari scriitori și oameni de cultură din tot spațiul etnic românesc, ca Ioan Slavici, I. Agârbiceanu, Octavian Goga, I.L. Caragiale, Nicolae Iorga, Șt. O. Iosif, Ilarie Chendi, Emil Gârleanu, Cincinat Pavelescu, M. Sadoveanu, G. Coșbuc, I. Lupaș, A.D. Xenopol, A.C. Popovici etc., care completau în mod strălucit pleiada cărturarilor arădeni în frunte cu Vasile Mangra, Roman Ciorogariu, Vasile Goldiș, Iosif Goldiș, I. Russu-Șirianu, T. Ceonța, Lazăr Petrovici și mulți alții. În anul 1880, Alexandru Mocioni publică la Viena compozițiile sale muzicale, dintre care „Sonata opus 9 pentru pian și violoncel” va fi cântată pe marile scene europene, la Viena, Budapesta, Praga etc., compozitorul arădean impunându-se ca primul mare compozitor român de muzică de cameră din toate timpurile, iar în casele sale din Budapesta se țineau cele mai cunoscute serate muzicale din capitala Ungariei, la care concertau personalități muzicale ale vremii, în frunte cu Franz Liszt, Cernovici, Deutsch etc.¹⁹

Acum își începe activitatea muzicală și Ioan Vidu, născut la Mânerău, în anul 1863, urmat îndeaproape de șiculanul Emil Monția și de șirianul Nicolae Ștefu, cunoscut și sub numele de „Nicu Stejărel”. În anul 1912 concertează la Arad celebrul violoncelist Pablo Casals, iar un an mai târziu se cântă George Enescu. Din anul 1863 la Arad funcționa

„Asociația națională arădană pentru cultura poporului român”, care, în anul 1865, cu doi ani înaintea întemeierii Academiei Române, solicita, prin Vincențiu Babeș, reguli clare pentru ortografia în limba română. „Reniunile de cântări” funcționau pe întreg cuprinsul comitatului Arad, susținute de preoții și învățătorii crescuți pe băncile Preparandiei și ale Academiei Teologice și, pe lângă corurile și formațiile de dansuri populare românești, în localitățile cu etnici germani existau și numeroase fanfare. Mai ales cea din Sântana, care cuprindea un număr de 60 de copii între 12 și 13 ani, avea să efectueze turnee în Austria, Germania, Norvegia, Danemarca și Olanda.

Pictura avea să fie reprezentată de școlile lui Tenețchi și Alecsici, de la care păstrăm picturi bisericești excepționale (Căpâlnaș, Micălaca, Catedrala Veche, Biserica Sârbă etc.). Szamosy Elek, Mihai Munkácsy, Paul Bohm, Alexandru Pataky, Cornel Minișan, Iulian Toader și Frédéric Balla aveau să întregescă pleiada de pictori arădeni, iar în anul 1911 se organizează prima expoziție colectivă de amploare a artiștilor plastici locali, la care au putut fi admirate peste 100 de lucrări, executate de 11 artiști. Doi ani mai târziu, la Palatul Cultural se organizează și prima galerie de artă permanentă, conform catalogului editat în anul 1914, fiind expuse un număr de 131 de lucrări de pictură și grafică. După înfăptuirea Marii Uniri, începând cu secolele 3-4, tinerii artiști plastici arădeni – în frunte cu Marcel Olinescu – se reunesc în gruparea „Pro arte”, înființată în anul 1936. Această grupare (Petru Feier, Nicolae Chirilovici, Emeric Hájos,

19 Sinaci, Radu, *Alexandru Mocioni, incursiuni muzicale*, Arad, Editura Mirador, 2009, pp. 23-25.

Iulian Toader-junior, Andrei Virányi etc.) promovează modernismul, organizând și o expoziție în acest sens, în anul 1937.

Sculptura interbelică arădeană beneficiază de aportul prestigios al artiștilor Romul Ladea și Gheorghe Groza, cel din urmă sculptând busturile lui A.D. Xenopol și George Coșbuc, dezvelite în anul 1929 și plasate în scuarul din fața Palatului Cultural. În anii 1937 și 1938, celor două busturi li se adaugă cele ale lui Petre Pipoș, Ioan Russu-Șirianu, Mircea V. Stănescu și Gheorghe Popa de Teiuș, realizate de Marcel Olinescu (P. Pipoș) și Radu Moga.

În anul 1920 are loc la Arad prima deplasare a Teatrului Național din București, cu piesa „Hamlet” de Shakespeare, iar în anii următori, publicul arădean are bucuria întâlnirii cu marii actori Tony Bulandra, Maria Filotti, Constantin Nottara, Constantin Tănase, George Vraca, Elvira Godeanu și Ion Brezeanu. În toamna anului 1936, intelectualitatea locală, în frunte cu Ascaniu Crișan, Anton Mocioni, Elena Goldiș, Eugenia Cicio Pop, dr. Gheorghe Ciuhandu și dr. Iustin Marșieu, începe acțiunea de organizare a unui teatru românesc permanent la Arad, iar Asociația ziariștilor și publiciștilor români din Arad concesionează scena Teatrului pentru o stagiune întreagă (1936-1937), asigurând astfel permanența acestei încercări.

Tradiția Conservatorului arădean și a Societății filarmonice locale permite punerea în scenă a creațiilor marilor muzicieni, iar concertele se bucurau de prezența unor mari interpreți, ca violonistul Socrate Barossi, acompaniat la pian de Alfred Alessandrescu,

violonistul Jean Proșteanu, compozitorul și interpretul Béla Bartók și, nu în ultimul rând, George Enescu. Acum se manifestă, plenar, și Sabin Drăgoi și Emil Monția, care culeg și pun în valoare piese nepieritoare din folclorul arădean („Murăș, Murăș, apă lină”, „Crești pădure și te-ndeaș”, „Zis-a mama către mine”, „Duce-m-aș și tot m-aș duce” etc.). Suitele de colinde și piesele corale pătrund în repertoriul Reuniunii de cântări „Armonia”, înființată în anul 1919, de către profesorul Atanasie Lipovan, a corului „Lyra” din Chișineu-Criș, sau a corurilor din Buteni, Șiria, Hălmagiu, Săvârșin, Sântana etc., acestea constituindu-se în anul 1929, în Asociația corurilor și fanfarelor din județul Arad, care își va desfășura activitatea până în anul 1934.

DARIAN PARASCHIV

Instituția cavalerismului în Evul Mediu

Pentru mulți dintre cercetătorii Evului Mediu, această epocă a istoriei exercită multă fascinație și stârnește multe semne de întrebare. Dacă mulți au văzut în Evul Mediu o perioadă întunecată, pentru alții ea este un bogat material de interpretare și o sursă de adânci semnificații, care se cer decodificate.

Există așadar o ambivalență din partea cercetătorilor, cei care l-au perceput ca milenul întunecat, relevând aspecte de ordin restrictiv asupra libertății umane, frână în calea dezvoltării și a progresului, a cunoașterii, în special științifice, iar ceilalți au văzut în el, dimpotrivă, o epocă structurată în jurul anumitor coduri semnificante, reunind moravurile, onoarea, dragostea, căutarea pietrei filosofale și citirea destinului în astre, semiotica trupului considerat un limbaj etc. Cele două percepții ale cercetătorilor formează însă o imagine sintetizatoare, un ansamblu coerent, reunind aspectele defavorabile cu cele pozitive, redând specificul fiecăreia și evoluția și unitatea lor.

Tipul uman ideal în Evul Mediu îl constituiau călugărul și preotul. Alte tipuri sunt: femeia, percepută ca o capcană a diavolului;

cavalerul, caracterizat prin fidelitatea și loialitatea față de stăpân și față de doamna inimii sale, respectând totodată un cod al onoarei care presupunea, pe lângă alte lucruri, protejarea văduvelor, orfanilor, fecioarelor, vârstnicilor, bisericilor, lăcașurilor de cult etc.; evreul, diabolizat pentru religia mozaică, alta decât cea creștină, considerat vinovat pentru răstignirea mântuitorului creștin.

Într-o epocă teocentrică, trupul uman era diabolizat, iar arta, potrivit opiniei lui Wladislaw Tatarkiewicz, renunță la canonul frumosului în sine, inspirat de filosofia platoniciană și se subordonează canonului inspirat de biserică și hagiografie, potrivit căruia singur Dumnezeu și cele sfinte sunt cu adevărat frumoase, celelalte, natura, oamenii, lucrurile, neavând frumusețe decât în măsura în care, prin ele însele sau în ele însele, trezesc sentimentul divin.

Evul Mediu are totuși meritul de a fi creat universitățile, cu nivelele „baccalaureus”, „licentia docendi”, „doctoratus”, unele aspecte relative la acestea, fiind transmise până în prezent. În universități era predată scolastica, împreună cu cele șapte arte liberale, fiind renumită disputa dintre nominaliști și realiști, cunoscută sub numele de cearta universaliiilor, ai cărei reprezentanți de seamă au fost Abélard și Toma din Aquino. Alți filosofi medievali renumiți au fost William Occam, Duns Scotus, Raymundus Lullus, John Scotus Eriugena, iar preocupările de logică sunt foarte răspândite, fiind meritul logicienilor medievali de a inventa cuvintele mnemotehnice care denumesc modurile silogistice și desemnarea celor patru

tipuri de judecăți cu literele a, e, i, o, după vocalele din cuvintele latinești *affirmo* și *nego*.

Spontaneitatea și bucuria de a trăi sunt prezente și ele, fiind redată cu savoare și umor, uneori cu sarcasm, în versurile poezilor Francois Villon și Charles d' Orleans sau în cunoscutul *Roman de la Rose*, în care trandafirul este un cod pentru dragostea carnală, afirmată plenar, în opoziție cu idealul ascetic.

Instituția medievală care ne reține atenția aici, este cea a cavalerismului, abordată atât dintr-o perspectivă civilă, laică, după cum și dintr-una spirituală, întrucât intrarea în ordin presupunea anumite ritualuri inițiatice, iar viața cavalerului se desfășura sub un anumit văl ezoteric. În ceea ce privește primul aspect, istoricul Ovidiu Drimba semnalează grupul de războinici, *milites*, existent încă din secolul al X-lea, pe lângă grupul marilor proprietari definiți prin termenul *nobiles* sau *nobiliares*. Primii își oferă necondiționat serviciile celor din urmă, stăpânind bine diferite tehnici de luptă, călăria, de unde numele de „cavaler”, purtând armuri costisitoare, oferite de nobilii în serviciul cărora se află, nobili care erau în permanente conflicte unii cu alții.

Cavalerii nu se identificau cu marii nobili, ei constituind totdeauna o nobilime de rang inferior datorită originii ne-nobile a familiilor lor. Cavalerii erau nobili de un rang mai mic sau aspirau să intre în rândurile nobilimii mari, în timp ce aceștia din urmă erau totdeauna și cavaleri. Cavalerii aveau privilegiile militare, judiciare, fiscale și de drept privat. Prin ritul investiturii, li se înmâna cavalerilor, spada. Din secolul al XII-lea a apărut tendința

formării unei caste ereditare, prin recrutarea cavalerilor din rândul fiilor de cavaleri. Formarea cavalerului presupunea o perioadă pregătitoare foarte grea și îndelungată care consta în ucenicia armelor. Teoretic, toți cavalerii erau egali între ei, fiind mereu pe drumuri, uneori constituindu-se în bande turbulente sau căutând mereu aventuri, care nu erau totdeauna onorabile, participând la cruciade sau la turniruri.

Nu se poate vorbi despre cavalerie numai ca un mod de viață, această instituție presupunând și o etică, formată în mare parte de oamennii Bisericii. Această etică presupunea pentru cavaler instaurarea dreptății, protecția celor slabi și nevoiași, iubirea aproapelui și menținerea păcii, etică născută datorită războaielor, abuzurilor și silniciilor de tot felul care aveau repercusiuni asupra țăranilor, în primul rând. În secolul al XI-lea, se formează, pe baza acestor principii etice, un cod ideal, nescris al cavalerilor, în care se includ și alte imperative, precum lealitatea, respectarea angajamentului, ascultarea de Biserică, apărarea religiei. Dar nu se poate vorbi, după Ovidiu Drimba, de existența unui adevărat cod al cavaleriei. În romanele cavaleriești, literatura curteană și poezia trubadurilor, unde ne așteptăm să găsim un astfel de cod, cavaleria este cu mult idealizată, existând o mare discrepantă între realitatea cotidiană și modelele literare ale secolului al XII-lea.

Într-o altă perspectivă, se situează Mircea Eliade, când descrie instituția cavalerismului. El arată că, la baza feudalismului și a cavalerismului stă inițierea militară și regulile lup-

tei de la vechii germani, descrise de Tacit și care s-au păstrat și după ce triburile germanice au fost convertite la creștinism. Ritul inițiativ specific cavaleresc, investirea, începe cu primirea spadei de războinic de către Ludovic, de la tatăl său, Carol Magnul, în 791. La rândul său, Ludovic o acordă mai departe fiului său. Mai târziu, ritul investiturii se făcea public, după o perioadă de ucenicie și încercări, seniorul prezentând armele viitorului cavaler, care stătea înaintea nașului său de botez, cu mâinile împreunate, adesea înngenunchiat și cu capul plecat. I se aplica, de către senior, o lovitură puternică cu palma sau cu pumnul peste gât. Eliade semnaleză dimensiunea religioasă a instituției cavalerismului, în care se amestecau atât elemente creștine, cât și elemente păgâne. Din acest punct de vedere, după istoricul religiilor, și cruciadele au semnificații religioase, ele nefiind doar o deflagrație penibilă de fanatism și nebunie, cum au fost caracterizate de istoricii și filosofii iluminiști. În decursul Evului Mediu, au luat naștere mai multe ordine cavaleresti, dintre care două, al Templierilor și al Ospitalierilor, în Țara Sfântă, după prima cruciadă, aveau rolul de a-i proteja pe pelerini și de a-i îngriji pe bolnavi.

Strâns legată de instituția cavalerismului medieval, este o întregă mitologie, cuprinsă în așa-numitele „Quest” sau căutări ale Graalului. Graalul era, conform legendei, potirul sfânt în care Iosif din Arimateea, a cules sângele scurs din rănilor lui Hristos, în timp ce acesta se afla pe cruce. Dincolo de elementul creștin, poate fi semnalat elementul păgân din această mitologie, Graalul fiind omologat cu un obiect

magic ale cărui virtuți sunt acelea de a vindeca bolile, de a conferi forță și chiar nemurire celui care îl găsește. Căutarea Graalului presupunea însă un traseu primejdios, plin de peripeții, în care mulți își pierdeau viața și rari erau cei care ajungeau în posesia lui. O condiție care trebuia să fie îndeplinită de eroul pornit în căutarea sfântului potir, era aceea a purității. Un suflet impur nu putea ajunge nicidecum în posesia Graalului, iar în cazul contrar, puritatea era adesea factorul decisiv care contribuia la descoperirea lui. Semnificația descoperirii Graalului, adesea păzit de monștri înspăimântători sau de fecioare cu puteri supranaturale, nu era numai una la modul concret de leac tămăduitor și regenerativ, ci și una a transformării, a transfigurării, în urma căreia eroul dobânda un alt sine decât cel profan și avea acces la o condiție superioară muritorilor profani.

Mitul Graalului era strâns legat de un alt mit, cel al cavalerilor mesei rotunde, reuniți în jurul figurii legendare a regelui Arthur și, în rândul cărora, se întâlnesc eroi precum Lancelot du Lac, Sir Gawain sau Parsifal, zugrăviți de scriitorii ai epocii, precum Chrétien de Troyes, Geoffrey of Monmouth, Wolfram von Eschenbach. Legenda regelui Arthur este una de origine celtică, în care se spune că la curtea acestui rege domneau veselie, pacea și prosperitatea, împreună cu virtuțile, îndemânările și noblețea celor care formau această curte. Uneori, un monstru, un străin, o stihie sau un incident întunecat perturbau această ordine în care fericirea ar fi putut domni pe deplin. Erau chemați atunci cavalerii cei mai viteji, mai vir-

tuoși și mai puri pentru a rezolva situația, a înlătura forțele întunericului și a reinstaura ordinea obișnuită de la curte. Ei întâlneau în drumul lor diferite creaturi neobișnuite și aveau de trecut diverse probe, uneori foarte grele. Astfel, Lancelot, pentru a ajunge pe celălalt tărâm, de unde avea de recuperat un obiect al reginei Guinevra, aflat acum în posesia unui monstru, trebuie să treacă o punte subțire ca o lamă de cuțit, care face legătura între tărâmul viilor și cel al morților. Puritatea și dragostea față de regină, doamna inimii sale, îl ajută pe Lancelot să treacă cu succes proba, aproape fără să simtă durerile provocate de ascuțișul punții ca o lamă și vindecându-se, odată ajuns dincolo, în mod miraculos într-un timp foarte scurt.

Într-un alt context, este reluat un motiv de aceeași natură în *Sir Gawain și Cavalerul Verde*, un alt roman arthurian, scris de un autor din secolul al XIV-lea, al cărui nume nu se cunoaște. Astfel, la curtea regelui, vine un cavaler care are atât îmbrăcămintea, cât și tenul, de culoare verde. El provoacă un cavaler la luptă, cu condiția ca, la lovitura pe care acela i-o va da, el să îi răspundă cu o altă lovitură peste un an, unde cavalerul provocat urma să vină la un loc stabilit, dacă era într-adevăr virtuos. Sir Gawain, nepotul regelui, se oferă să lupte cu Cavalerul Verde și îi retează acestuia capul dintr-o lovitură. În mod uimitor, cavalerul decapitat își ridică cu mâna capul tăiat, încalecă, iar capul îi grăiește lui Sir Gawain că îl așteaptă peste un an, în locul stabilit, după înțelegere. Când anul este pe cale de a se încheia, Sir Gawain pornește în căutarea Cava-

lerului Verde. În drum, se oprește la un palat, unde viața curtenească pare mai înfloritoare decât la curtea regelui Arthur. Seniorul palatului, cu a cărui soție Sir Gawain întreține o prietenie după regulile etichetei nobiliare de atunci, îi propune cavalerului o înțelegere în care, în urma a trei vânători, seniorul să-i dăruiască cavalerului ce a vânat, iar cavalerul să îi dăruiască ce a primit la rândul său, acasă, în palat. În timp ce seniorul este la vânătoare, soția acestuia, la palat, îi face avansuri amoroase lui Sir Gawain.

În primele două încercări, cavalerul reușește să refuze cu abilitate și curtenie avansurile doamnei, primind de la aceasta doar sărutări prietenești, pe obraz, pe care cavalerul i le înapoiază seniorului, în schimbul animalelor vâdate de acesta. La a treia probă, lucrurile devin mai complicate, Sir Gawain, deși reușind să refuze și de această dată avansurile doamnei, se lasă convins de aceasta să primească o cingătoare cu virtuți magice, care protejează împotriva morții, de care Sir Gawain se teme în viitoarea întâlnire cu Cavalerul Verde. Autorul anonim redă un joc psihologic de mare finețe, ilustrat prin paralela vânătorii, care se manifestă de această dată într-un mod neliniștitor și stările psihologice ale lui Sir Gawain care își conștientizează vina față de senior și pe care se hotărăște să i-o ascundă acestuia.

Când cavalerul și seniorul se întâlnesc, schimbul dintre ei nu mai are loc, ca în primele două cazuri și o atmosferă neliniștitoare plutește în jur. În următoarea zi, Sir Gawain se duce la întâlnirea stabilită cu Cavalerul Verde dar nu cu demnitatea neștirbită de mai înainte

te, ci cu o conștiință vinovată care îi redă un aer sumbru, fatalist. Cavalerul Verde îi aplică trei lovituri dintre care una ușoară, spunându-i că îi dă această lovitură pentru vina de a nu fi fost întru totul fidel seniorului său, care se dovedește a fi tocmai Cavalerul Verde, dar că acest lucru este demn de iertat, datorită unei temeri omenești de moarte a lui Sir Gawain, care l-a îndemnat să primească cingătoarea. Drept pedeapsă pentru trădare, Sir Gawain se angajează să poarte cingătoarea întreaga viață, ca un semn pentru vina sa de necontestat. Această povestire ilustrează o decădere a moravurilor instituției cavalerismului, când fidelitatea față de senior nu mai este atât de respectată ca în vremurile vechi.

O altă povestire este cea a cavalerului Parsifal, binecunoscut prin stângăcia, ridicolul și prostia lui. Parsifal pornește în căutarea Graalului, care se află la curtea regelui Pescar. Aici, întreaga natură este încremenită, vește-

jită și ceva bolnăvicios plutește în aer. Regele Pescar însuși este bolnav și se știa că leacul este Graalul, care urma să fie adus de un cavaler neprihănit. La curtea regelui, mulți cavaleri s-au perindat înaintea lui Parsifal, întrecându-se în nenumărate politeți și curtenii prin care întrebau de sănătatea regelui. Când ajunge, în sfârșit și Parsifal, mai întâi se face de

râs, sărutând, contrar etichetei, o fată de la curtea regelui Pescar. Apoi intră în palatul regelui și întreabă, fără nici un fel de ceremonie și formule introductive, pur și simplu, „Unde este Graalul?”

În momentul acela, natura regenerează, regele Pescar se vindecă, iar Graalul este descoperit pen-

tru că Parsifal a pus „întrebarea justă”, ceea ce nu au făcut alți cavaleri înaintea lui.

Cavalerismul este înfățișat și în opera *Tristan și Isolda*, în care apare conflictul dintre dragostea față de doamna inimii și fidelitatea față de rege, a cărui soție, Isolda, se dovedește a fi tocmai iubita cavalerului. Se regăsesc

aspecte ale cavalerismului și în alte eposuri medievale, precum *Cântecul Nibelungilor*, în care se înfățișează raportul de vasalitate în care protagonistul, Siegfried, stă față de regele său Gunther, *Beowulf*, în care se întâlnește motivul luptei cu monstrul, *Cântecul Cidului*, în care apare conflictul dintre pasiune și datorie, reluat mai târziu, ca o temă predilectă a clasicismului, de dramaturgul Pierre Corneille. Mai putem aminti *Amadis de Gaula* de Garcı Rodrigues de Montalvo și, nu în ultimul rând *Don Quijote de la Mancha* a lui Miguel de Cervantes Saavedra, aceasta din urmă, ridiculizând instituția cavalerismului, în niște vremuri în care ea era demult desuetă.

Aspectul vieții civile al cavalerului, cât și cel al vieții sale spirituale, sunt semnalate împreună și de medievistul Georges Duby care vorbește de trifuncționalitatea vieții cavalerului, prin analogie cu schema trifuncțională stabilită de Georges Dumézil pentru indoeuropeni. Astfel, după Georges Duby, viața cavalerului se împarte între religiozitatea sa, care implică respectarea virtuții și idealului propovăduite de Biserică, a doua, războiul, reprezentat de lance și spadă, obținute de cavaler în urma investiturii și, cea de a treia, rezistența fizică. În viața socială a cavalerului, acționează încă o triadă care îi restrânge cadrul de acțiune și îi prescrie în ce tipare sociale să evolueze și, anume, cea reprezentată de seniorul său, doamna inimii sale și moștenitorul său.

Dacă privim la societatea de astăzi, comparativ cu epoca idealurilor cavalești, constatăm o devalorizare accentuată a idealurilor și a moralei, fidelitatea și dragostea fiind mini-

malizate în favoarea profitului și a satisfacerii impulsurilor narcisice, dorința de opulență și fast, câștigate prin mijloace care nu presupun prestarea vreunei munci sau chiar venale, vulgarizarea a ceea ce este înălțător și autentic și promovarea senzaționalului în detrimentul sentimentelor și virtuților. Astfel, din tot ceea ce este specific pentru cavalerism, se rețin îndeobște aspecte care satisfac curiozități imediate, lipsite de aprofundare, care formează subiecte ale unor romane precum *Codul lui Da Vinci*, *Simbolul pierdut* de Dan Brown și al unor cărți de falsă popularizare științifică și de vulgarizare a unor celebre teme medievale, cum sunt Graalul sau cunoașterea templierilor, precum *Sângele sfânt și sfântul Graal* și *Misterul Templierilor*, în care, pe de altă parte, este falsificat și devalorizat însuși misterul creștin.

Viața călugărilor templieri, posesori ai unei imense averi în vremurile în care ei au existat și a unei cunoașteri ezoterice în care se amestecau și elemente din înțelepciunea orientală, sunt reinterpretate astăzi, în sensul de a arăta cum, de la societăți inițiatice antice, până la Societatea Prieur de Sion, Rosicrucieni și Templieri, pentru ca, și mai târziu, să fie avute în vedere societăți precum Iluminații din Bavaria, aceasta fondată de Adam Weishaupt, și francmasonii, proliferând o întreagă mitologie conspiraționistă care ar fi responsabilă, datorită cine știe căror forțe obscure, de decăderea omului contemporan și a civilizației. Nu negăm această decădere dar nu o punem pe seama cine știe căror conspiratori din umbră! Dacă vom afirma, odată cu Lucian

Boia că fiecare epocă își are propriile mituri, putem spune că ele se regăsesc abundent și în imaginarul nostru colectiv contemporan, exprimând o compensație pentru fobiile, fantasmalele, incertitudinea omului contemporan care, aflându-se la momentul de răscruce al unei noi istorii sau al postistoriei, nu și-a găsit încă adevărata direcție într-o societate atât de diversă cum este cea de astăzi, cu toate problemele ei inedite și deconcertante. Am putea spune că locul cavalerilor este luat astăzi de diverse VIP-uri, iar afirmația unui personaj dintr-un film mai vechi, care numea cavalerii templieri vedetele rock ale timpului lor, poate ilustra o analogie privitor la felul cum se schimbă rolurile de-a lungul istoriei și cum se inversează scara valorilor.

Dacă luăm în considerare și o altă carte, *Miturile secolului XX*, sub coordonarea autorului francez Pierre Brunel, doamnele inimii, investite cu sacralitate în Evul Mediu, sunt înlocuite de „noile amazoane”, cum le numește acesta, desemnând astfel mișcarea feministă în latura ei extremistă, armura purtată cândva de cavaleri este înlocuită de blugii Lewis care, mulați pe corp, conferă o nouă identitate și personalitate purtătorului, făcându-l să se simtă în siguranță prin stimularea narcisismului, persoane precum Che Guevara sau colonelul Lawrence sunt înconjurați de asemenea cu o aureolă de mit, idealul lui Don Juan este foarte răspândit, dragostea curtenescă se transformă în ritualizare a eului. Se pot aminti și alte staturi precum Madonna, Marilyn Monroe, Elvis Presley, super-eroii benzilor desenate despre care putem spune că au fost, la vremea lor,

niște simboluri pentru consumism. Cu o expresie a lui Mircea Eliade, putem caracteriza și epoca noastră de astăzi drept una labirintică dar, pe de altă parte, în vremurile „satului planetar informatizat”, o putem caracteriza și cu sintagma lui Francis Fukuyama, de „sfârșit al istoriei” .

Dincolo însă de aspectele sumbre tocmai zugrăvite, ale realității contemporane, prin tot acest labirint, cum spune Mioara Cremene, „multe dintre acele structuri tradiționale nu au pierit cu totul, ci continuă să existe până în zilele noastre. Evoluând, bineînțeles, și adoptând câteodată profilul cinic și coloratura sumbră a epocii în care trăim.”

Bibliografie

1. Drimba, Ovidiu, *Istoria culturii și civilizației*, vol. 5, Editura Saeculum I. O., Editura Vestala, București, 1998;
2. Eliade Mircea, *Istoria ideilor și credințelor religioase*, vol. 3, Editura Științifică, București, 1991;
3. Duby, Georges, *Cele trei ordine sau imaginarul feudalismului*, Editura Meridiane, București, 1998;
4. Duby, Georges, *Cavalerul, femeia și preotul*, CEU Press, București, 1997;
5. Pernoud, Régine, *Templierii*, Editura Meridiane, București, 1996;
6. Brunel, Pierre (coord.), *Miturile secolului XX*, Editura Univers, București, 2003;
7. Cremene, Mioara, *Dicționar inițiativ al ordinilor cavalești*, Editura Universal Dalsi, București, 1998.

SORIN BULBOACĂ

Începuturile Lipovei (Sec. X-XIII)

Articolul își propune să prezinte începuturile Lipovei medievale, pe baza izvoarelor și a literaturii de specialitate.

Săpăturile arheologice desfășurate în perimetrul orașului Lipova și în împrejurimi au evidențiat două situri arheologice - „Dealul Morilor” și „Cioiloc” – unde au fost dezvelite fragmente ceramice specifice Evului Mediu timpuriu, provenite din vase lucrate la roata olarului. Cele mai întâlnite tipuri de ceramică descoperite în săpături sunt oala borcan, căldărușele, castronul, oala cu corpul zvelt, ulciorul cu toartă, de certă tradiție romanică. Datarea ceramicii și implicit, a așezării omenești din arealul Lipovei, atestă existența unor localități în zonă, în veacurile X-XI¹. Este vorba despre o așezare deschisă, fără val și șanț de apărare, situată în perimetrul actualului oraș Lipova care, de la începutul secolului al XIII-lea, face parte din comitatul Arad.

1 Ioan Hațegan, *Cultură și civilizație medievală la Mureșul de Jos. Comunități, populație și habitat într-un spațiu de interferențe culturale*, Editura David Press Print, Banatul, Timișoara, 2020, p. 169.

În prima treime a secolului al XIII-lea se construiește cetatea Lipovei, care este avariata de tătari, în timpul invaziei din 1241/1242. Când anume a fost ridicată cetatea, este greu de precizat, în mod sigur.

După plecarea tătarilor, în anul 1242, în scopul asigurării hotarelor de răsărit ale țării, regele Ungariei, Bela al IV-lea (1235-1270), a ordonat refacerea și întărirea cetăților, între care și Șoimoș, respectiv Lipova (1247). Cu această ocazie se face prima referire într-un document scris despre Lipova. Este așadar prima atestare documentară a localității Lipova, numele așezării derivând din slavonescul „lipa”, în traducere „tei”. Refăcută cetatea, în jurul ei se formează o așezare civilă, un sat care cu timpul devine târg, iar mai apoi oraș².

În veacul al XIII-lea, ca și în cele următoare, Lipova a stat în umbra faimoasei cetăți a Șoimoșului, de pe malul celălalt al Mureșului³.

Importanța economică a Lipovei începe să crească în timp, datorită așezării favorabile și a tranzitului sării pe Mureș. Exploatarea ocnelor de sare din Transilvania și transportul blocurilor de sare pe valea Mureșului este în strânsă legătură cu formarea voievodatelor românești ale lui Glad – Ahtum⁴, în sec. IX-XI. Drumul sării pe Mureș era sub controlul lui Glad, respectiv al lui Ahtum⁵. Din **Legenda**

2 Stelean Ioan Boia, *Orașul Lipova*, în *Dicționarul istoric al localităților din Județul Arad*, vol. I, Editura Gutenberg Univers, Arad, 2019, p. 437-438.

3 Ioan Hațegan, *op.cit.*, p. 169-170.

4 Kovach Geza, *Date cu privire la transportul sării pe Mureș în secolele X-XIII*, în „Ziridava”, XII, 1980, p. 194.

5 Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. I,

Sfântului Gerard reiese că Ahtum dispunea de vama sării de pe Mureș⁶. Traficul cu sare pe Mureș era una dintre problemele centrale ale confruntării dintre Ahtum și regele Ștefan I⁷. Sarea transportată pe Mureș și pe Tisa ajungea și în Croația.

Importanța controlării comerțului cu sare pe râul Mureș era covârșitoare deoarece sarea reprezenta cea mai rentabilă afacere din Transilvania. Traficul cu sare pe Mureș necesita păstrarea albiei râului în stare de navigație, decolmatarea albiei și construirea unor porturi pe traseu⁸.

În veacurile XI-XIII, Lipova a fost un port pentru vama sării pe Mureș. De altfel, începând cu sfârșitul veacului al XIII-lea, principala vamă a sării pe cursul Mureșului inferior se constituie la Lipova, unde au fost

construite clădiri speciale pentru port și vamă⁹.

Încă din veacul al XIII-lea sunt menționate documentar, viile din părțile Radnei și Lipovei. Astfel, un document din 1278 precizează că banul Paul din Șoimoș i-a donat comitelui Pousa niște vii la Miniș și în Șoimoș (lângă Lipova)¹⁰. Începând cu veacul al XIII-lea, documentele menționează obligația viticultorilor din părțile Aradului de a da anual stăpânilor de pământ (laici și eclesiastici), dijma (decima) sau nona (a noua parte) din vinul obținut.

De asemenea, în actele din secolul al XIII-lea sunt pomeniți morari, care măcinau grâul, producând făină, în mai multe localități din comitatul Aradului, inclusiv în Șoimoș¹¹. Dintre meșteșuguri, olăria este cea mai răspândită, dovadă fiind oalele de tip borcan, apoi căldărușele descoperite și în Lipova. Majoritatea fragmentelor provin din descoperire fortuite, din situri în zone joase de câmpie sau luncă, lucrute la roată înceată din pastă argiloasă, de trei tipuri (sferic, cilindric, corp tronconic și fund bombat), lipsite de decor¹².

Din anul 1221 este pomenită camera comitatului Cenad care, mai târziu, în 1253,

Editura Dacia, Cluj – Napoca, 1972, p. 28-32.

6 „In super allogia procurans usurpabat sibi potestatem super Salinas regis, descendensque in Morosium, continuebat in portibus eiusdem flumini usque in Tibiscum tributarios et custodes et concluebat omnia sub tributo...” Wion Arnoldus, *Sancti Geradi Sagredo Patricii Veneti ex Monacho et Abbate S. Georgii Maioris Venetiarum, Ordinis S. Benedicti, Episcopi Canadiensis Primi, ac Hungarorum Protomartyris Apostoli Vita*, Venezia, 1957, p. 28.

7 Eugen Gluck, *Contribuții cu privire la istoria părților arădene în epoca ducaturii lui Ahtum*, în „Ziridava”, VI, 1976, pp. 96-99.

8 Sorin Bulboacă, Doru Sinaci, Augustin Mureșan, Aurel Dragoș, *Rolul economic al cetăților, mănăstirilor, al drumului sării și al Canalului Morilor în comitatul și județul Arad*, în Adrian Nițu (coord.), *Arad. Economie și societate*, vol. I, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2016, p. 328.

9 Stelean Ioan Boia, *op. cit.*, p. 438.

10 George Manea, *Date documentare despre viticultura din părțile Aradului*, în „Ziridava”, VI, Arad, 1976, pp. 135-137.

11 Marki Sándor, *Arad vármegye és Arad szabad kiraly város története*, vol. I, Arad, 1892, p. 246.

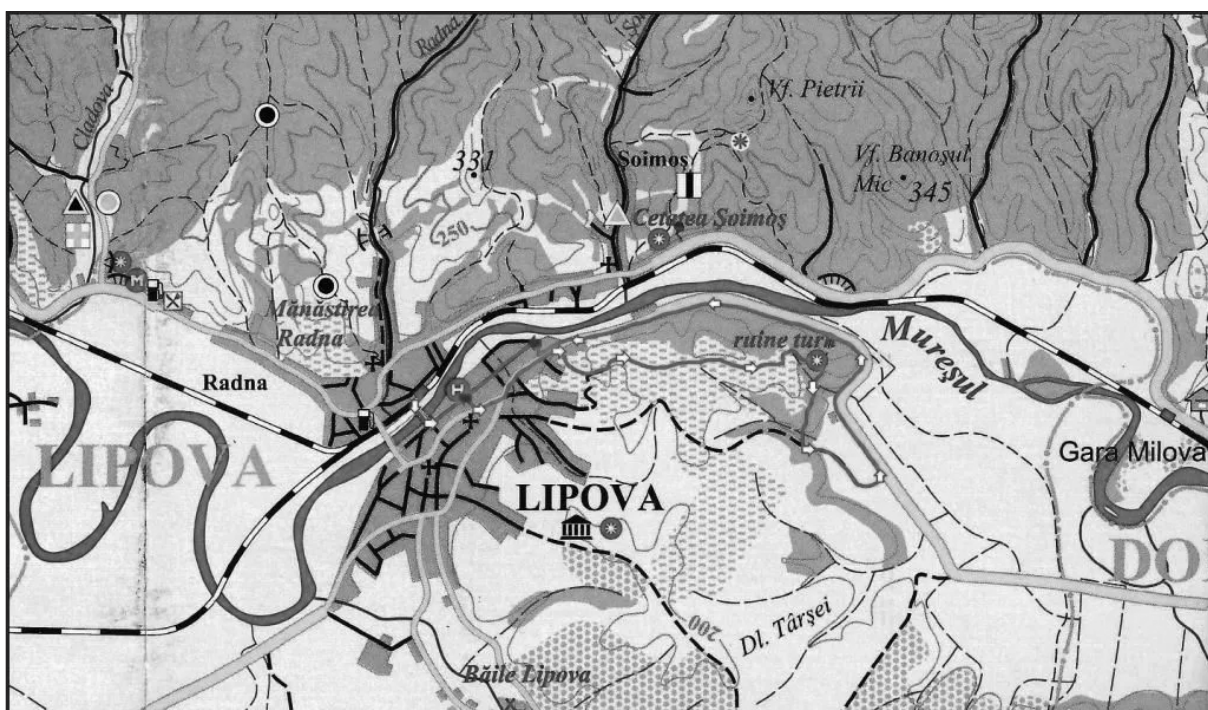
12 Mihai Blăjan, Egon Dörner, *Probleme de demografie istorică pe baza studiului căldărușelor de lut (sec. XI-XIII), descoperite pe teritoriul județului Arad*, în „Ziridava”, nr. X, Arad, 1978, pp. 123-138.

a fost mutată la Lipova. Cămara regală era competentă pe un anumit teritoriu, având în frunte un **comite cameral** (*comes camerae*) care, în schimbul unor taxe de închiriere, în condiții stabilite, primea autorizația de gestionare a veniturilor regale aflate pe teritoriul cămării¹³.

13 Pal Engel, *Regatul Sfântului Ștefan. Istoria Ungariei medievale (895-1526)*, ediție îngrijită de Adrian Andrei Rusu și Ioan Drăgan, Editura Mega, Cluj – Napoca, 2006, p. 181.

În anul 1285, populația acestei așezări este confruntată cu o nouă invazie tătară, dar de această dată face față cu succes și datorită faptului că cetatea fusese bine consolidată.

De la o așezare modestă, în veacurile X-XII, profitând de poziția sa strategică, pe drumul sării, Lipova devine o localitate importantă în comitatul Arad, în a doua jumătate a veacului al XIII-lea.

ȘTIINȚĂ - EDUCAȚIE

RODICA OROS

„O școală este bună dacă reușește să contribuie la formarea unui om”

De vorbă cu Diana Achim – director al celui mai bun liceu din orașul de pe Mureș

Colegiul Național „Moise Nicoară” este un spațiu al învățării la care visează mulți copii și tineri din Arad. Pentru început, vă rugăm să ne spuneți care este cartea dumneavoastră de vizită, ca instituție școlară, ce ofertă educațională puneți la dispoziția acelor care doresc să studieze aici.

Oferta educațională este variată tocmai pentru ca elevii foarte buni din Arad să găsească la noi profilul dorit – real sau umanist – cu disciplinele aferente, pe care să le studieze pentru formarea lor: matematică, informatică, științele naturii sau discipline filologice.

La gimnaziu există trei clase pe nivel, iar pentru anul școlar 2022-2023, la clasa a V-a, cele trei clase au regim intensiv engleză și s-a intrat în urma unei testări. La liceu există șase clase pe nivel, una de științele naturii – bilingv engleză, una de matematică-informatică – in-

tensiv informatică, una de matematică-informatică intensiv engleză, două clase de științele naturii intensiv engleză și o clasă de uman – filologie.

În plus, elevii și părinții sunt implicați direct în alegerea disciplinelor opționale. De aceea, la „Moise Nicoară” apar mai multe ore de aprofundare sau extindere la disciplinele alese de beneficiari (matematică, biologie, geografie etc) sau discipline noi, pe care le propun profesorii, conștienți că orizontul elevilor noștri nu se poate limita la programa propusă de „trunchiul comun”. Voi da câteva exemple de la filologie, unde se studiază Introducere în estetică, Cultură și civilizație românească tradițională, Literatură comparată, Lectura imaginii.

Avem și cea mai bogată ofertă de activități extracurriculare din Arad. Există nu mai puțin de 34 de cercuri, care se derulează gratuit, în afara orelor de curs, la toate disciplinele. De exemplu, cercuri pentru aprofundarea studiului și pregătirea pentru examene, cercuri pentru pregătirea elevilor de performanță, dar și cercuri pentru dezvoltarea unor aptitudini (pictură, teatru) sau de abordare a unor domenii inedite (limbă și cultură chineză, robotică, dezbateri academice). Școala e animată de copii și profesori și după-amiaza și la final de săptămână și în vacanțe. Avem numeroase alte activități culturale, în colaborare cu cele mai importante instituții din Arad și din țară.

Este deja o tradiție faptul că „Moise Nicoară...” dă ora exactă învățământului

preuniversitar arădean. Ce are această școală și altele nu, de furnizează plus-valoare, în regim de permanență?

Ați spus deja două cuvinte-cheie: „tradiție” și „valoare”, care fac parte din viziunea școlii. Nimic nu rezistă în timp (peste 140 de ani, în cazul școlii noastre) dacă nu se construiește pe ceea ce nu se schimbă odată cu vremurile: principiile și valorile. Educația completă nu înseamnă numai o pregătire științifică, pe care, aici, ne-o dorim de excelență. Aceasta este doar o cale de acces la reperele axiologice fundamentale ale societății și, mai ales, ale lumii în care trăim. „Moise Nicoară” este un spațiu al formării de valori și al descoperirii de sine. Selecția e, cumva, naturală. Cei care vin la școala noastră aleg conștient un drum dificil, fără compromisuri. E valabil și pentru elevi și pentru profesori. Când cineva nimește întâmplător aici, pleacă singur. Școala e un organism viu, care expulzează pe cel care nu se potrivește. E și multă muncă.

Sunteți triplu produs al acestei școli: elev, profesor, șef de instituție. O situație interesantă aceasta, în care foștii profesori își devin colegi, chiar subalterni. Sună a provocare. Cum a fost? Cum e?

Iubesc foarte mult școala aceasta, care chiar m-a format. Primul contact a fost destul de dur. Ca elev de nota 10, la un alt liceu prestigios din Arad, am primit, la prima evaluare de aici, un 6. A fost o trezire la o altă realitate, cea a excelenței, unde nu

e bine oricum. Ca profesor, am venit aici cu o experiență de 16 ani la catedră și cu un doctorat obținut recent. Deci eram într-o formă intelectuală foarte bună. Totuși, am constatat că elevii pe care i-am găsit aici aveau un ritm rapid de muncă, de asimilare, de progres, fapt care m-a determinat să-mi schimb stilul, să mă adaptez și să continui să învăț, cu aceeași viteză. Ca director, nu mă consider șef, sunt, mai degrabă, responsabil. Am un stil managerial democratic, apelez la negociere și valorific experiența și ideile colegilor mei, creativitatea elevilor și competența unor părinți, care prețuiesc școala, fiind ei înșiși oameni educați. Funcția de director la „Moise Nicoară” cântărește greu, pentru că e o mare responsabilitate în păstrarea valorilor perene, a performanței, dar și în orientarea spre un viitor a cărui predictibilitate e foarte dificil de formulat în contextul actual.

În prezent trăiți o dublă experiență: profesor-director. Vă considerați la fel de eficientă în ambele ipostaze? În ce segment profesional credeți că dați măsură priceperii optime a domniei-voastre?

Directorul are, ca obligație de catedră, 4-6 ore pe săptămână, nu o normă întregă de profesor. La clasă sunt profesor, așa mi se adresează toți elevii cărora le predau. Cred că sunt un profesor bun, pentru că îmi place mult această meserie cu tot ce presupune ea. Îmi fac orele la începutul programului, apoi îmi îndeplinesc atribuțiile specifice funcției. În școala noastră, prioritare sunt orele și - prima care

ține cont de acest principiu - sunt eu. Am învățat să-mi împart timpul, ca să nu neglijez niciunul dintre cele două segmente profesionale și nu cred în directorii care spun că nu-și pot face orele din cauza funcției. Există puține situații în care sunt nevoită să aleg între profesor și director, pentru că se suprapun activități pe care nu le programez eu sau sunt imprevizibile. A fi director înseamnă îndeplinirea temporară a unor responsabilități de conducere, nu e chiar o profesie. Există și profesia de manager, mai ales în domeniul privat, dar personal nu cred că școala ar trebui condusă de cineva din exterior, care nu e profesor. Pentru mine, de cinci ani și jumătate, a fost și este o ocazie de învățare. În această ipostază, vezi școala în ansamblul ei, ca organism, ai o altă perspectivă.

Profesia de dascăl este văzută destul de diferit, atât în interiorul sistemului cât și în societate. Unii o văd drept o meserie ca oricare alta, un mijloc onest și „călduț” de a plăti taxe și impozite, o datorie civică sau o vocație. Dumneavoastră cum o vedeți?

Profesia noastră este foarte frumoasă și încărcată de responsabilitate. Ca să-i înveți ceva pe alții, trebuie să ai, în primul rând, ce, adică presupune o pregătire științifică foarte serioasă. Fiind profesor de Limba și literatura română, voi da exemple din acest domeniu. Nu predai un text de Eminescu, fără să fi citit tot Eminescu, nu definești o parte de vorbire, fără să fi citit Gramatica Academiei și așa mai departe. Poți, dar se vede că ai o cunoaștere fragmentară, nu o înțelegere a întregului, iar

efectul este aproape de zero. Trebuie să înveți și să înțelegi tu însuși, ca să ai ce oferi altora. Apoi, ca să fii un profesor bun, trebuie să știi cum. Aici sunt multe de spus. E o parte care ține de vocație, o parte care se învață și mai e ceva care se câștigă prin exercițiu și acumulare de experiență. În plus, trebuie să fii generos. Sunt oameni care au conținut, dar nu împărtășesc, nu au generozitatea de a da și altora ce știu, într-un mod care să-l formeze și pe cel care dă, dar mai ales pe cel care primește. Dinamica lui „ce” și a lui „cum” se schimbă în funcție de „cui”. Elevul este un om cu un profil unic. E variabila care antrenează toate ajustările, acordurile și reglajele fine. Ca în orice relație în care se întâlnește om cu om.

Poate fi foarte ușor, dacă stai la catedră și dictezi dintr-un manual. Dar atunci nu ești profesor, ești cineva care stă la o catedră și dictează dintr-un manual.

Asistăm în ultimii treizeci de ani, la o degradare generală a societății românești, iar educația nu face excepție. Ne referim strict la cea instituționalizată. Atât la nivel preuniversitar, cât și la nivel universitar. Copiii noștri citesc prost, înțeleg tot mai puțin conținutul unui text, iar dacă au idei – se mai întâmplă – și sunt puși în situația de a se exprima, sunt incapabili să articuleze cap-coadă discursuri valide. Fond și formă. Oral sau scris. Unde sunt problemele, la cei mari sau la cei mici? Este defectuoasă politica educațională a ministerului de resort?

Așa cum ați spus: există o relație de interdependență societate – educație. Lipsa de structură, de coerență și de claritate de la ni-

velul societății se reflectă în gândirea, în comportamentul și în limbajul dezarticulat al oamenilor. Copiii și tinerii sunt cei mai afectați pentru că sunt în formare, iar noi, fiind profesori, observăm această degradare mai ales în școală, deși cred că e o problemă generală.

Dacă ne uităm în DEX, termenul politică e definit ca știința și arta de a guverna un stat; formă de organizare și conducere a comunităților umane, prin care se menține ordinea internă și se garantează securitatea externă a comunităților respective. Dacă politică înseamnă organizare, armonie, ordine, afirm, legat de ultima întrebare formulată de dumneavoastră, că nu există politică educațională în România.

De orice natură ar fi problemele, soluții există, trebuie găsite și aplicate. Doar să se vrea și să existe viziune. Educația este aceea, care poate garanta, între altele, evoluția profundă a unei națiuni. Propunem un exercițiu de imaginație. Sunteți ministru al învățământului pe durata a trei sute șaiszeci și cinci de zile. Aveți posibilitatea să propuneți și să implementați două măsuri cu titlu de lege, care să ajute la redresarea școlii românești. Doar două. Care ar fi acestea?

Am numărat peste 25 de miniștri ai educației în 30 de ani și cred că mulți au fost bine intenționați. O greșeală frecventă a celor care au condus temporar sistemul a fost să dorească cu orice preț schimbarea. Schimbarea nu trebuie să fie un scop în sine și nu se face de pe azi pe mâine. Întrebarea dumneavoastră e o capcană. Răspunsul este

că nu aș accepta să fiu ministru doar pentru un an. Un an nu ajunge nici pentru a-ți face o impresie despre cum funcționează sistemul, ca să nu dărâmi ceva care funcționează, ci să detectezi slăbiciunile și să faci un plan. Eu am reușit să fac o strategie serioasă pentru școala mea după 3-4 ani, în care am simțit pulsul organizației, m-am sprijinit pe bunele tradiții și am reparat doar câteva fisuri pe care le-am detectat în timp. E o greșeală de management să zgudui un sistem care, în opinia mea, încă merge datorită inerțiilor bune ale unor profesori, părinți, alți educatori, care și-au axat demersul pe valori, nu pe circumstanțe. Ca să intru, totuși, în joc, primul lucru pe care l-aș face ar fi o echipă de oameni cu viziune, competență și experiență directă la catedră, care să știe să discute, adică să mă și contrazică. Un singur om poate greși. A doua acțiune ar fi stabilirea, în echipă, a unui set de principii și valori care să articuleze strategia. Apoi, cuvintele-cheie ar fi criteriile, standardele, ierarhiile, regulile începând de la profesori, elevi și până la instituții de învățământ superior și preuniversitar.

În orice domeniu de activitate se presupune că există competiție, concurență. Deci, și-n învățământ. Bunăoară, în Arad, licee precum „Dimitrie Țichindeal” și „Vasile Goldiș” (primul cu filială vocațională, al doilea cu filială teoretică), ca să dăm doar două exemple, vin vertiginos din urmă. Vă „suflă în ceafă”, cum s-ar zice. Dispune liceul dumneavoastră de „muniția potrivită” care să-i asigure, pe mai departe, poziția de lider între celelalte

școli-surori din oraș? Vă rugăm să argumentați.

Niciodată „Moise Nicoară” nu s-a comparat cu alte școli, în special din Arad, care, fiind mic, nici nu are, din păcate, cum să propună concurență. Analizele noastre sunt interne, comparăm propriile rezultate de anul acesta cu cele de anul trecut sau de acum 5 ani. Așa-zisa concurență cu alte licee e o falsă problemă, care dă bine, uneori, în presă, pentru cei care zic că ne concurează, aruncând în joc niște cifre, fără acoperire reală, iar ca simplă strategie de marketing, își leagă numele de brandul „Moise Nicoară”, care e, evident, un reper. Cred, de exemplu, că un liceu vocațional trebuie să intre în comparație și, eventual, competiție, cu alte licee vocaționale din țară, de același profil, cu număr apropiat de absolvenți, dacă vrem să facem statistici adevărate. Nu se compară media a 180 de absolvenți de la „Moise”, care dau bacalaureatul obligatoriu din matematică M1 și M2, plus opționale precum: fizică, chimie, informatică, anatomie etc., cu media, să zicem, a 70 de absolvenți de liceu vocațional, care dau matematică nivel M4, istorie etc. Pe scurt, nu se compară mere cu pere, decât dacă nu știm deloc matematică.

Comparăm, în schimb, rezultatele la olimpiade și concursuri, unde se fac ierarhii în baza acelorași subiecte, care vizează excelența, și unde trimitem „la luptă” același număr de concurenți din fiecare școală. Loturile olimpice care reprezintă Aradul sunt alcătuite, în majoritate, de elevi de la „Moise Nicoară”. În fiecare an, avem peste 100 de olimpici nați-

ionali, la diverse discipline. Avem rezultate la nivel internațional la chimie, engleză, informatică, fără precedent sau echivalent în ultimii ani în Arad. Despre acestea se vorbește și se scrie mai puțin, pentru că lupta intelectuală nu constituie un subiect destul de interesant, iar la bacalaureat ne pricepem toți (și pentru că e un examen de dificultate medie).

Aș mai avea două lucruri de spus aici. În primul rând, scopul școlii nu este examenul de bacalaureat și nici olimpiadele. O școală este bună dacă reușește să contribuie la formarea unui om, dacă îl aduce mai aproape de ceea ce poate el deveni. În al doilea rând, școala nu poate acoperi sau suplini toate experiențele vieții. Școala este una dintre experiențele vieții și poate fi semnificativă sau nu, după caz.

Aveți o experiență la catedră de aproximativ 25 de ani, după câte știm noi. Timp în care v-ați format și ați evoluat. Credeți că ați atins – la ceasul la care vorbim – cea mai bună versiune profesională a dumneavoastră? Vă rugăm să dezvoltați.

Simt că am învățat mult în 25 de ani de când sunt profesor. Am avut noroc că am fost 2 ani la o școală gimnazială din mediul rural, 14 ani într-un liceu tehnologic, apoi la „Moise Nicoară”, colegiu de performanță. Cred că a fost o evoluție firească. Am fost 3 ani și inspector de Limba și literatura română, latină și discipline pedagogice, timp în care am avut acces la o altă perspectivă asupra educației. Acum, ca director, am acumulat 5 ani de experiențe noi, complementare. În general, mi-am

atins obiectivele profesionale, unele dintre ele au venit, pur și simplu, fără să le fi proiectat ca ținte. Sper că nu acum e cea mai bună versiune a mea, pentru că mai sunt multe de făcut. Din punct de vedere profesional, sunt domenii pe care vreau să le aprofundez și sper ca traiectoria mea să nu fie din acest punct descendentă sau liniară, ci ascendentă. Și aici nu e vorba de funcții, care nu au făcut niciodată parte din lista mea de priorități. Îmi doresc să fiu în stare să învăț toată viața.

Sigur că a fi dascăl și conducător al unui lăcaș instructiv-educativ, de talia și complexitatea Colegiului Național „Moise Nicoară”, cere competențe deosebite, timp, îți cam „fură” din viață. Și, totuși, vă întreb. Cine este Diana Achim, când nu e nici profesor nici director. Ce preocupări are ea?

Fac exerciții de admirație: literatura, pictura, dansul, emisiuni cu și despre oameni extraordinari, filme documentare, sportivi de performanță, descoperiri științifice și oameni de știință;

Am ca pasiune naratologia. Mă interesează transdisciplinaritatea, fizica, bucătăria, balenele. Îmi plac înotul și mersul pe jos. Ascult muzică: jazz, rock, clasică. Acțiunile mele sufletești preferate sunt: cultivarea prieteniei, investiția de sentimente în oameni, comunicarea. Sunt om și încerc să devin Om.

Vă mulțumim. Que l'éducation sauve la nation!

CRISTIAN MICLEAN

Tendințe în limba română actuală

Realitatea pe care o trăim înseamnă progres al tehnicii, înseamnă bombardament informațional, snobism, ritm accelerat al vieții, înseamnă apariția unor modele mai mult sau mai puțin demne de urmat, lideri de opinie mai mult sau mai puțin cultivați. Se manifestă astfel o serie de tendințe, o serie de provocări, de presiuni asupra normei. Al. Graur afirmă: „Pentru mine tendința reprezintă sensul în care evoluează limba, liniile generale care duc de la o stare inferioară la una superioară, iar legile sunt detaliile prin care se manifestă această tendință”¹. Lingvistul precizează că „tendința se distinge de lege (normă) prin caracterul ei nehotărât și oscilatoriu, deci tendințele înseamnă mai puțin decât legile”². Este necesar deci să se facă distincție între termenii tendință și normă, dar nu pentru că ar însemna același lucru, ci pentru a clarifica sensurile cu care sunt folosiți în lingvistică.

O confuzie poate genera, în schimb, alăturarea termenilor abatere și tendință, pentru

că în limbă tendința reprezintă un stadiu mai avansat al unei abateri, înseamnă posibilitatea ca un fapt de limbă considerat greșeală să devină acceptat de normă. Tendința înseamnă evoluție. O diferență netă este că greșeala poate fi izolată, se poate produce individual, deși apar și greșeli a căror frecvență poate da impresia de tendință. Limba însă, ca orice organism viu, are posibilități de autoreglare, dispune de un oarecare grad de „imunizare”, iar la nivel de societate există lingviști moderați care veghează astfel încât inserarea intrușilor să nu poată funcționa.

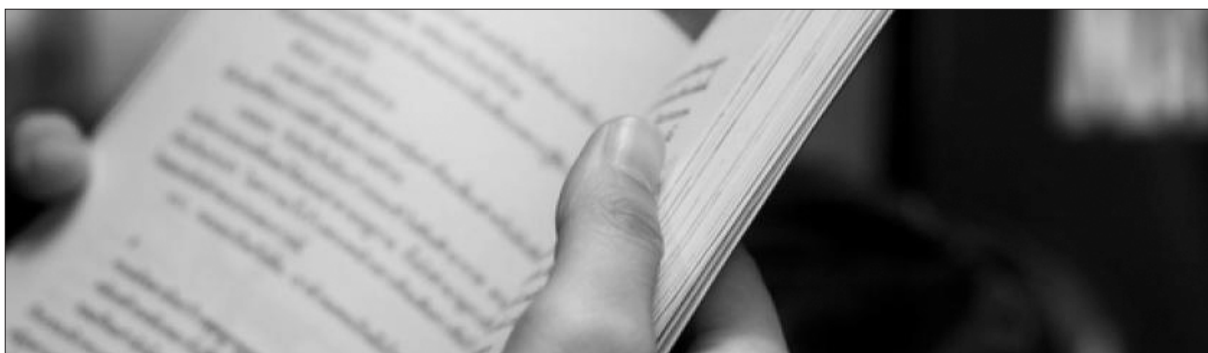
Pe de altă parte, tendința are sau dobândește un grad mai mare de cuprindere, putând afecta chiar o categorie morfologică (la substantivele neutre apare o preferință pentru pluralul în -uri, deoarece în flexiune această desinență nu mai antrenează alternanțe fonetice). Tendințele, numite și inovații, pot aduce însă claritate: în trecut, forma de persoana a III-a singular a imperfectului era omonimă cu persoana a III-a plural – avea, iar la mai-mult-ca-perfect omonimia se producea între persoana a III-a singular și plural – avuse.³ Totuși, asemenea inovații au loc mai rar, mai cu seamă în morfologie, pentru că există reguli ferme pentru schimbările de formă. În ceea ce privește schimbările de sens, aici nu există reguli atât de ferme,⁴ deci dinamica la nivel de vocabular este mai accentuată: apar cuvinte noi ori se actualizează în limbă sensuri neatestate în dicționare, dar care au susținere semantică la nivelul etimonului, în limba din

1 Al. Graur, *Tendințe actuale ale limbii române*, p. 13.

2 Id., *ibid.*, p. 7.

3 Id., *ibid.*, p. 8-9.

4 Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae, *op. cit.*, p. 12.

care provin sau în altă limbă în care apar, ori pur și simplu dezvoltă sensuri figurate: Măsurile vor fi implementate după discuțiile cu actorii sociali.; Are derapaje care nu sunt conforme cu funcția. Prin urmare, tendințele din limbă nu sunt echivalente cu greșelile. Unele au fost considerate greșeli într-un anumit moment al evoluției limbii. Acum, tendința e o etapă intermediară în această permanentă evoluție și ea este evidentă în DOOM2 prin existența variantelor la nivel fonetic și morfologic. Dintre tendințele mai evidente în limba română actuală se pot aminti câteva pentru fiecare compartiment al limbii.

Astfel, la nivel fonetic se remarcă:

- închiderea vocalelor neaccentuate: casii pentru casei, diseară, care face concurență serioasă formei deseară;
- nerespectarea pronunțării vocalice a lui i, care poate aduce după sine o despărțire greșită în silabe: ascensiune, bibliotecă, cais, funcționar, prieten, profesi(un)e, regional, vietnamez;
- tendința de dispariție a finalei neaccentuate -iu sau -u în cuvinte precum concediu, obligatoriu, rechizitoriu, salariu, sanatoriu.

La nivelul lexicului amintim:

- invazia de neologisme, dintre care unele nu sunt justificate: Tabloul e un fake., decident,

stranier (un comentator sportiv nu dă impresia că vrea economie de cuvinte), plating, resort, Al cincilea battle a fost câștigat de... , Un concurent a panetat carnea. etc. ;

- calcuri lingvistice: a face diferența (după to make a difference), a face sens (după to make sense), a aplica, a sparge recordul (după to break a record);

- confuzii semantice, unele datorate nefericitului amestec al genurilor și al desinențelor: creieri/creiere;

- contaminația: a face o întrebare, a avea în revistă;

- clișeele: halucinant, senzațional, automat, absolut, drăguț.

La nivel morfologic și sintactic se remarcă:

- apariția unui tipar nou de flexiune a substantivelor masculine împrumutate: paparazzo;

- extinderea desinenței în -uri la substantivele neutre, întrucât nu antrenează alternanțe fonetice în radical. Pe de altă parte, unele substantive neutre sunt folosite greșit, cu -e ca desinență de plural: șeminee, vaccine în loc de șemineuri și vaccinuri. Invers, apare forma capoturi (corect, capoate);

- orientarea spre conjugarea a III-a a verbelor de conjugarea a II-a, existând precedente ca verbul

a rămânea. Un enunț ca Ție ți-ar cade bine? este totuși o greșeală în limba română actuală.

Un număr de verbe de conjugarea a II-a pare a fi orientat spre modelul conjugării a III-a; dintre acestea le amintim pe a încăpea și a zăcea⁵, dar și pe a plăcea;

- forme duble la indicativ prezent în cadrul conjugărilor I și a IV-a: se îngâmfează/se îngâmfi; inventează/inventă; biruiește/birui; cheltuiesc/cheltui, chinuiesc/chinui; ciocănesc/ciocăn; destăinui/destăinuiesc; se străduiește/se străduie etc. (prin analogie, apar și greșeli);

- ignorarea de către tot mai mulți vorbitori a caracteristicilor morfologice ale părților de vorbire: copii precoci (adjectivul precoce este invariabil);

- scrierea într-un singur cuvânt a diferitelor sintagme, a unor locuțiuni ca de fapt, de asemenea, de îndată (ce), în vârstă etc.;

- abandonarea articolului demonstrativ din fața adjectivelor: omul cel sărac > omul sărac;

- anacoluri;

- lipsa acordului între substantivul în cazurile genitiv-dativ și adjectivul de proveniență participială: abrogarea legii adoptată acum un an;

- lipsa acordului în structuri de tipul E mai ușor datorită sistemului acela., în care adjectivul pronominal nu se acordă formal cu substantivul în dativ. Doar substantivul își schimbă forma, raportul dintre determinat și adjectiv, dar și informația conținută de cuvântul în dativ se subînțeleg.

5 G. Gruică, op. cit., p. 19-23.

Pe de altă parte, în enunțul dat, lipsa acordului formal dezambiguizează oarecum mesajul. Forma demonstrativului cerută în acel context putea fi confundată cu un pronume în genitiv;

- tendința de slăbire a acordului cazual și prin evitarea articolului demonstrativ: colegului celui înalt > colegului înalt⁶;

- eliminarea prepoziției pe la complementul direct exprimat prin pronume relativ;

M-a impresionat filmul care l-am văzut., probabil după tipar englezesc, fără să se țină seama de unele reguli: în limba română, folosirea prepoziției pe, care va însoți substantivul sau pronumele pe care îl dublează forma neaccentuată (îl văd pe Ion/pe acela; mingea pe care am cumpărat-o ieri) presupune reluarea sau anticiparea complementului direct printr-o formă neaccentuată. Pe de altă parte, în limba engleză nu există forme neaccentuate ale pronumelui personal, iar exemple ca cele date în limba română pot fi traduse și fără element relațional: the movie I saw/I have seen; the ball I bought yesterday. În plus, exemplul dat reprezintă un anacolut în limba română;

- acordul nongramatical, după înțeles și cel prin atracție.

Ca o concluzie, tendințele lingvistice sunt inevitabile pentru că limba este vie. Doar că unele se impun în timp ce altele se pierd.

6 Id., ibid., p. 134.

CREDINȚĂ

**GABRIELA ADINA
MARCO**

**256 ani de la nașterea și 193 de ani de
la mutarea la Domnul a primului episcop
ortodox român la Arad:
Nestor Ioanovici (1767-1830)**

Emanciparea de sub ierarhia sârbească a început la Arad în primii ani ai secolului al XIX-lea, moment în care se accentuează dorința românilor majoritari de a avea în fruntea lor un ierarh ortodox cu origini românești. „Succesele ardelenilor din 1810, prin alegerea românului Vasile Moga în fruntea episcopiei transilvane de la Sibiu, au dat speranță și curajul necesar unei revendicări similare și la Arad”¹.

Ideile marcate de spiritul liberal manifestat din plin în timpul Revoluției Franceze din 1789 au influențat și Congresul Iliric din Timișoara din 1790, unde românii au solicitat insistent folosirea limbii române ca limbă liturgică în bisericile ortodoxe din comunitățile unde aceștia erau majoritari. În urma aplicării legislației în spirit iluminist, în Banat și Transilvania s-au înființat o serie de școli elementare cu limba de predare română.

1 Cornelia Bodea, *Moise Nicoară. Gyula (Ungaria) 1784 – București 1861*, București, edit. Enciclopedică, 2001, p. 29.

Cursul pentru pregătirea învățătorilor, inițiat în anul 1777, la Timișoara, precum și înființarea Preparandiei de la Arad în anul 1812, au contribuit decisiv la extinderea rețelei școlare. Rând pe rând, în fiecare parohie ortodoxă din zonă s-au înființat școli, având în vedere și faptul că tot mai mulți tineri și-au îndreptat pașii spre cursurile pedagogice, pentru a deveni viitoarea elită intelectuală locală. Aceste școli, prin intelectualii care ajung cadre didactice, devin adevărate centre cultural-politice.

Printre primele „obiective” ale profesorilor de la Preparandia din Arad s-a numărat schimbarea conducerii sârbești a Episcopiei arădene cu ierarhie românească². Odată cu înființarea Preparandiei arădene și a Institutului Teologic (1822), aici „a luat naștere un puternic nucleu intelectual”³. Pe parcursul secolului al XIX-lea și până la mijlocul secolului al XX-lea, cadrele didactice și elevii de la aceste instituții școlare s-au plasat mereu în fruntea mișcării de emancipare a românilor din părțile arădene, bihorene și bănățene.

În zona Aradului primii promotori ai ideii de a avea în fruntea Eparhiei un ierarh român au fost Dimitrie Țichindeal și Moise Nicoară, aceștia acționând pe calea petiționară. În anul 1813, Dimitrie Țichindeal și Constantin Diaconovici Loga au formulat o petiție-circulară care, ulterior, a fost expediată

2 Ioan D. Suci, *Revoluția de la 1848-1849 în Banat*, București, edit. Academiei RSR, 1968, p. 34 și urm.

3 Pavel Vesa, *Episcopia Aradului între 1786-1830. De la ultimul Episcop sârb la primul Episcop român*, Arad, edit. Arhiepiscopiei Aradului, 2010, p. 160.

tuturor parohiilor arădene pentru a fi luată la cunoștință și semnată de fiecare preot. Ulterior, documentul a fost trimis la Viena. În această petiție se solicita ca împăratul „să pună în fruntea aceluia neam români, iar nu sârbi, care nu știu românește, și nu pot îndeplini slujba așa ca românii și nici nu pot lucra spre binele bisericii și a neamului”⁴. Intenția celor doi profesori de la Preparandia arădeană este, ulterior, condamnată de către conducerea sârbească a Consistoriului arădean și de către mitropolitul de la Carloviț.

O altă petiție semnată de „tot clerul și neamul românesc” a fost „Instanța clerului și poporului român”, datată 14 iulie 1814. În această jalbă adresată împăratului Francisc I, arădenii solicitau „ca după moartea acestui episcop, Pavel Avacumovici, ... maiestatea voastră să binevoiască a le da lor episcop de neam român, cu sângele și cu inima român”⁵. În continuare, se aduc mulțumiri pentru grija avută de împărat de a aproba deschiderea Preparandiei care pregătea învățători care urmau „a goni negura” populației românești prin accesul la școală, de unde vor ieși „credincioși supuși, patriei cetățeni vrednici și bune mădulare neamului românesc”.

Etapă firească, după înființarea Preparandiei și a Institutului Teologic, era numirea unui episcop român la Arad: „de lipsă este o căpetenie păstorească de neamul său, care să poarte grija și să privegheze la

luminarea neamului”. Frustrările românilor nu sunt îndreptate împotriva poporului sârb („depărtată să fie toată urâciunea și toată pizma neamului românesc și a clerului către neamul sârbesc”), „fiind tot de o lege cu sine”, ci împotriva ierarhiei care abuzează de privilegiile primite în trecut. În petiția din 1814 sunt trecute în revistă argumente istorice privind originea neamului românesc și vechimea sa pe aceste meleaguri, precum și informații demografice privind numărul ortodocșilor români și sârbi trăitori în părțile arădene.

Din 1815, Moise Nicoară s-a impus în fruntea acțiunii pentru numirea unui episcop român la Arad. „El, împreună cu câțiva contemporani mai zeloși ai săi, s-a ostenit pentru dobândirea drepturilor politice, de cari pe acel timp poporul era lipsit, dar mai ales pentru eliberarea bisericii române răsăritene de sub protecțiunea mașteră a ierarhiei sârbești”⁶. „Lupta purtată de Moise Nicoară pentru episcop român nu trebuie interpretată în mod îngust, limitat – ca luptă de natură bisericească, un moment din istoria bisericii românești ortodoxe. Moise Nicoară a luptat pentru episcop român la Arad deoarece în vremea aceea acest ierarh bisericesc era singura autoritate recunoscută de oficialitățile statului habsburgic. Numai el, în vremurile acelea, ar fi putut să ceară și obțină unele drepturi naționale.”

Moise Nicoară a intensificat colaborarea cu profesorii Preparandiei din Arad, accentuând caracterul laic al mișcării, obiectivele

4 Ioan D. Suci, Radu Constantinescu, *Documente privitoare la Istoria Mitropoliei Banatului*, vol. I, Timișoara, edit. Mitropoliei Banatului, 1980, pp. 538-539, documentul nr. 258.

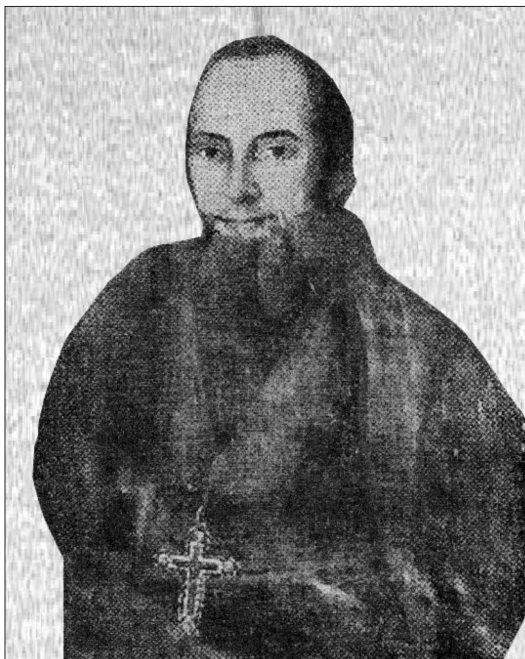
5 *Ibidem*, pp. 542-547, documentul nr. 263.

6 Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 14.

programatice extinzându-se prin dezideratul separării ierarhice, problema școlară, situația Preparandiei, a directoratelor, fondul școlar, limba de predare în școli ș.a. Acțiunea românilor arădeni își extinde legăturile cu cercurile românești din Buda, Pesta și Viena, antrenând într-o formă sau alta fruntași ai românilor din imperiu, Petru Maior, Aron Budai, Gheorghe Lazăr etc. Petru Maior îi scria entuziasmat lui Nicoară: „Frate! Românii de pe acolo, cum văd bine, sunt invitați pentru episcopia din Arad... și că ver uniți ver neuniți toți români, frați împreună”.

După decesul episcopului sârb Pavel Avacumovici (1815), arădenii, în frunte cu Dimitrie Țichindeal, alcătuiesc o petiție către împărat, împuternicind șase delegați, trei preoți și trei mireni, între care și Moise Nicoară, pentru a o prezenta și susține la Curtea imperială de la Viena. În capitala Austriei au ajuns doar doi deputați⁷, ulterior Moise Nicoară a rămas singurul reprezentant al arădenilor, care, timp de un deceniu, a pledat pentru alegerea unui episcop român la Arad. Inițial, patriotul român a fost împuternicit printr-o largă adeziune a clerului, a intelectualității laice, a micii nobilimi, a

orășenimii și a comunităților rurale românești din părțile arădene. Moise Nicoară a alcătuit și prezentat împăratului „numeroase memorii și petiții cu semnăturile populației, ale clerului și intelectualității arădene care reflectă situația

națională, bisericească și culturală a românilor de pe aceste meleaguri”⁸.

Acțiunile lui Moise Nicoară începute în 1815, la care au aderat profesorii de la Preparandia arădeană, au culminat prin Manifestul trimis împăratului în anul 1819. Chiar dacă ideea principală a manifestărilor mișcării naționale din acele vremuri era numirea unui episcop de origine română la Arad,

întreaga acțiune coordonată de Moise Nicoară a grevat spre laicism, fiind identificate „în discursul său motivele fundamentale ale liberalismului clasic: libertate personală, dreptate, dreptul la rezistență la opresiune, dreptul la petiție”⁹. Drept consecință, mișcarea națională a primit noi dimensiuni, încet-încet trecând de la latura religioasă spre factorul social-politic, punctul culminant fiind atins în epoca pașoptistă.

Pe tot parcursul primei jumătăți a secolului al XIX-lea, românii au semnat mai

7 Moise Nicoară și unchiul său, fratele mamei sale, Teodor Șerban, preot în localitatea arădeană Șiclău.

8 Maria Berényi, *Personalități marcante în istoria și cultura românilor din Ungaria (Secolul XIX)*. Studii, Giula, 2013, p. 65.

9 Attila Varga, *st. cit.*, p. 98.

multe memorii în care se solicitau stoparea abuzurilor ierarhiei sârbești față de ortodocșii români și drepturi egale cu ortodocșii sârbi. Printre acestea se numără demersul lui Iosif Iorgovici pentru numirea unui episcop român¹⁰, memoriul clerului arădean din 12 februarie 1820¹¹ sau petiția clerului bănățean din 1838¹².

„Bătălia” pentru scaunul de episcop de la Arad s-a încheiat prin numirea lui Nestor Ioanovici (1829-1830) în fruntea eparhiei¹³, după 14 ani de sedisvacanță. Dar, vlădica Nestor a păstorit credincioșii arădeni doar 11 luni, apoi urmând o nouă sedisvacanță lungă, de peste 5 ani, până la numirea unui nou episcop, în persoana lui Gherasim Raț (1835-1850). În perioada 1830-1835 a urmat o nouă serie de memorii pentru alegerea unui nou ierarh de origine română pe tronul arhieresc vacant de la Arad.

În perioada petiționară, activitatea cotidiană a eparhiei Aradului a cunoscut o perioadă de stagnare relativă. De exemplu, la Nădlac, imediat după ridicarea bisericii, în perioada 1822-1829, noul locaș de cult ortodox a fost sfințit de către un sobor de preoți, condus de către protopopul din Sânnicolau Mare și format din preoții locali și cei din localitățile

din jur¹⁴. În acea perioadă de început de secol XIX, confruntările acerbe pentru instalarea unui arhieru de origine română pe tronul episcopal de la Arad au împiedicat prezența la Nădlac a unui ierarh pentru sfințirea bisericii. „Triumful ortodoxiei românești” din părțile Aradului prin alegerea unui ierarh de origine română a coincis cu faptul că la Nădlac tocmai se încheia construcția bisericii, în anul 1829.

În fruntea Episcopiei Aradului, primul episcop de neam român fusese ales în persoana bătrânului arhimandrit Nestor Ioanovici, originar din părțile Făgărașului. Bătrân și bolnav, acesta nu a păstorit la Arad decât câteva luni, după care tronul arhieresc a devenit din nou vacant pentru o perioadă îndelungată, până în anul 1835, când a fost ales episcopul Gherasim Raț¹⁵. În aceste condiții destul de tulburi, din încredințarea conducerii Episcopiei Aradului, la binecuvântarea lucrărilor de construcție a bisericii din Nădlac a participat doar protopopul de la Sânnicolau Mare, înconjurat de un sobor de preoți din Nădlac și localitățile din jur. Dar dorința nădlăcanilor ca biserica lor să fie sfințită de arhieru nu a fost abandonată. După schimbarea aspectului bisericii, prin renovări integrale a turnului, a ferestrelor, a interiorului, prin pictură și sculptură, la sfârșitul secolului al XIX-lea, episcopul Aradului Ioan Meșianu (1876-1898)

10 Ioan D. Suciu, Radu Constantinescu, *Documente privitoare la Istoria Mitropoliei Banatului*, vol. II, Timișoara, edit. Mitropoliei Banatului, 1980, pp. 554-556, documentul nr. 270.

11 *Ibidem*, pp. 568-571, documentul nr. 278.

12 *Ibidem*, pp. 655-659, documentul nr. 335.

13 Detalii vezi la Pavel Vesa, *Episcopia Aradului între 1786-1830. De la ultimul Episcop sârb la primul Episcop român*, Arad, edit. Arhiepiscopiei Aradului, 2010, pp. 219-221.

14 A. P. O. R. Nădlac, dosarul nr. 28/1871-1919, f. 97, dosarul nr. 6/1941-1944, f. 73.

15 Pavel Vesa, *Eparhia Aradului în perioada episcopului Gherasim Raț (1835-1850)*, Arad, edit. Mirador, 2008.

a sfințit locașul de cult de la Nădlac¹⁶, la data de 15/28 august 1898.

În loc de concluzii, vă recomand lecturarea volumului *Episcopia Aradului între 1786-1830. De la ultimul Episcop sârb la primul Episcop român* (Arad, edit. Arhiepiscopiei Aradului, 2010), avându-l ca autor pe regretatul preot și istoric arădean Pavel Vesa.

Bibliografie

Arhiva Parohiei Ortodoxe Române Nădlac, *Fond Oficiul Parohial Ortodox Român*.

Berényi, Maria, *Personalități marcante în istoria și cultura românilor din Ungaria (Secolul XIX)*. Studii, Giula, 2013.

Bodea, Cornelia, *Moise Nicoară. Gyula (Ungaria) 1784 – București 1861*, București, edit. Enciclopedică, 2001.

Marco, Gabriela Adina, „Vizita canonică

a episcopului arădean Ioan Mețianu la Nădlac cu ocazia sfințirii bisericii (15 august 1898)”, în *Analele Aradului* (Arad), „Vasile Goldiș” University Press, an II, nr. 2, 2016, pp. 429-438.

Suciu, Ioan D., *Revoluția de la 1848-1849 în Banat*, București, edit. Academiei RSR, 1968.

Idem, Constantinescu, Radu, *Documente privitoare la Istoria Mitropoliei Banatului*, vol. I, Timișoara, edit. Mitropoliei Banatului, 1980.

Idem, *Documente privitoare la Istoria Mitropoliei Banatului*, vol. II, Timișoara, edit. Mitropoliei Banatului, 1980.

Varga, Attila, „Eftimie Murgu în percepția elitei ecleziastice din Banat la 1848-1849”, în *Biografii pașoptiste. Culegere de studii*, coord. Gelu Neamțu, București, edit. Academiei Române, 2006.

Vesa, Pavel, *Eparhia Aradului în perioada episcopului Gherasim Raț (1835-1850)*, Arad, edit. Mirador, 2008.

Idem, *Episcopia Aradului între 1786-1830. De la ultimul Episcop sârb la primul Episcop român*, Arad, edit. Arhiepiscopiei Aradului, 2010.

16 Gabriela Adina Marco, „Vizita canonică a episcopului arădean Ioan Mețianu la Nădlac cu ocazia sfințirii bisericii (15 august 1898)”, în *Analele Aradului* (Arad), „Vasile Goldiș” University Press, an II, nr. 2, 2016, pp. 429-438.

***LITERATURĂ, PROZĂ, ESEU, POEZIE,
CRITICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ***

STELUȚA CRĂCIUN

Țăranul cu valiza de lemn

A terminat fata liceul și nu oricum, cu medie mare, nu era prima din clasă, dar mereu a doua și voia să dea admiterea la Facultatea de chimie din Iași.

Nimeni din familie nu fusese vreodată la Iași, doar la Focșani, la Plainești la târg, unde vindeau grâu, porumb și pepeni. La Brăila țăranul făcuse școala de contabil la CAP, iar la Brașov armata. A, mai fusese el mai demult la București, cu un cumătru, Codin Mușat și-și cumpăraseră cizme de box care stăteau pe niște calapoade speciale de lemn. La Tecuci se ducea bunica, mergea trei kilometri pe jos până la gară și de acolo lua trenul: Boțârlău, Suraia, Condrea, Rotunda, Tecuci.

Când nepoata era mai mică, o lua și pe ea, dacă obosea, o ducea merchea.

Iașul era departe, așa că țăranul a mers la domnul profesor Avram, care își desăvârșea în Iași studiile la fără frecvență, avea el o gazdă pe Sărărie, doamna Gorbănescu, unde să stea fata pe durata examenului.

Au pornit-o fata și tata de dimineață, că așa era trenul spre Iași. Valiza din lemn cu care fata făcuse liceul stând în internatul cu regim

cazon din Focșani era grea tare, burdușită probabil de manuale, caiete și culegeri, câteva lucrăsoare de-ale fetei și poate și ceva de mâncare, să aibă fata.

Au mers vreo șase ore cu trenul și au coborât pe la prânz, în zi de iulie în gara Iașului.

Nu știau ei de tramvaie, așa că au pornit-o pe jos înspre Râpa Galbenă. Se oprea țăranul din douăzeci în douăzeci de metri și întreba:

- Nu știți cum ajung la facultatea de chimie?

Pe vremea aceea, facultatea de chimie funcționa în universitate, avea secretariat comun cu facultatea de fizică.

De unde să știe populația aceea nestudentască unde e facultatea de chimie, de unde să știe țăranul să întrebe de universitate?

Mai mergeau țăranul și fata, se opreau să mai răsuflă și iar întrebau:

- Nu știți unde e facultatea de chimie?

Răspunsurile vagi le indicau o direcție vagă. Și iar porneau. În gândul ei, fata era speriată: dacă nu vor găsi facultatea? Se poate ca și țăranul să fi fost speriat. Soarele de iulie ardea nemilos. Țăranul, cu haina lui de dimie, cu valiza grea, era tot o apă. Fetei îi era sete. Și teamă, desigur. De oraș, de examen.

Într-un sfârșit, cineva a înțeles că e vorba de universitate și le-a dat informația corectă. Mai liniștiți au început să urce dealul Copoului, făcând pauze tot mai dese. La universitate, au întreat portarul care i-a condus la secretariat, unde fata s-a înscris pentru examen. Care examen, examene!

Chimie anorganică scris, chimie organică scris, fizică scris, chimie oral.

La familia Gorbănescu au ajuns relativ ușor, tot așa, întrebând. Acolo a stat fata pe durata examenelor, dormind cu fata gazdei în pat, în timp ce părinții, gazdele adică, dormeau pe jos. Aveau ei vreo trei cămăruțe, dar în perioada aceasta închiriau tot și mai făceau un ban. Mai rău era că fata ar fi stat noaptea să mai învețe, dar protesta Gorbănescu tatăl, care

a doua zi pleca la lucru și nu putea să doarmă cu lumina aprinsă.

Țăranul a plecat pe jos la gară, a așteptat o jumătate de noapte fumând Mărășești până la trenul care l-a dus acasă.

Fata a luat examenul, iar țăranul a făcut pneumonie. A zăcut o săptămâna, s-a vindecat și s-a lăsat definitiv de fumat.

**IONUȚ CLAUDIU
BOIA**

Străinul (poveste contemporană)

Se povestește că într-un sat, complet izolat de civilizație, într-un timp în care mesajele se purtau în scris sau din gură în gură, a ajuns un străin foarte bogat. Acesta s-a adăpostit la singurul loc unde exista o posibilitate de cazare, la cârciuma satului. În scurt timp, vestea sosirii lui a ajuns la urechile tuturor, care au venit „ca la urs” să-l vadă pe străin. Curiozitatea sătenilor nu l-a deranjat pe noul venit, ci din contră, părea că asta căuta. A stat ore bune povestind cu toată lumea, ascultându-le problemele, povestind-le despre minunata lume de dincolo de satul lor și, mai ales, promițându-le tuturor că va rămâne alături de ei și că îi va învăța să progreseze, să devină mai buni, mai evoluți. Oamenii au îmbrățișat ideile străinului cu mare entuziasm și s-au pus pe treabă. Cârciumarul și-a mai construit un etaj, cu camere luxoase pentru cei care vor veni pe viitor în satul lor, aduși de străinul binefăcător. Fermierii au sacrificat animalele autohtone pentru a crește animale exotice, preferate de lumea de afară. Brutarul a renunțat la tradiționala pâine pe care o frământa de obicei și s-a pus pe făcut specialități precum cele din civi-

lizație. Până și țiițoarea satului s-a emancipat, refuzând compania clienților săi din localitate în așteptarea domnilor cu ranguri, din orașe. Preotul satului nu a rămas neatins de curentul schimbării. A început să predice în limbi străine și să cânte slujbele pe melodii mai lumești, pentru că în exterior nu mai gusta nimeni spiritualitatea veche.

La scurtă vreme, străinul a plecat, cu promisiunea că se va întoarce cu civilizația promisă. Și oamenii l-au așteptat... multă vreme... Dar străinul nu a revenit. Între timp relațiile sătenilor au început să se strice. Cârciumarul se intitula acum hangiu și refuza să-i mai servească pe consătenii lui, pe motiv că îi strică imaginea cu purtarea lor de necivilizați. Brutarul refuza în continuare să mai facă pâine, spunând că acum e maestru patiser și nu are timp de pierdut cu banalități. Fermierii nu reușeau nicicum să crească profitabil noile animale exotice, marea lor majoritate murind în prima iarnă. Preotul rămase în scurtă vreme singur la slujbele din biserică fiindcă nimeni nu mai înțelegea nimic din predicile și cântările sale în limbi străine.

Singurul care nu a fost deloc afectat de aceste schimbări a fost Groparul. Pe el nu l-a impresionat nici străinul, nici alergătura sătenilor și nici măcar ifosele țiițoarei care-i devenii soție, pentru că îi promisese că nu se va atinge de ea până nu sosesc gentlemenii de la oraș. El rămase cel vechi, cel care avea doar grija celor trecuți și a mormintelor lor.

Timpul i-a luat pe toți cei din sat, fără ca promisiunile străinului să fie vreodată împlinite. Toți au murit nefericiți, neîmpliniți,

măcinați de gândul „cum ar fi fost”. În cimitirul satului, crucile stăteau acum stinghere, depersonalizate parcă, cu excepția uneia. Era simplă, vopsită în albastrul cerului, dar trona falnică printre celelalte. Era crucea Groparului, care a murit după ce își terminase treaba, cu regretul că cei care stăteau sub glie au trăit fără să înțeleagă ce înseamnă să fii cu adevărat viu. Străinul a întors satul pe dos, dar nu a reușit să omoare sămânța. Groparul a fost singurul care a închis ochii cu zâmbetul pe buze iar crucea și epitaful de pe mormânt stăteau acum mărturie pentru sufletul lui:

*„Am murit ca să trăiesc,
În tărâmul cel ceresc.
Voi cei care acum citiți,
Sunteți morți chiar de trăiți.
Că de când omul se naște
Zi de zi moartea îl paște.
Doar când scapă de-asta lume,
Începe-a trăi pe bune.”*

FEVRONIA SPIRESCU

Nunuk și firul de lună

Sus, undeva departe, acolo unde îngerii culeg puful de bumbac al fulgilor de nea, se pregătește Iarna să-și ia în stăpânire regatul de nord. Hambarele Doamnei Iarna sunt aproape pline. E o recoltă mare. Baloții albi de fulgi se adună unul câte unul și se-nghesuie în sacii norilor mari și pufoși. Doamna și-a luat binoclu și inspectează zona de nord.

„Așa! Vulpile polare și-au schimbat blănița? Da, văd că mai au câte un mic smoc de blăniță roșcat-cenușie. Sper să se grăbească. E bine! Veverițele și-au adunat hrană în cămărilor lor? Ei, una mai adună încă. Tare mai sunt hărnicuțe! Uite, și aricii și-au săpat adăposturi adânci. Se fac ghem și... somn ușor! Până la primăvară visează color. Totul pare în regulă pe aici, prin zonă. Pe hornuri iese fum. Și se știe că unde-i fum e și căldură. La Polul Nord nu e tocmai bine. Hmmm! Trebuie să mă grăbesc, își spune Doamna Iarnă, nu mai am prea mult de așteptat. Hai, la ore, să învățăm fulgii ce au de făcut, să-i învățăm cum să se comporte, cum să plutească și unde să se oprească...”

Toți fulgii au ore. Ora de alunecare: Cum trebuie să alunece elegant pe o sprânceană de

vânt ușor, să vină vijelios într-un vârtej viscolit sau plini de elan, să zboare învârtindu-se ca puful de păpădie, ascuțiți și înțepători. Nu-i ușor. Fiecare, după aptitudini, se-ncolonează în clasele lor. Cei mai mari sunt plini de ei. Cei mici fac ochii mari și ascultă.

- Ia uite la pirpirii ăștia! Nici nu cred că ajung până jos. Știți ce distanță e de aici până unde trebuie să ajungem?

- Nu, nu știm răspund câțiva mititei cu glas tremurând. Cât e? Aici cei mari se cam uită-n sus. Adevărul e că nici ei nu prea știu, dar nu se lasă intimidati.

- Ăăăă, destul! ripostează unul mai dolofan care nici nu-și pusese vreodată întrebarea, ia, nu mai pune tu întrebări celor mari. Noi suntem cam ocupați. Nu avem timp de stat la discuții cu niște ăia ca voi!

- Bine! acceptă cei mai mici, speriați.

La ora de aterizare, cei mici n-au nicio problemă. Aterizează lin pe orice suprafață înghețată, uscată, orizontală, verticală, unde îi paște și pericolul de alunecare. Cei mari și greoi aterizează forțat, cam brusc, așa ca și cum ai plonja în bazinul cu apă, pe burtă, cam doare, cam vezi stele verzi. În fine, mai vine și ora de rezistență și aici fiecare trebuie să reziste cât mai mult. Fac eforturi să se dovedească cei mai buni. Unii se-mprietenesc cu gerul și cu vântul, să-i ajute în sensul acesta. Alții cu semenii lor să-și țină unii altora de frig, așa cum își țin ursuleții de cald iarna. Se strâng în brațe și dorm sub blana caldă a mamei lor. Fiecare cum se pricepe. Cei mai mari se dau rotunzi și nu cer ajutor.

Și, iată cursurile de zbor s-a încheiat. Doamna Iarnă atinge cu bagheta ușa cerului. Gata, am pornit! Mai întâi cei mici, apoi cei de la clasa următoare pe vârtej de viscol! Uuuuuu! Vâââj!

Pe o banchiză mică, din marele Ocean Înghețat de la Polul Nord, ursoaica Alba și puiul ei, Nunuk, savurează un somn de după amiază. Deodată, mama se ridică și adulmecă văzduhul. Miroase a fulgi de nea. Se apropie iarna. E bine. Vor fi geruri și multe banchize mari, multe foci, puiul va crește mare și... ohhh!!! Ce bine! În ultima lună s-a descurcat mai greu cu vântul.

A fost prea cald.

Nunuk se ridică și el. O imită întocmai pe mama sa. Adulmecă aerul, simte un miros străin, dar nu știe încă ce e. Nu-și face griji. Știe mama mai bine. Mai are timp să învețe și el. Se întinde leneș pe banchiză ca pe o saltea.

Ursoaica Alba pleacă la vânătoare. Orice ar fi bun acum, fie chiar și un pește, deși ar prefera o focă dolofană. Nu prea sunt. Nu e sezonul. Să vină iarna. Ursoaica se uită înapoi la Nunuk.

I-a spus la plecare să nu se miște de acolo. Sunt mulți prădători și puiul... ar fi în pericol, tocmai bun de o masă pentru alte animale, mai ales pentru un urs mare și înfometat. Așa a

pierdut-o pe Anuka. Anuka nu a ascultat și s-a luat după mama sa. Dincolo de piscul Trei Colți, a alunecat fix în ghearele lui Bot Gros, cel mai mare urs din ținut. Degeaba a încercat Alba să-și salveze fiica. N-a reușit. A rămas cu o rană la urechea stângă. Bine că n-a fost la un ochi. Nunuk a văzut de la distanță ce a pățit sora sa și a învățat repede că trebuie s-asculte sfaturile mamei. Stă cuminte pe salteaua

lui de gheață și aproape adoarme.

O rază jucăușă de lună îl gădilă pe la năsuc și face rotocoale pe banchiză. Parcă l-ar chema la joacă. Atât i-a trebuit lui Nunuk, fuga după rază. Stop, era să cadă în apă! Raza s-a mutat dincolo. Nunuk a înțeles și a luat-o la fugă după ea. Nu i-a trebuit mult și a prins raza de lună. Și raza era moale și Nunuk a început să tragă de ea. Cu cât trăgea, cu atât se lungea mai mult. Încetul cu încetul, luna a început să

se destrame. Ce-o fi asta? Se întrebă Nunuk. Lângă el pe banchiză creștea un morman de fire galbene-argintii și sus, pe cer, câte un pic, câte un pic, luna dispărea.

Din largul mării, ursoaica Alba simțea că ceva nu e în regulă. Privea luna destrămându-se și-și spunea: dacă dispăre luna, va fi mai cald. Gerul va dormi liniștit, la fel și vântul iar viața la Polul Nord va fi de nesuportat. Dacă ar veni mai repede Iarna, își spunea Alba în sinea sa...

Doamna Iarnă a înțeles primejdia și a trimis fulgii la treabă. Gata cu joaca. Fulgii cei mari s-au rotit deasupra unui ținut deluros, cam verde pentru timpul acesta din an, pe care au pornit să-l acopere frumos cu alb.

- Să nu vă luați după noi! s-au răstit la cei mici.

- Și noi unde vom ateriza?

- Nu e treaba noastră, mergeți spre nord!

Aflaseră ei dintr-o enciclopedie că la Polul Nord sunt zăpezi veșnice și cum ei voiau să fie unici, nu prea-și doreau concurență. La Polul Nord sunt alți fulgi mai mari ca ei, veșnici, fulgii de anul trecut și de alți ani în urmă. Lasă-i peăștia mici să se descurce cum știu ei pe acolo.

- Bine, au spus cei mici și mai ușori, care nu prea știau nici unde este nordul. Un corb bătrân le-a arătat direcția și ei s-au încolonat frumos și-au pornit vioi spre nord.

Noroc că au ajuns exact la timp să împiedice o catastrofă. Din văzduh au văzut ei că un ursuleț se uita disperat în jur de pe un sloi de

gheață nu mai mare decât o farfurie, care se micșora mereu. Lângă el era un moț de fire. Păreau de lână. Era firul de lună destrămat. Mult mai departe, în apa oceanului, o ursoaică înota de zor către banchiza, care se micșora din ce în ce. Se topea văzând cu ochii. Puiul ei nu învățase încă să înoate bine. Trebuia să ajungă cât mai repede, dar era sleită de puteri. Nu mai mâncase de o lună nimic. Fulgii nu înțelegeau ce se petrece. Nu aveau nici ei cine știe ce viteză. Vântul dormea în crengile unui scaiete de pe mal și habar n-avea că e nevoie de el și de fratele lui, Gerul. Nu era lună, era cald și chestia asta îi moleșise pe amândoi.

Fulgii cei mici au înțeles că nu pot să zboare singuri mai repede. S-au sfătuit și au hotărât să dea un apel de urgență. Așa au învățat ei la școala fulgilor de nea. Și chiar așa au făcut. Pe ei îi depășea situația. Nu aveau experiență. Vântul a fost trezit de apelul lor, iar fratele său, Gerul, abia reușea să deschidă un ochi. Cum îl deschise, văzu luna, din care mai rămăsese o felie ca de lămâie, subțire de tot și firul de lună care se adunase lângă Nunuk.

- Hm, cel mic a destrămat luna. Unde-i ursoaica Alba?

- Am văzut-o noi, răspund agitați fulgii, înoată de zor, dar e departe!

- Atunci, Vântule, du-te și suflă puternic spre firul de lună să ajungă sus unde îi este locul. Când e lună și stele pe cer am și eu mai multă putere, acum sunt cam slăbit.

Vântul a pornit în grabă, a ajuns cât ai clipi la banchiza pe care stătea speriat Nunuk. Și-a umflat cât a putut obrații și a suflat din

răspuțeri spre firul lung de lună, care a plutit spre înaltul cerului. Numaidecât, luna s-a apucat de treabă. A croșetat la loc pelerina cu care se înveșmânta și a apărut mare și strălucitoare pe boltă.

- Ei așa mai zic, răsufală ușurat și Gerul. Și îndată cu fratele lui de mână, porniră vijelioși spre cer de unde se cerneau fulgii și mari și mici. Nici nu i-a mai întrebat unde vor să aterizeze. I-au luat într-un vârtej pe toți și au pornit spre Polul Nord. Au înconjurat banchiza de câteva ori, mai ușor să nu-l sperie pe Nunuk și aceasta a început să crească. Puiul a răsufolat ușurat că a scăpat de necunoscutul apei. Apoi a simțit mirosul mamei care se apropia. Sleită de puteri, ursoaica Alba abia a reușit să urce pe banchiză. Nunuk aștepta cu inima cât un purice căldura ocrotitoare a mamei și laptele gustos. S-a rostogolit de câteva ori de bucurie, încât era cât pe ce s-o răstoarne pe mama sa.

- Mamă, mi-a fost frică, a mai reușit să spună și s-a cuibărit îndată la pieptul ei cald și lăptos.

Vântul, Gerul și fulgii și-au făcut datoria câteva zile în șir. Au dansat într-un viscol adevărat, care a restabilit ordinea în ținutul urșilor polari. Focile au venit în număr mare și viața și-a intrat în ritmul obișnuit.

Fulgii cei mari nu au avut o viață prea lungă, au devenit repede picături de ploaie prin ținutul dealurilor înverzite, unde era și mai cald. Cei mici se bucură și acum împreună cu alții ca ei și cu cei mult mai bătrâni ca ei, că aduc bucurie în ținutul zăpezilor veșnice.

Iar Nunuk a înțeles că poți să te joci cu razele de lună, dar nu să tragi de ele. Asta, nu! Și luna i-a zâmbit de sus cu înțelegere. O lecție încheiată cu bine!

GELA ENEA

nu e nevoie

de un bărbat ca să schimbi becul ars
dar când e vorba să plângi curat
să plângi fără nicio rușine că te-aud vecinii
atunci da
e nevoie de el
cum e nevoie de țigări ca să fumezi
cum e nevoie ca țigările alea să nu fie tabac /
ieftin
încât să tușești până-ți faci gaură-n plămâni

nu e nevoie
să mori de-adevăratelea ca să știi ce e moartea
o poți duce pe picioare ca pe-o boală
nimeni n-o să observe cum te chinui să te des-
prinzi de lucruri
că se lipesc de tine ca plasturii pe răni
nu rămâne nimic neacoperit
pe unde să mai intre privirea unui prieten
vorbele de duh ale mamei
ciocolata cu alune sau biletul câștigător la loto
în schimb
dacă vrei să strigi după ajutor
și nu-ți vine niciun nume în minte
atunci da
e timpul să mori

nu e nevoie
să te bați cu pumnii-n piept că ești mare poetă
că ți-a prins Dumnezeu nobelul pe breloc
dar dacă poți să-i oprești pe traficanții de like-uri
în fața vitrinei unde-ți sunt expuse cărțile
să-i vezi cum își caută prin buzunare/ mărunțișul
atunci da
te poți bate cu pumnii-n piept
până se rupe bluza pe tine
și se vede cum îți zvâcnește mușchiul inimii
asta se-ntâmplă doar marilor poeți

bea ilioșca

să te prăbușești în tine cum te-ai prăbuși
de la etajul 10 al unui bloc
tocmai când moare imnul în fluierul
polițistului de cartier
ia-ți capul și așază-l pe masă
așază-l și pe masa cealaltă
ilioșca
pune pe toate mesele capul tău
se va umple cârciuma de prieteni
închină un pahar cu ei
înverziiți ca niște lăstari de plop
prin zgura trotuarului
dacă-ți alunecă umbra pe podea
nu te-apleca s-o culegi
îmbrăcată-n rochie albă
cu mănuși de belle époque
ea

o să treacă printre mese
îți va poposi în rama ochilor îți va unge privirea
cu bronz
și te va tulbura
ai cea mai puternică dantură/ ilioșca
mușcă din întunericul ei ca din plăcintă
oricum va șterge podeaua cu poalele rochiei
îți va purta umbra peste granițe
acolo unde sunt numai valeți dintr-aceia
care beau apă chioară
de li se face sângele sloi
ilioșca
a trecut dumnezeu pe la noi
a lăsat vorbă
să-ți aduni capul de pe mese
că la el nu vine nimeni fără cap
să-l pui într-un sac
așa cum se pun puii de pisici
când rămân pentru vecie cu ochii-nchiși
bea ilioșca
sunt aburi pe chipul acestei nopți
fă-ți sufletul ștergătoare
înghesuită-n gâtul sticlei
zarea se scurge cleioasă
pe jos
o vei lua pe tălpi cum se ia noroiul
ai să bei de unul singur
zațul ei
dar atunci
ilioșca
nu vei mai simți ce gust are

butonul de panică

este firesc să mori
când liniștea exersează piruete prin tine
atunci vine momentul
fără cremă de zi fără cremă de noapte
și fără să te privești
în vitrina cu antichități/ unde
mereu se destramă câte-o rochie de mireasă
puțin cimbrîșor sălbatic în supa strecurată a vieții
lăsând deoparte coincidențele
este firesc să spui adio paiațelor din lanul tău de
lacrimi
dragă doamnă/ îmi spune curierul
ai un colet/ ar putea fi o bombă
bomba zilei (ha-ha-ha dar eu nu am comandat
nimic)
poate este doar o haină de firmă una dintr-alea ce
are-n țesătură
câțiva ani lipsă
ați primit un colet cu verificare/ insistă el
cineva a plătit în locul dumneavoastră
având în vedere consensul că există un deznodă-
mânt
ca în podcasturile cu bolizi
când piloții-robot declară
că nu vor băga sub roți pe cei adevărați
cu toate astea se-ntâmplă des
dragă domnule
dacă mă privești nu deschid nimic
verificarea urmează asemenea unei apărări
stranii și inutile
există lucruri ce trebuie consumate în intimitate
clipa ultimă e unul dintre ele
deschid coletul
singură

întâi să pun cap la cap întâmplări
să le scriu într-o carte
100 de pagini pentru 100 de cititori
nimeni să nu descifreze altceva decât foaia lui
voi scrie personalizat cum fac negustorii de trico-
uri și căni
fiecare să-și poarte fila ca pe un trofeu
în bunul capitalism unde strechea
vânzolindu-le în căutarea onorariului
aduce termita în față
vara aceasta se anunță cu ceva toamnă în aliaj
soarele rânjește
în timpanele mele/ ca niște pâlnii de gelatină
deschide odată coletul

ANGELA NACHE
MAMIER

Tinerețe

Ce moale covorul de frunze
Patul lor verde-n răcoarea
Și nepăsarea tălpilor umede
Apa luminoasă și largă
Se-ntâlnește odată
Până atunci ne ținem capul
Atâtor izvoare subțiri
Bezna se-neacă-n frunțile lor
De argint
Și-n stropii grăbiți să pătrundă
Bluza albastră și groasă.

Herbar

Cuvântul cules în pacea
Cu care-n herbare se-așterne o floare
Materii curate, ploi de cuvinte
Perindă zăpezi
Trupul și mare-ncercare
Cu care-n splendoarea uimitei livezi
Încerc să te-apropii
Aștept să cutezi
Aprinsă zăpada în raza de lună

Cu care veghez
Secunda în care cum sunt
Și cum vin
Ți-este dat să mă vezi.

schiță de portret

silueta elastică-n dulci lânuri, frig mătășos
fiorii frumuseții -
curcubeuri pe coapsele-i masculin-feminine,
la gât cu cravatele Lui multistilate
jeans cu centuri, șosete cu ciucuri
grăbită-ndrăzneată fugind pe poante
liberă, seducătoare și vanilată
ciripind vii refrene-n strada
unde-și cumpără nasturi, fermoare de-argint
ajunge la repetiții, bate la mașina de scris
aranjează cârlionții unei clase de pici
iubindu-i supuși mângâierile, spusele
protejează calde mâncăruri
poate numără perle, dantele
poate naște și-odată cu pruncul
adoarme-n cetatea strict verticală
ce mai cutează ne mai spun alte
câteva umbre subțiri, chipu-i vesel, serios
mereu mai fantastic, imprevizibil
în flanela gri
cu centura din piele de crocodil
bluze din albe mătășuri
în ciorapii gri-argintați ai timpului,
vii și elastici!

Ea

Tânăra visează-n casă o lumină de mătasă
Cum salvează din declin o bluziță de satin
Spală vase, rufe spală-n pantalonii de fatală
Agreabilă și suplă generos în pod hurducă
Melancolică, activă, inspirată, reflexivă
Își lipește-n frunte stele minuscule, efemere...

Dintr-o dată ca împuns
Podul a pornit-o-n sus
Cu-al său înger presupus
Genunchiat într-un surâs!

Echilibru

eșecul posibilă capitulare
de la ceea ce n-am reușit să fim
urmărindu-ne neputincioși
în tăcerea oglinzilor
măsura rușinii se numără-n
vânătaile cântecului fără adresă
de unde atâta putere
în saltul de care atârână
bucuriile lumii
răgazul, scurtul răgaz
nu e decât o salvare vremelnică
reflex leșios
spânzurând undeva la mijloc
gustul amar al înfrângerii
am făcut oare totul ca să fim decorați
iată ce gând bun
după orice potop
când mai presus de lacrima

care respiră
ochii se regăsesc fericit
în trupul prezentului

Primăvăratice dor

Atât de albi obraji câmpia
Trezitul cer abia ghicit
Rostogolind melancolia
Înveșnicitului zenit
Zăpezi perfecte peste lume
Însămânțări pe ploi mustind
De graba rodului, fecunda
În muguri zăbovind un timp
Izvoare moi pulsează-n aer
Perdele limpedelui vânt
Primăvăratice dor îmbracă
Pământu-n folii de argint.

poetas sanctos appellat

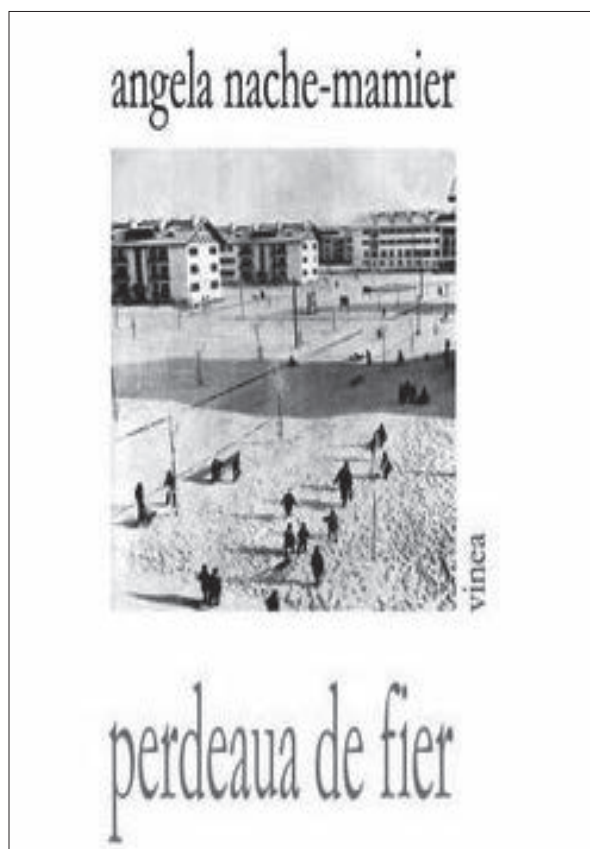
drumuri deschise, arborescente
schimbă fața lucrurilor
mărturisindu-le
fapta memoriei sapă tot mai adânc
malul drept malul stâng
cineva sapă acolo, tot sapă
albie unui râu de-odinioară
pierdut
apele sparg deodată
timpanele morilor rare

prisosindu-și
taina imperiului de sudoare
trece de zare

phrenesis

răsuflatul lumii într-o caldă strânsoare
nerăbdătoare tulpină în care adesea petrec
râul îmi arată un val mereu proaspăt
n-are aerul că-ntre noi
ar fi diferențe de vârstă
când s-ar putea fără voie
să-l și stingheresc
primăverile anemice ale sângelui
uite se vindecă
mușchiul verde al sufletului
unde să ducă
ce piatră și oare ce trunchi îi ajung
freneticei seve cum urcă
jocul cel mai sărbătoresc al firii
este răspândirea seminței
(firea are desigur și-n alte privințe
un aer solemn)
e timpul frumoși și fertili ca pădurile
să ne spune că suntem
lumina coboară (s-ar zice) plină de lumi
oameni ne spunem (nu?) și-asemeni
pădurilor
în pământ și peste pământ ne zâmbim
în palmele puilor vii
viața îmbată un înger...

CARINA A IENĂȘEL

cântec

în mintea mea e plin cu tine:
diluviu de lumină pur!
îmi las cuvintele haine
și în tăcere mă ascund.

nimic nu e la întâmplare,
va trece și-acest cataclism,
dar va lăsa în urmă... soare,
ceva din tine și din timp...

să pot să-mi înfășor brățară
pe-ncheietura mâinii stângi
tot infinitul dintr-o vară
ce tu te-ai oferit să-l strângi,

ca să ne fie la-ndemână
când ar fi fost să nu mai fim
decât străini care amână
să guste stropul de venin.

atunci ni l-am fi stors pe rană
și am fi așteptat tăcuți
să ni se șteargă de pe geană
potopul anilor trecuți...

tihnă

fii tihna mea, iubirea mea solară,
în lumea asta plină cu nimic,
să lenevesc în iarba dinspre vară,
când amiroase câmpul a finic.

fii tihna mea, c-am ostenit pe cale
și drumul meu nu-i încă la sfârșit:
aș vrea să fac popas la tine-n brațe,
să-mi ții de viață, dor și infinit!

aș adormi precum un prunc în leagăn,
când soarele mocnește-a asfințit,
și n-aș mai ști de urma vreunui cearcăn,
simțind cum larma, -n mine, -a amuțit.

fii tihna mea... măcar pentru o vreme,
măcar până la capăt de-orizont,
să nu mai am motive a mă teme,
când mi s-o cere ultimul decont...

dor

de pe muchia orizontului până la tine,
distanță un dor.

tot atât de departe ești și de mine,
deși fac naveta zilnic între ieri și azi,
între vară și toamnă,

între dragoste și ignoranță.
ciudat cum am putut să-ți potrivesc
o coroană solară pe frunte
și încă să te mai și privesc...
trebuie să fi avut ochi de șoim,

de am văzut atât de departe în tine...
dar, acum, suntem la distanță de un dor.
ochii mei nu mai răzbat până la tine,
chiar dacă raza aceea solară, prefăcută în cerc,
încă îți luminează tâmplesle...
te intuiesc doar,
în același loc,
în același timp,
neschimbat,
ca și cum orele,
ca și cum anii...
s-ar fi împotmolit
la hotarele sufletului tău.

altă matematică...

sunt un puzzle format din 128 de piese.
fiecare piesă din puzzle-ul meu
e un puzzle format din 128 de piese.
fiecare piesă din fiecare puzzle
e un puzzle format din 128 de piese
și tot așa
până la facerea lumii...
în momentele de tăcere adevărată
pot auzi
cum fiecare puzzle...
cum fiecare piesă din fiecare puzzle
lasă în urmă o dâră de lumină:
să pot merge înainte, înapoi
ca pe o autostradă
ce duce din inima pământului
până în inima cerului...

rugăciune

te port în gândurile mele,
în sufletul meu,
în amintirile mele de ieri,
în amintirile mele de mâine...
în fiecare cuvânt rostit,
în fiecare literă...
în fiecare gest uitat pe palmele mele,
în fiecare surâs
și-n fiecare lacrimă –

te port peste tot ca pe o rugăciune a inimii.
te-am legat de mine așa de strâns
că am început să ne confundăm,
să nu mai știu cât din mine sunt eu și cât din
mine ești tu
sau dacă mai e loc de mine în mine însămi...
ce dacă ești la cine știe ce capăt al Pământului?
ce dacă ne vedem o dată la o mie de ani?

te port în gândurile mele,
în sufletul meu
și-n rugăciunea inimii mele,
șoptindu-te în urechea lui Dumnezeu
ca pe un cântec fără de sfârșit...

ANTON ILICA

Prozatorul Gheorghe Schwartz

„Trădează”: înapoi, cu ironie, la retorică

Cum pot să-l acuz de „trădare” (chiar cu ghilimele) pe un prozator cu 50 de volume tipărite, fost coleg universitar, al cărui sens de viață este scrisul și cititul, iar, în literatura contemporană, reprezintă unul dintre cei mai prolifici, valoroși, vehemenți și virtuoși creatori de texte în proză! Gheorghe Schwartz își întitulează romanul autobiografic *Trădarea*, manifestând tenacitate în a concepe titluri, alcătuite din opt litere, cum sunt toate prozele sale. Contextul „trădării”: un juriu (președinte Ioan Holban) i-a atribuit, pe anul 2022, Premiul pentru literatură **Opera Omnia** „Ion Creangă”, de la Piatra Neamț, prin care se alătură altor prozatori omagiați: *Dumitru Radu Popescu, Nicolae Breban, Eugen Uricaru, Dan Stanca, Gabriela Adameșteanu*. Organizații le solicită laureaților „o autobiografie”, memorii sau amintiri, care să onoreze „spiritul celebrelor *Amintiri din copilărie* ale Patronului Premiului”. Considerațiile de mai jos despre o carte neapărută încă (12 dec. 2022), dar elaborată și citită în „manuscris”.

Trădarea este o autobiografie cu „un personaj dintr-o piesă concepută de Dumnezeu”, un fel de „rescriere a scenariului vieții mele”. Iată cum începe romancierul: „*Puțină lume, Doamne, este aptă a se bucura de adevărata creație, de efortul propriu-zis, de travaliul suficient sieși! Puțină lume are puterea de a se opri să aștepte înfrigorat lucrarea finită, mulțumindu-se doar cu satisfacția inspirației și a transpirației, cu harul drumului! Și, fiindcă nu se poate abține de a se bucura doar de imaginea virtuală a operei terminate, puțină lume, Doamne, mai are răbdare cu creația însăși!*”, preluându-și textul din *Cei O Sută, Culoarul Templier*, Editura Curtea Veche, București, 2008, p. 350. Creația supraviețuiește, iar autorului îi lipsește clipa de bucurie a împlinirii operei finalizate. Adeseori, aventura narativă înghite detaliile biografice ale autorului, dacă acesta ignoră să-și scrie autobiografia, memoriile, amintirile. După Gheorghe Schwartz, creația substituie biografia, întrucât „*diferența dintre trecut, prezent și viitor este doar o puternică și încăpățânată iluzie*”, justificând cu un argument tot literar: „vremurile definite nu sunt decât o singură vreme, iar toate cele o sută de personaje încap într-unul și același personaj”. Acest Personaj este chiar Scribul. Atunci de ce există opțiunea pentru mărturisire, pentru apariția publică a scriitorului în haine de lucru? Preiau răspunsul din chiar afirmația Scribului: „mi s-a solicitat o autobiografie conform cutumei juriului”. Dar el și-a pus viața în cărți, iar personajele sale sunt înfățișări/ măști ale

Sinelui. Romanul *Cei O Sută* e construit pe iluzia succesiunii și simultaneității, întrucât șirul de o sută de personaje, „bunic, tată și fiu s-au născut, au trăit și au murit împreună în acest unic timp”, alcătuit din trecut, prezent și viitor. Cărțile îi sunt adevărata sa biografie, justifică Romancierul. Scriind despre „trădare” ca relația dintre realitate (în situația de față, viața unui scriitor) și mărturia despre această realitate, ne reamintim sintagma lui Nicolae Manolescu despre „lecturile infidele” (1966). Dubla infidelitate (a scrierii și a lecturii) dă operelor literare vulnerabilitatea oricărei ambiguități, iar ambiguitatea polisemantică luminează virtuțile „operei deschise” (Umberto Eco, 1962). Fiecare cititor recuperează înțelesurile care se văluresc în

funcție de lecturile anterioare, experienței și culturii sale stilistice: „Nu poți iubi cu adevărat o femeie dacă n-ai uitat imaginea celorlalte: nemaifiind niciodată la prima iubire, ești de fiecare dată ca la cea dintâi. Critica e condiționată de infidelitatea lecturii, este, cu alte cuvinte, o lectură infidelă” (N. Manolescu, *Pseudopostfață* la „*Lecturi infidele*”, 2003, p. 184).

Lectura autobiografiei narative a lui Gheorghe Schwartz, purtând titlul *Trădarea*, întreține iluzia că recuperăm informații inedite despre viața unui mare scriitor. Speranța se risipește în ideea de *trădare* pe care o comite însuși autorul. „Dacă ceea ce scriu eu acum este o autobiografie, un jurnal, «un itinerar idealist», atunci cumva nu trădez opera mea, această fiind «biografia» vieții și experienței mele? Scriind «o narațiune autobiografică» «trădez» fericirea de a-mi încifra viața în personaje literare?” (*Cuvânt înainte*). În finalul „*Cuvânt înainte*”, Gh. Schwartz își pune o întrebare condițională, al cărei răspuns întreține justificarea semnificației crude a titlului „*Trădarea*”.

O altă chestiune derivă din relația dintre ceea ce *este* și ceea ce relatează despre sine autobiograful. Destule secvențe din *curriculum vitae* sunt evitate pentru că „nimeni nu este dispus să-și divulge aspectele dizgrațioase”, multe rămânând dosite pentru totdeauna în intimitatea secretelor. Așa că nicio scriere autobiografică nu va fi completă, existând suficiente justificări ca să asigure abaterea de la sinceritate și autenticitate. Prin omisiune, exagerări, selecție subiectivă, uitări ori insuficien-

te, **Trădarea**, susține autorul, este o carte de ficțiune, adică subiectivă, încadrabilă în specia narațiunilor autobiografice, fiind „o proză mai obiectivă sau mai subiectivă, un text scris la persoana întâi”.

Unde se regăsește granița dintre fantezie și biografie? Romancierul Julien Green a ținut un jurnal aproape patruzeci de ani (1928 - 1967), afirmând că „niciodată n-am fost exact omul jurnalului pe care-l scriu”. Autobiografia e o privire selectivă în trecut, intrând în categoria literaturii subiective (Ioan Holban, 1989), prin distincția dintre „individul concret (cel din acte) și insul construit (cel din text)”. Iată de ce **Trădarea** lui Gheorghe Schwartz este o autobiografie literară, prin care își accentuează identitatea și punctează cronologic o continuitate, care sprijină (unele) înțelesuri ale gesticii personajelor ori justifică intrarea acestora în interiorul anumitor evenimente. **Trădarea**, ca autobiografie literară, dă autorului posibilitatea explicită de a fi personaj, deși, în cazul lui Schwartz, scribul din romanele sale satisface fațetele (vezi și **Psihologia transversală**, 2003) comportamentale și structurale ale autorului (Schwartz von Schwartz, de ex., dar și Țipor ori Julius Zimberlan).

Copilăria din localitatea natală, Lugoj - orașul culturii bănățene -, în grija protectoare a bunicilor și părinților, studiile liceale devin sursă de nostalgie și de mărturisiri în stilul amintirilor humuleșteanului. Specificitatea zonei Banatului constă în multilingvism: „Lugojul era un oraș unde alături de români trăiau, unguri, nemți, evrei, sârbi și țigani. Așa că era un fapt obișnuit ca lumea să

vorbească mai multe limbi. În casa noastră, părinții discutau între ei în limba maghiară, bunicile mi se adresau în limba germană, iar părinții vorbeau cu mine românește”. Giuri - **Filosoful de pe strada Dobra** - provenea dintr-o onorabilă și înstărită familie evreiască („Bunica Salinsky, născută în Biserica Albă, căsătorită cu un moșier, s-a ținut mereu boiereasă”), era cuminte ca și copil, conștiincios ca elev, cu apetență spre huzurul lecturii și a pierderii timpului cu șahul, dar datat cu comentarii și filosofări inocente: „Eu am ajuns pe strada Someșului, care mai devreme s-a numit strada Dobra. Ochelarist de mic și cu părul foarte cârlionțat, dacă m-am evidențiat prin ceva, acel lucru a fost că nu puteam să tac și că aveam întotdeauna ceva de comentat. În fața oricui. Tatăl unui prieten m-a numit „filozoful din strada Dobra” (p. 14). Amintirile rămase în memorie sunt restituite cronologic, de la primii pași „pe umerii cuiva” până la nedreptățile școlare, de la evocarea figurii învățătorului său până la conturarea unei chemări profesionale pentru o carieră universitară: „Plecarea din Lugoj a însemnat și plecarea mea în viață”.

A urmat **Viața la Cluj și importanța mustății în destinul meu**, cu evocarea profesorilor universitari, a colegilor, a vremurilor tot mai tulburate, care determină schimbarea sensului vieții, a condiției sale de evreu român și de român evreu. Reia o scrisoare din volumul **Problema** (2019): „Eu, Gheorghe Schwartz, om problemă - problema evreu – nu am voie să mă plâng de destin: m-am născut în anul 1945 și, spre deosebire de CEI O SUTĂ,

spre deosebire de mai toate generațiile trecute, eu am fost scutit să trăiesc un război. Și n-am trăit *nicio deportare, niciun pogrom definit drept pogrom. Eu, om problemă - problema evreu - nu am trecut prin nicio alarmă, așa că am trăit doar războiul din vreme de pace. Și, totuși, de ce-mi vine din străfunduri veșnica neliniște? De unde veșnica dramă între a rămâne și a pleca? Problema evreiască se află chiar în evreu*".

Pe lângă rigiditatea mentală și atitudinală a poporului cultural din jurul arcului carpatic față de nume străine – evreiești, maghiare, nemțești ori rusești, lamentărilor sale li se adaugă condiția de „scriitor provincial”. Este convins că stabilirea sa în Capitală i-ar fi adus numeroase avantaje, iar valoarea sa artistică ar fi căpătat o altfel de aură calitativă. Soarta l-a trimis în Arad: „când am ajuns să debutez, gândurile acestea s-au motivat că, doar în capitală fiind, ți se poate aprecia la justa valoare scrisul și iarăși am dorit să mă mut la București”. Lucru ce nu i-a reușit: „Țesând scenariile nostalgice, mai ales până ce am izbutit cât de cât să pătrund în viața literară, mi-am imaginat că aș fi intrat într-un grup, că aș fi cunoscut mai mulți scriitori și critici, dar probabil aș fi scris mai puțin. Eram convins, așa cum mai sunt convins și astăzi, că relațiile personale sunt esențiale în soarta manuscriselor, că este foarte important cu cine obișnuiești să stai la masă la restaurant, unde grupul poate deveni hotărâtor în promovarea lucrărilor tale”. Cu harul său de povestitor remarcabil, își reconstituie momentul publicării unei pagini în revista *România literară*, stabilirea ca profe-

sor în Arad, căsătoria, copilul, premii pentru romane, ciclul lugojean, romanele din seria *Cei O Sută*, apoi *Vocalize*, implicarea în activitatea politică, cariera universitară, precum și alte „trădări” într-ale scrisului.

Despre învățământul superior, unde am fost colegi, își împărtășește opinia privind relația dintre instituție și schema statului de funcții ale universității: „Unii demnitari chiar la mai multe universități, unde luau salarii mari, deși nu se prezentau la cursuri mai niciodată. Prost înțelese, descentralizarea și autonomia universităților au făcut ca în jurul rectorilor să se formeze o camarilă imposibil de spart. Deși nu mai sunt activ de mai mulți ani, aflu că procesul acesta se adâncește mereu mai mult, în vreme ce competența joacă un rol tot mai mic, importantă fiind obediența față de conducere, o obediență bine răsplătită.” (p. 77)

Dar, vorba cântecului *Sunt vagabondul vieții mele*: multe bune și rele face omul în viață, dar El a rămas dedicat total scrisului, și-a iubit cititorii, a îndrăgit limba română, fiind exigent cu propria exprimare și foarte atent la semnificarea limbajului folosit pentru scriere. După cum se întâmplă în *Amintiri*, mărturisirile sale despre scrierea și publicarea cărților, întâlnirile admirabile cu scriitori (și critici literari) consacrați (Al. Piru, Marin Preda, Eugen Uricaru, Doina Uricariu, Nicolae Manolescu, Adrian Papahagi, Irina Petraș, Petre Poantă, Grete Tartler, Adrian Popescu, Vasile Andru, Octavian Paler), își fixează sinceritate în multe pagini despre programul de lucru al romanului *Cei O Sută* (4848 pagini, 11 volume, elaborate în 25 de ani).

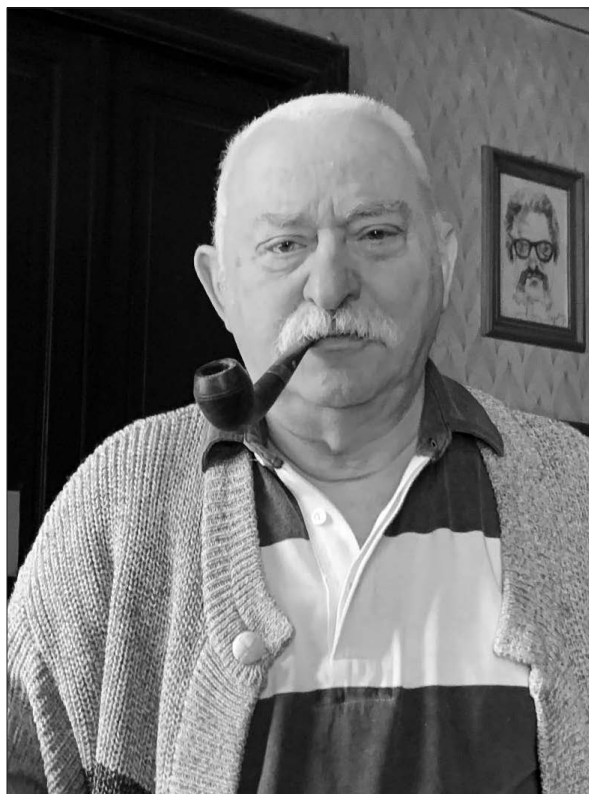
„Aventura diplomatică” și o scurtă excursie politică pe culoarele administrației eșuează, motivându-i reșezarea la taste și dedicația totală scrisului. Urmează o prolifică activitate editorială: romane, proză scurtă, cursuri universitare, articole de opinie etc. Participarea sa publicistică cu opinii de înșănătoșire a vieții literare (culturale) a Aradului sunt evidente, prin tenacitatea de a „salva” de la dărâmare Teatrul Vechi din Arad (întâiul stabiliment teatral construit din ziditură, în 1817, de către comerciantul Iacob Hirschl), apoi despre cele trei „tare genetice” ale României (*Lipsa valorii cuvântului, Ierarhii aberante, Totul începe și nimic nu se termină*) și alte implicări ponderând mânia cu o înaltă doză de ironie cărturărească.

Afirmă scriitorul arădean: „Viața mea a fost un adevărat roman”; trădarea de a-mi publica „romanul vieții”, o ficțiune cu un singur personaj, luând chipul autorului însuși e totuși trădare. Textul se încheie, ca într-o compunere didactică, cu „*Cărțile pe care le-am scris reprezintă totodată și cele mai fidele amintiri ale mele*”. Deviza, susținută hotărât cu afirmații aproape aforistice, se încarcă de melancolie și deziluzie: „*misiunea socială a unui scriitor este de a se lupta cu morile de vânt și de a-și tăia craca de sub picioare*”.

Interviul amplu și complex a lui Cristian Livescu, scriitor, critic literar, mare admirator și interpret al lui Eminescu și Creangă, deci interviul cu prozatorul Gheorghe Schwartz extrage din activitatea acestuia elementele esențiale ale elaborării celor 50 de cărți, insistând asupra impactului avut de acestea în literatura

română și europeană. Extrase relevante din proza sa reușesc să creioneze o imagine complexă a Biografiei sale, iar mărturisirile sunt susținute de un CV funcțional, exact și esențializat. Structura cărții urmează cu sinceritate secvențele biografice.

Fiecare dispune de amintirile pe care le binemerită. Ele recompun imaginea unei vieți depline, a unui individ „*om, liber, sănătos*”, al cărui limbaj, afectat de „o sâsâială copilărească”, excelează în corectitudine, fără scamatorii stilistice, armonizat pe structuri narative originale și profunde. Amintirea școlarului Schwartz în formula „filosofului de pe strada Dobra” lasă o subtilă umbră de speculație filosofică în toate cele ce scrie, ideile fiind sursă de analize subtile și de mirări metafizice.

Ne luăm îngăduința să încadrăm cartea a cincizecea, adică *Trădarea*, în categoria **romanului autobiografic**. Numeroși scriitori și-au asumat în mod voluntar intenția de a-și redacta amintirile, cu gândul subtil de a-și explica opera, de a-și justifica gesturile, de a-și alcătui o imagine publică în conformitate cu stima de sine. În cazul lui Gheorghe Schwartz, acest text derivă dintr-o cutumă a organizatorilor de a solicita premiilor „o autobiografie”, oarecum, justificativă. După cum îl știm pe autor, el și-a luat rolul în serios, convertind o mărturisire administrativă/funcțională într-o proză admirabilă sub forma unei „trădări” a propriei opere, dacă aceasta cuprinde, după cum susține, „fidelele sale amintiri”. El n-a degustat vreodată din plăcerile superficialității, tratând scrisul ca o profesiune de credință, ca o singulară caracteristică a personalității sale, văzută „transversal”. Nici pe departe nu e vorba de încheierea

unui vis dintr-un somn fără trezire, ci de un rechizitoriu de viață, de la școala primară până la universitate, de la lecturile intense ale scribului până la publicarea celor 50 de cărți, de la condiția scriitorului provincial până la ofertele culturale ale timpului politicianist, de la viața profesională între întârziții mintali și studenții conștiincioși până la intimitatea vieții de familie, trăită într-un frumos apartament din Arad, Piața Catedralei, nr. 5, devastat de cărți și vechituri moștenite, poleite de amintirea unei veșnice tinereți.

Trădarea e romanul explicit al celorlalte romane, așa cum sunt percepute de bietul scrib, spre a incita curiozitatea bunului cititor. Gheorghe Schwartz este un romancier viguros și profund retoric, al cărui pact autobiografic stabilește o relație de identificare între scrib, narator și personaj. Se exprimă pe sine, iar frământările sufletului generează personaje complexe, hrănite deopotrivă cu rațiune și sensibilitate.

ANCA GIURA

„Mergem toți spre frontieră...”*

Mi-ar fi cu neputință să nu reflectez la forța terapeutică a literaturii atunci când îl citesc pe Daniel Vighi cu a sa Trilogie Corso, triptic al vieții bănățene în comunism, roman excelent povestit pe aproape 600 de pagini. Să ne amintim că literatura actuală ne-a oferit nu puține reușite decompensări prin scrierile lui Petru Cimpoșu, Dan Lungu, Florin Lăzărescu, Gabriela Adameșteanu, Lucian Dan Teodorovici, Ioan Lăcustă, scriitori care au marcat o departajare estetică și morală față de generația anterioară. Altminteri, când se face eroarea de a fi tratate prea serios, temele comunismului mi se par pasibile de a reactiva diverse traume în cititori. Așa că – spre nu a deveni rejectabilă această tematică –, umorul și ironia mi se par cele mai fezabile vehicule spre receptori, ceea ce a ales ca manieră textuală și Daniel Vighi de altfel. De trei ori original, o dată prin rafinamentul stilistic, a doua oară prin conținutul extrem de complex – la limita istoriograficului aș spune –, a treia oară prin umor, Trilogia Corso se recomandă ca un roman teribil, inteligent, notabil.

Bref, într-un timp mai degrabă favorabil postărilor decât poveștilor, Trilogia Corso reprezintă o savuroasă cronică tragic-voioasă, fake-barocă dacă vreți, o frescă a existențelor minore în comunism și în postcomunism. Imposibil să nu regăsim un strop din propria biografie în rândurile ei pasionante.

Prima parte a romanului se concentrează pe generația anilor ‘50 și se plasează pe Valea arădeană a Mureșului. Securitatea statului își întărește structurile prin infiltrații sovietici implicite în zona micilor târguri arădene precum Radna, Lipova etc. Inevitabil ca puternicele comunități de catolici din Câmpia de Vest să nu fie vizate de paranoia Securitate care bănuia tot felul de acte de trădare și de spionaj mai ales în rândul clericilor și al pastorilor, cei care mai mult decât alții aveau legături cu biserica-mamă din Occident sau din America. Generație timorată, metisată etnic, generația pierdută a anilor ‘50 alege calea lașă a supraviețuirii. Rănile războiului nu erau vindecate încă, iar propaganda comunistă juca perfect rolul intimidării, al distorsiunii, al manipulării. Frica de celălalt, frica de deportare se instaurează implacabil, oricare individ putând deveni un securist sau un trădător. Relatați cu un umor debordant, anii ‘50, alias anii nebuni ai terorii comuniste, devin extraordinar reprezentabili prin microbiografiile unor oameni banali ai acelor vremuri, inși care se refugiau în diverse ocupații ne semnificative numai să nu se confrunte cu hiena ideologică. Anii despre care nu s-a scris la timpul potrivit, anii metaforicului pumn în gură, anii cenzurați,

anii rușinoși devin, iată, reprezentabili celor contemporani prin talentul de observator ludic și simultan sofisticat al lui Daniel Vighi. Culoarea locală arădeană este asigurată de un savuros dicționar de termeni regionali și care, culme a deriziunii, dădeau bătăi de cap securiștilor, căci nu puteau fi traduși satisfăcător: „podrum”, „tace bună”, „țoi”, „șclaiier”, „bună”, „șoancă” etc.

Partea a doua surprinde generația anilor '70. Dacă bunicii nu îndrăzneau a nădăjdui la mai mult decât să se sustragă politicii de epurare etnică și de spălare pe creier, fiii lor năzuiesc mai sus, căci se contaminatează de spiritul beatnic&hippy și visează să fugă în Occident. Acțiunea se centrează pe un grup de liceeni timișoreni, mari fani Jimmy Hendrix și Janis Joplin care plănuiesc să fugă din țară. Fermeacătoare paginile în care sunt prezentați acești hippioți de Timișoara: „O mare plictiseală mă încercă în vremea aceasta de vară-toamnă în care stau și tândălesc în Parcul de la Fântâna Punctelor Cardinale, cu părul meu hippy, cu mocasinii hippy, cu o foarte mișto cămașă înflorată, cu blugii mei cu franjuri. Stau împodobit așa și toată lumea se uită la mine speriată: ce e cu ăsta, de ce nu îl iau dintre noi, de ce nu îl duc la pușcăria de la Popa Șapcă, care nu e departe de Fântâna Punctelor Cardinale, în apropierea Porților Bastionului.” (p. 249) Evident că gașca de tineri va eșua în tentativa de evadare din lagărul comunist românesc, iar splendoarea idealului lor naiv se va face pulbere.

Memorabilă rămâne în partea mediană a tripticului descrierea experienței frontieriste. Grupul de tineri liceeni fugari găsește util să apeleze la Baba Baroneasa, personaj obez și bizar, cea capabilă să vorbească cu morții. Organizează cu paranormala babă o excursie de informare la cimitirul din Clisura Dunării unde zac îngropați și neștiuți morții frontieriști, victime ale unui exitus violent. În noaptea când baba vine să îi invoce, cohorte de morți neliniștiți, îngropați fără lumânare, în amintirea trupurilor lor sfârtecate, sosesc într-un sinistru alai să se înfățișeze dreptei noastre luări-aminte. Mărturiile sunt de natură să ne facă părul măciucă: „Noapte. Noapte. Apă nesfârșită. Calm, foarte calm. Undeva, în față se vedeau luminițele de la așezările omenesti de dincolo. Apa mă duce la vale, lin mă duce la vale, deodată larmă, lumini de proiector, mă văd din șalupă, strig tare: „hallo, mă predau, auziți, stimați grăniceri, mă predau”... șalupa vine în viteză, iacătă botul se repede asupra mea, iacătă cum vine, vine, vine, cu elicele îmi spulberă scăfârlia, apa îmi pare că e muma mea...” (p. 368) Metafora elicelor se regăsește încă și mai amplu desfășurată în povestea aviatorului amator Artie, pare-se bazată pe fapte reale, un ins care își va fabrica un avion ca să fugă din România. Subliniem faptul că dreamerul meșterește la aparat, fără măcar a ști să-l piloteze, detaliu ce accentuează absurdul vieții unui popor himeric, exsangvinat de speranță, ușor alienat.

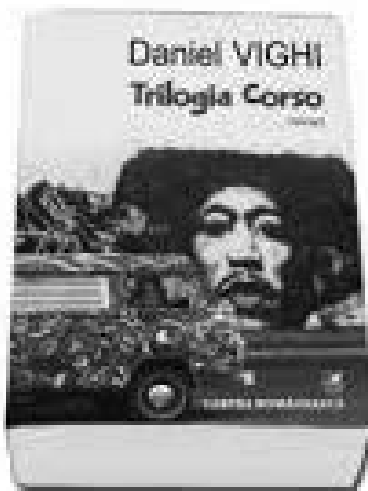
Stăpânind o tehnică a privirii ce ne răsfață cu amintirea marilor maeștri ai prozei realiste, Daniel Vighi ne oferă descrieri de neuitat ale unor spații bănățene în care decadența, gloria vechiului imperiu kaiserlich undkoniglich, contrastele, multiculturalitatea, subculturile au împeștriat ca nicăieri altundeva biografiile personajelor. Români, unguri, șvabi, evrei, ba chiar armeni, sârbi și alte subspecii se sustrag cum pot mașinii de tocat speranțe a Securității și supraviețuiesc cumva-cumva. Toți dețin biografii mici, insignifiante, evoluează pe muchia periculoasă a ratării, viețuiesc obscur în case cândva glorioase, atinse acum de decrepitudine: „Era o hardughie roasă de umezeală, atacată de mucegai, cu vița de vie de pe fațadă și cu amorașii din ciment, roși de ploii și de căldurile toride ale verilor din Fabric (cartier timișorean n.m.)” (p. 258)

Iar schimbarea sângeroasă din 1989 va surprinde orașul Timișoara în toată splendoarea dezastrului arhitectonic pe care îl extindea dinspre cartierele mărginașe Ceaușescu. Din ruinele acestor clădiri decadente și din cartierele muncitorești se naște o nouă specie: capitalistul anilor '90. O struțocămilă a imoralității și a lăcomiei.

Partea a treia și ultima a romanului ne înfățișează un cosmopolitism de modă nouă populat cu inconfundabilii „italieni de Arad și

Timișoara”, cu ploile de mărci germane zugrăvindu-ne spre neștearsă pomenire sordizii ani '90. Ani în care imoralitatea triumfă mai ales din pricină că politicianii mimau adevărul încă și mai abitir decât o făcuseră comuniștii sadea.

Afaceri imobiliare dubioase, securiști deveniți revoluționari ori oengiști, febra filmelor aduse din Vest, a casetelor, a traducerilor, explozia bârfei, țiganii cu alba-neagra și cu Vegeta, șicanele politice dintre vecini, șomajul, devalorizarea, toate aceste teme surprind un grup de personaje care traversează anii tranziției cum se pricep ele mai bine. În centrul acestui grup se găsește Ilie Șfeic, fiu de nomenclaturiști, un neadaptat care trăiește drama lipsei locurilor de muncă și instabilitatea financiară. Dar cu băgare de seamă, el va parcurge traseul revoluționar-militant-patron, destin-simbol al capitalistului român. Altminteri, fotografia diacronică a acestui grup de personaje adunate în

carte atrage atenția asupra destinului nostru colectiv, cei de astăzi, toți „beneficiari” ai unui complex de fapte istorice nedemne și care nu vor fi date uitării, iată.

Aglomerății și stridenții ani '90 încununează parcursul a trei generații de estropiați ai destinului, personaje atât de inconfundabil naționale. Se pare că nici măcar trei decenii de

democrație nu au putut spăla păcatul infam a aproape jumătate de veac de comunism. Răul profund reprezentat de această ideologie funestă pare să emane radioactiv mult după ce teoretic comunismul a fost eradicat. Scriitor complex, enciclopedie „vivantă” a unei jumătăți de veac acoperind propria sa biografie, Daniel Vighi ne lasă în grijă o istorie incontestabilă, o cronică plină de sens. Dincolo de complexitatea abundență de fapte și de personaje, romanul se citește cu rafinată savoare datorită

talentului de veritabil povestitor al autorului. Astfel, Trilogia Corso se recomandă ca un roman luxuriant la nivel stilistic, combinând cu tact mai multe registre culturale și intertextuale, e un memento în calea uitării și reprezintă o reușită absolută a unui scriitor de o fascinantă cultură.

*Daniel Vighi, Trilogie Corso, „Cartea românească”, 2015.

STELUȚA CRĂCIUN

Postmodernismul ca formă de protest *cronică la cartea de teatru a lui Evra Gart,* *Despre morți numai de bine*

Am primit cu ceva timp în urmă cartea colegului meu de cenaclu, Evra Gart, „Despre morți numai de bine” care conține două piese de teatru, prima este cea care dă titlul cărții, a doua este intitulată „Urmele întunericului”. Nu voi încerca să găsesc un liant între cele două, din simplul motiv că prezintă lumi diferite, abordări diferite. Deși le-aș putea încadra pe ambele în siajul teatrului postmodernist, regăsesc în ele origini diferite, dovadă a unor vaste lecturi pe care autorul le-a parcurs, de la teatrul absurd a lui Ionescu sau Pirandello, la Domnișoara Nastasia a lui George Mihail Zamfirescu.

Prima piesă, farsă în două acte, „Despre morți numai de bine”, se înscrie în tendința teatrului postmodernist, prin dizolvarea subiectului într-un dialog aparent fără subiect și aici mă trimite direct spre „Englezește fără profesor”, care va deveni ulterior „Cântăreața cheală”, în care Eugen Ionescu evidențiază criza comunicării prin limbaj, transpusă într-un

dialog absurd, asemenea unor lecții dintr-un manual de învățare a unei limbi străine.

Personajele nu se relevă pe măsura desfășurării acțiunii, ci, dimpotrivă, se deconstruiesc, dialogurile lor au un convențional și o sterilitate voite. Spuneam mai sus de Pirandello, gândindu-mă la celebra piesă „Șase personaje în căutarea unui autor”, ei bine în farsa lui Evra Gart, personajele și-au regăsit autorul. Agatha Christie, în jurul căreia este centrată acțiunea, se plictisește colocvial alături de Hercule Poirot și de Miss Marple. Autorul o demitizează până la parodie (o altă caracteristică a teatrului postmodernist), îmbrăcând-o într-un halat de casă pe puntea unui vas de croazieră („o navă de cărți”), ceea ce nu s-ar fi întâmplat niciodată în high-life-ul din epoca Agatheii. Nici Hercule Poirot nu scapă, purtând asemenea unui rapper șapca întoarsă și adidași la un smoking ponosit. În fapt, autorul parodiază epoca literaturii polițiste, ireale și demodate totodată. Francezii numeau acest gen literar „romans de gare” cărți ușoare, care se citeau, așteptând trenul sau în tren. Dar cine mai citește azi în tren?

A doua piesă în trei acte a cărții lui Evra Gart poartă titlul simbolic „Urmele întunericului”. Fără a avea o acțiune foarte coagulată, autorul vrea doar să dezvăluie drama lumii nevăzute a underground-ului, a celor care trăiesc (un fel de a spune) în canale, copii exploatați în mod dickensian, care, în universul lor de soboli cerșetori, își iau iluziile din punga cu aurolac. O piesă despre o lume pe care ne prefacem că n-o vedem, dar care există. Acțiunea se petrece în București, dar, așa cum însuși autorul spune, „aceste lucruri

pot să se întâmple oriunde în lume, de la America de Sud, până la Paris, Washington, Londra sau Berlin”. O piesă dureroasă, o piesă manifest. Finalul este unul edificator și trist, ticăloșii ca specie nu mor niciodată.

Consider că, pentru a scrie teatru de impact, trebuie să ai condei, lecturi multe și îndrăzneală literară. Se pare că începuturile într-ale dramaturgiei ale lui Evra Gatt sunt de bun augur.

FLORICA R. CÂNDEA

Lucian Emandi

Poetul dintre două lumi

(Medalion portretistic)

S-a născut la Pecica (15 februarie 1920). Este absolvent de Teologie și Litere (la Arad și Sibiu), fără a profesa în canoanele preoției, dar beneficiind de sfaturile preotului Nicolae Ardelean. Ca propovăduitor al teoriilor politice PNT, a suferit traumele închisorii de la Lugoj, pentru o vreme.

A debutat în anul 1937, în revista „Hotarul”, nr. 4 colaborând și cu revista „Gândirea”, mai 1942, nr. 3, în care publică poemul „Sobolul” (reluat și în volum antologic, în rubrica Poesii).

Debutul în volum (1940) are loc în Arad, cu poeme „Cântarea fiului pierdut”. Alte colaborări: „Universul literar”, „Familia”, „Orizont”, „Contemporanul”, „Relief”, „Arca” ș.a. A fost ultimul redactor în viață al ziarului „Românul” (1946).

A ocupat diferite slujbe ca intelectual la Pecica, atât la Școala profesională din Pecica

(sediul la SMA), cât și în redacția „Tribuna” (ca director), administrator la Episcopia Aradului, bibliotecar (la Biblioteca Medicală, locul său fiind luat de poetul Vasile Dan, vreme de zece ani), poet, publicist ș.a.

A fost membru al Uniunii Scriitorilor.

S-a stins din viață la 19 ianuarie 1998.

Opera literară se compune din următoarele volume: „Cântarea fiului pierdut” (1940), „Pescarii de năluci” (1942), „Lumina inimii” (1977), „Îmblânzitorul de taine” (1980, dedicat soției sale, Marta), „Drumul pe ape” (1985), „Torsul monedelor”, (1997).

Cu referire la volumul „Pescarul de năluci” (Diecezana, versuri, 1942, Arad), revista „Biserica și școala” (29 noiembrie 1942) avea să consemneze la rubrica „Cărți și reviste”, următoarele: „Dl Lucian Emandi, bunul colaborator al revistei „Biserica și școala” și student al Academiei Teologice, a scris zilele trecute un volumaș de versuri. Atenția noastră este de-ajuns să facem o constatare, (...) dl Emandi s-a impus destul de repede ca poet și publicist. (...) Dl Emandi a dat filonul de aur al poeziei (...). Versurile D-sale ne plimbă în lumea gândurilor curate, prin vrăji și viziuni fermecătoare, cu simplitate și gingășie de suflet, care totdeauna încântă”. A mai scris: Mănăstirea Hodoș-Bodrog (monografie, în colaborare: Eugen Arădeanul/Eugen Gluck, Teodor Bodogae, Editura Episcopiei Aradului, 1980, 225 p.).

Antologia „Cântarea fiului pierdut” și celelalte poeme, Editura Mirador, Arad, 2020, 223 p.

Dacă suntem sau nu cititori atemporalii ai operei emandiene, vremurile ne vor socoti și dovedi această îndemânare. Dar, până atunci, să ne oprim asupra broderiei volumului îngrijit de Eugenia Ponta Pete, care mărturisește în „Argument”: „Idea editării acestei antologii a apărut din dorința de a așeza la un loc toate poemele publicate în volume de către Lucian Emandi, de-a lungul vieții” (pag. 7).

Un „Cuvânt înainte” este semnat de Vasile Dan (Arad, iulie 2020).

Paginile următoare (15-202) sunt o trecere în revistă, în pagini de carte (editor, Ioan Matiuț, ilustrația copertei, Blazena Mirosłava Karkus, corector, Tatiana Moș) a tuturor poemelor din volumele de autor. Finalul volumului ne întâmpină prin „Considerații” (Camelia Chifor, pag. 205), „Mărturii” (Eugenia Ponta Pete, Florica și Marcela Florea, Dana Bucur, pag. 209-213).

Dacă l-am parafraza pe Nichita Stănescu, am putea porni după spusele acestuia: „Nu există poeți, ci poezie!” (1980).

Poezia semnată de Lucian Emandi transmite emoții și tresaltă suflete, mergând pe un filon nu doar al sonetelor, ci și al poeziei locurilor, tăcerilor, apelor, pragurilor, anotimpurilor ș.a.: „Sufletul meu e

ca o undă sonoră/ce-a pribegit pe aripile vremii de veac” (...).

În forme și expresii, inefabilul transmis e sonor și are un ritm al cadențelor: „Curând va crește-o primăvară nouă ne va cuprinde ca o apă mare când păsări cu aripa de lumină vor scrie-n suflet semne de-ntrebare.”

Din punct de vedere al canoanelor formei, Lucian Emandi alternează versul clasic cu versul liber, creând formule care conduc când înspre monolog interior, când înspre incantații liric-simbolic-mioritic: „Vibrează ziua pură ca un turn/cu fruntea-ncremenită la zenit/și-n clipe decupate în granit/înfruntă falnic timpul taciturn...;” „Foicică foicea/când s-aprinde-n cer o stea/versul mi l-aș înstruna/și-aș canta, mări, cânta...”

Poetul nu se eliberează de poetic, nici în sensul tradiționalismului, nici în sensul unui

modernism aparte, ci își leagă undele scrișului, preferând când pasteluri, când poemele trubadurilor, când ofrandele poeziei de dragoste, sub o oblăduire a propriei lumini, dând Poeziei o definiție aparte: „Răsare luna din oglinzi fecunde/cu scrum de aripi risipit pe aripi,/sirenele ademenind din unde/adună necuprinsul între maluri...;” „Eu vin din vre-

me și m-afund în vreme/cum pasărea ce zboară-n infinit(...);” „Când peste ani, prin vreme, înapoi/o să te-ntorci, iubita mea, vreodată/cu mâna ta, bătrână-nfiorată/vei răsfoi, aceste învechite foi...”

Lucian Emandi își caută și își captează propriul lirism (în care există mult Carpe diem clepsidric sau cariatidic), invocând sau dedicând unele poeme lui M. Eminescu, Șt. Aug. Doinaș (pag. 91, 80, 72) ori altor ziditori: „Meșterul Manole”, „Zeus”, „Cântării României”, „La Cozia”, „La Alba Iulia” ș.a. sau se ancorează în arhetipal și ancestral cosmogonic, dând reale însemne de reșezare a limbajului în sinestezii majore ale unui Eu propriu: „Stau răstignit pe crucea lui septembrie/deoparte-i soare, dincolo e ceață/mari brute mi s-au prăbușit în membre/otrava lor îmi macină viața...” În istoria emoției din prezenta antologie, de un lirism aparte al luminilor, există multe simboluri și metafore care țin de mână ideile și mesajele (să nu se rătăcească armoniile și alternanțele) care se cuprind/desprind din poeme: crinul, toamna, ceasul, amintirea, rădăcinile, cântecul, trecerea, izvorul, zbaterea, singurătatea etc. Astfel, criteriul scrierilor poetului din literatura vestului, din Pecica, se divide într-o retorică a sensurilor și într-o lirică casuală a unei semantici (în care tropi și rime se ascund) pentru că limbajul este doar un înveliș, iar refularea emoției artistice este canonică, tezistă și fără prețiozități ori prejudecăți: Robind la vis m-am tot smerit/și-am dus ofrandă inima-n zadar/la un părelnic, mincinos altar/ce doar închipuirea l-a sfințit...”

CONCLUZII

Dincolo de aceste câteva clișee de ordin semantic asupra operei emandiene, aranjată antologic de Eugenia Ponta Pete, se impun și câteva clișee ale locurilor de baștină ale poetului Lucian Emandi. Cenaclul, ca și grupare literară din Pecica, poartă numele poetului (cenaclul a fost constituit în data de 15 februarie 2010, la 90 de ani de la nașterea lui Lucian Emandi). Creatorii locali, cu frecvente întâlniri de cenaclu, au și un periodic, cu un titlu sugestiv „Lumina inimii.”

Elocvente și cutremurătoare sunt și versurile inscripționate de către membri cenaclului pe piatra funerară: „Încet încet lumina vieții-apune/Și noaptea ca o apă mă înghite/Mai tremură prin ani câte-un tăciune.”

Anul 2020 a fost declarat, la Pecica, Anul Lucian Emandi. Prefațăm un alt eveniment al locului prin spicuiuri din poemul „Bătrâna casă albă” (op. cit., pag. 138): „Bătrâna casă albă de la țară/cu geamul spânzurat la asfințit/în tine visul mi s-a zămislit/și a văzut lumina prima oară//În curtea ta cu vișinul mărunț/m-au dezmiertat atâtea primăveri/că tot presari în părul meu cărunt/suave flori din vișinul de ieri (...).”

Luând ca punct de reper topos și epos din fragmentate amintiri, Bătrâna casă albă, locul de naștere și de copilărie din Pecica al poetului Lucian Emandi a căpătat identitate și însuflețire în data de 18 noiembrie 2017, ca într-o unanimă Emoție de toamnă. Spuneam atunci, ca și acum, că la casa cu numărul 1278,

printr-un fior al comuniunii locale, Poetul s-a fost întors acasă, printr-un Însemn memorial (o plăcuță comemorativă, care a fost sfințită și așezată pe fațada casei).

Au fost prezenți fiii satului și personalități, membri ai familiei, altarul liric pecican-Cenaclul, scriitori, oficialități, înalte fețe bisericești, dar și actualul proprietar, doamna Ema, care a cumpărat casa în 1971). Botezul plăcuței a înscris istorie în orașul patriarhal Pecica, la capăt de țară, făcând ca „Tainele inimilor” să vibreze și să așeze „Lumina inimii” sale la loc binecuvântat.

„Bătrână casă albă și iubită/în pragul tău stă timpul-ncremenit/sub sarica-nserării ciopârțită/de viscole florale troienit...”

Dar, trebuie să spunem, că în ciuda unor creații (chiar primele volume scrise la vreme de război), pastelate sau încărcate de sonete, opera lui Lucian Emandi nu a fost recunoscută la adevărata valoare în vremea în care a scris.

„Și totuși... mă-ntorc la tine, dulce cuib al meu/și stau la geam...//Dar geamu-i spre apus/și vremea viscolește tot mai greu/omăntul primăverii ce s-a dus...” (iată un oximoron ce trădează regrete ... viața/moarte/apus într-o declarație și declamație din interior de suflet rătăcit). O „Cântare a fiului pierdut” am încercat și noi, așezând în cuvinte, rostiri și pecete de viață.

Și totuși... în timpul documentării și a structurării acestui eseu evocativ, în surdină, pe un post de radio se cânta... Cireșul... (muzica Marius Mihalca, Timișoara, versuri Lucian Emandi).

Poetul Lucian Emandi se înscrie în literatura română din partea vestului de țară ca un

poet al solitudinii și al filonului tradiționalist, făcând parte dintr-o generație interbelică puțin cercetată (Ilie Măduța, Grigore Moțiu-Bulduș, Viorel Gheorghiuță, Traian Oancea, Mircea Micu, Gheorghe Moțiu, Pavel Mercescu - 21 de plachete, 630 de poezii).

Lucian Emandi este Poetul dintre două lumi (război și pace) asemeni lui Gligor Moțiu Bulduș (din Macea), care, deși a fost și un funcționar public, a evocat vremurile în creații precum: „Epopoea Păulișului” (cronici versificate de război), „Pătru Mantu” (proză scurtă), cu toate că acest personaj era un haiduc rătăcit, Petru Turnea, pe numele adevărat Bolvașnița, Caransebeș.

Specific literaturii interbelice, sonetul (poezie cu formă fixă) cultivat de Lucian Emandi, nu numai ca inovație în componistică, dar mai ales ca ideatică, îi este propriu, salvând ca rezonanță, aspirația spre ideal și vindecare.

Pauza de creație, treizeci de ani și jumătate, o pauză impusă, îi va servi, mai apoi, ca mod de existență meditativă printre cărți, din gândurile sale răzbătând acea legănare între lumina inimii și vocea de interior, liric-patetică, nu însă și o asemănare cu Baudelaire, Emandi fiind un ispitit de tenebre, dar nu un

posedat, nici static, nici dinamic, de aceea se va bucura de simpatia și ajutorul lui Ștefan Augustin Doinaș sau Ovidiu Papadima, Viorel Gheorghiuță, Alexandru Ruja, Ion Maxim, Carmen Odangiu, Simion Dima, Valeriu Drumeș ș.a. prin ale căror referințe, jocul pur emandian al cuvintelor va cunoaște strălucire.

Bibliografie

Ziare și reviste:

Hotarul, 1937.

Gândirea, 1942.

Biserica și școala, 1942.

Lumina inimii, 2010.

Cândea R., Florica, Cenaclul Emandiana la șapte ani de recitaluri, în Glasul Aradului, 19 noiembrie 2017.

Cândea R., Florica, Lucian Emandi, în Gutenberg-Universul cărții, decembrie 2017.

Cândea R., Florica, Comunicat de presă, în Gutenberg-Universul cărții, martie 2020.

Emandi-Florea, Florica, Scurtă biografie a poetului Lucian Emandi, în volumul Lumina inimii, aprilie 2010.

Volume de specialitate:

Cândea R., Florica, Rapsozi și rapsodii măcene, Editura Caractere, Arad, 2009.

Emandi, Lucian, Cântarea fiului pierdut și celelalte poeme, Editura Mirador, Arad, 2021, ediție îngrijită de Eugenia Ponta Pete.

Man, Vasile, colab., Dicționarul scriitorilor arădeni (sec. XIX-XX), „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2009.

ARTE

**ELENA
GHERGHINESCU
ZIEGLER**

Integrarea miturilor și legendelor ancestrale românești în memoria culturală prin jocul marionetelor

Studiul analizează aspecte și evoluții istorice privind un obiect atât de drag copilului... Copilului de ieri, copilului de astăzi și celui de mâine. Despre ce obiect vorbim? Păpușa!

De-a lungul timpului, copilul a simțit nevoia de a avea ceva care să îi aparțină doar lui. Atunci când merge la culcare și lumina se stinge, el are în micuța-i mână, un obiect ce îl ocrotește și îl însoțește în liniștitoarea lume a lui Moș Ene. Istoria veche ne dezvăluie, în urma săpăturilor arheologice, diferite indicii privind descoperirea a diferite amulete-păpuși, figurine ce îi însoțeau pe copii în morminte. De asemenea, spre exemplificare, arheologii au descoperit diverse amulete ce înfățișau animale sau zeități și în mormintele unor personaje importante ale vremii din Egiptul antic, amulete confecționate din argilă sau lemn. Uneori, în mormintele unor demnitari erau amplasate amulete confecționate din fildeș. Unele amulete erau găurite, prin urmare, o deducere firească ne indică faptul

că erau purtate ca podoabă, spiritul chipurilor reprezentate fiind menite să îi însoțească de-a lungul vieții. Însă cea mai veche mențiune istoriografică ne provine de la greci, din anul 422 î. Hr. Veridicitatea lor o confirmă Platon și Herodot în operele lor¹.

La noi în țară, potrivit cercetărilor arheologice, s-au găsit pietricele colorate și perforate, diferite figurine din argilă sau din os, datate de cca. 8000 de ani. Chiar dacă nu s-au descoperit în mormintele copiilor, erau idoli antropomorfi purtând diferite simboluri, statuete, stele, iar datorită expresivității unora, aceste amulete păreau figuri de copii, *ergo* păpuși. Primele consemnări românești privind mitologia îi aparțin lui Dimitrie Cantemir, în „*Descriptio Moldaviae*” (1717)². Autorul consideră că unele divinități din mitologia populară se referă la lupta împotriva ereziilor. De aceea religia domestică este plină de prejudecăți și superstiții. Chiar dacă mulți cercetători s-au aplecat asupra apariției „basmelor”, cu respect aș mai aminti pe câțiva.

În mituri, totul este posibil, totul se poate întâmpla. Mitul traduce, în opinia lui Levy-Strauss, aporiile logice ale dualității: același și totuși altul³.

Lucian Blaga susținea că mitul reprezintă „visurile colective ale popoarelor... întâile manifestări ale unei culturi”⁴.

1 Paul Ioan, „Actorii trași pe sfoară”, în *Revista Magazin* (București), 12 mai 2016, p. 8.

2 Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1985, p. 63.

3 Andre Vergez, Denis Huisman, *Curs de filozofie*, București, Editura Humanitas, 1995, p. 19.

4 Constantin Noica, „Filozofia lui Blaga”, în

Studii ample au fost realizate privind mitologia dacilor și despre Zeița mumă, Zeița Dochia și babele de piatră. În mitologia populară sunt cuprinse Ielele, basmele cu caracterul lor mitic al unor eroi ca Păcală, Tândală, după cum relatează Lazăr Șăineanu⁵.

Cum s-a transformat amuleta antică în mituri, ajungând la podoabă și la păpușa de azi?

De la acele mici amulete, ajungem la cele aninate de firul bicolor (roșu-alb) cărora li se atribuiă puteri magice – ocrotitoare împotriva răului, prin urmare, aducătoare de noroc!

Și miturile autohtone au puncte de plecare în mitologia universală, ne referim aici la miturile fundamentale: Traian și Dochia, Miorița, Zburătorul sau Meșterul Manole. Mitul Zeiței Dochia este strâns legat de datinile și credințele poporului român. Mitul Dochiei se mai referă și la eroii întemeietori, descendența poporului român din Traian, popor măreț⁶. Mărțișorul – inițial, tot o amuletă – este corelat cu „Dochia”, cea dintâi zi de primăvară. Cercetătorii se referă la șnurul de mărțișor ca la o funie a timpului, șnur tors de Baba Dochia în timp ce urca cu oile la munte. Ea a împletit șnurul alb, reprezentând zilele și firul cel negru, semnificând nopțile, pentru a cunoaște când este timpul să coboare cu oile la păscut. Se povestește că, pentru neascultare, și-a pedepsit nora și a trimis-o la pârâul

înghețat să spele lâna neagră până se albește. Dar pârâul se rostogolea peste pietricelele din albia sa, ca și peste degetele fetei, înghețându-i-le. În sunetul apei părea că se aude un hohot de plâns, degetele fetei au început să sângereze, iar lâna s-a înroșit. Martor era și vântul care urmărea totul din vârful brazilor, oftând și atingându-i degetele a mângâiere. Firul roșu amintește sacrificiul nurorii Dochiei.

Un alt mit deosebit de frumos povestește cum Soarele a coborât pe pământ în chip de frumoasă domnișoară și se plimba printr-o poiană minunată și răcoroasă ca un petec de rai, cu stoluri de păsărele și alaiuri de fluturi; zmeul văzând frumoasa fată, o răpește și o închide în palat. Fără soare, păsările s-au întristat și nu mai cântau, copiii nu se mai jucau, totul era mohorât. Văzând atmosfera sumbră fără Soare, un tânăr căută palatul zmeului, îl provoacă la luptă și îl învinge fiindcă inima tânărului era plină de puterea dragostei pentru cei din jur. Eliberează Soarele care urcă limpede în văzduh, rostogolindu-și nerăbdarea prin razele sale tremurătoare, îmbrățișând totul într-o lumină Dumnezeiască. De acum, totul se reîntoarce la viață. După lupta grea cu zmeul, deși biruitor, din rănile grave ale tânărului se scurge sângele său, înroșind zăpada iar de la căldura dragostei, din sângele lui, pe pământ au răsărit ghiociei. De atunci, lumea sărbătorește memoria tânărului curajos, legând cu o ață două flori, una albă, alta roșie⁷. Culoarea roșie simbolizează dragostea pentru frumos și curajul tânărului, iar cea albă este

Transilvania (Sibiu), 14, XIV, nr. 4, aprilie 1985, p. 9.

⁵ Romulus Vulcănescu, *op. cit.*, p. 66.

⁶ Elisabeta Munteanu, *Motive mitice în dramaturgia românească*, București, Editura Minerva, 1982, p. 12.

⁷ Luana Păvălucă, „Tradiții, obiceiuri și legende”, în *Mytologica* (București), 1 martie 2020, p. 16.

ghiocelul, prima floare a primăverii. Roșul sângelui mai este asociat cu viața, fertilitatea, adorația și sacrificiul, iar albul este legat de puritatea zăpezii. Aceste fire colorate ne arată dorința despărțirii de iarnă, cu ajutorul căldurii ce trezește la viață întreaga natură.

Multă vreme s-a crezut că MĂRȚIȘORUL este o unicitate a poporului român, dar în anul 2017, s-au derulat mai multe acțiuni de implementare a mărțișorului ca brand național. Cu această ocazie, a ieșit la iveală că și Bulgaria, Macedonia, Republica Moldova au „mărțișorul” – deși sub alte obiceiuri – în spiritul tradiției populare de renaștere a naturii. Așadar, din anul 2017, România, alături de celelalte țări, se află pe lista selectă a „patrimoniul imaterial UNESCO” cu mărțișorul⁸.

De asemenea, în snoavele populare și în legende se dezvoltă tema ursitoarelor (zâne bune), care erau în număr de trei, iar în pildele religioase erau reprezentate de Sf. Miercuri, Sf. Vineri și Sf. Duminică. Atât în snoavele populare, cât și în cele religioase, acestor trei zâne li se atribuiu puteri magice, făcând parte din basmele populare și fiind preluate de scriitori vestiți care au dat culoare în nemuritoarele basme universale. La noi, Ion Creangă, bun cunoscător al sufletului românesc, cercetează folclorul și diferitele legende despre sfinți, pe care, prin talentul și fantezia sa, îi umanizează și îi desacralizează. Pune accent pe zânele bune, de exemplu, în basmul *Fata babei și fata moșneagului*.

⁸ Iulia Wișoșensghi, „Obiceiuri de iarnă”, în *Valoarea tradițiilor și obiceiurilor românești* (București), nr. 12, an I, 2014, pp. 16-18.

Fata moșului este crescută de mama ei în spiritul creștin de a ajuta și a face bine, neașteptând răsplată. Le ajută pe Sf. Miercuri, Sf. Vineri și Sf. Duminică, iar când i se cere să aleagă răsplată, în modestia și buna cuviință după care a fost crescută, alege darul, la suprafață cel mai neînsemnat, dar binecuvântat de Dumnezeu. De aici, credem, avem mărțișoare cu cele trei Sfinte, în diferite ipostaze. Însă, tot Ion Creangă, în antiteză, ne

pune în față pe fata babei, crescută în răsfaț și lipsă de responsabilitate față de cei din jur. Trece și ea pe lângă aceleași trei Sfinte, însă nu trece proba omeniei; la răsplată, ea pretinde darul cel mai frumos și generos în exterior! Dar vai și amar ce a găsit înăuntru! Diferite gângăanii și șerpi, care o pedepsesc pentru reaua purtare față de ele. Prin urmare, avem mărțișoare ce reprezintă răul.

Piesa *Fata babei și fata moșneagului* a fost jucată cu succes în primii ani după înființarea Teatrului de Marionete din Arad. La acea vreme, piesele de teatru se montau tradițional, din sală aveai senzația că

personajele sunt aievea, reale. Această piesă – bogată în simboluri – s-a montat de multe ori, în ani diferiți, pe scena Teatrului de Marionete din Arad, adaptându-se perioadei respective.

Zânele rele sunt prezentate în *Povestea porcului*, dar în *Soacra cu trei nurori*, Ion Creangă a creionat o poveste deosebit de incitantă. A reușit să transpună într-un singur personaj aproape toate simbolurile negative deținute de un om rău, în speță „Soacra”. Mama care își ține copiii legați de ea, dorind să trăiască viața copiilor. Interesantă a fost transpunerea în scenă, Soacra fiind prezentată scenografic, ca o hidoșenie umană. În plus, conform scenariului, când Soacra mergea la culcare, i se atașa o lupă la ceafă, ca un al treilea ochi.

Desigur, așa cum există binele, așa există și răul. Cea mai veche piesă de care îmi amintesc este cea a lui Nestor Ureche, „Zânele din Valea Cerbului”, cu celebrul cuvânt de dicție „Zânoverbinovincaslachin”, o invocatie magică ce semnifica: „Zâno Verbino, vin’, că-s la chin”. Zâna se îndupleca și venea, fiindcă era bună și îi ajuta pe cei în nevoi. Așa au luat naștere mărțișoare cu fluturi – poiana cu flori fiind mediul unde zânele își duceau viața.

Evidențiem o idee interesantă: în Evul Mediu, se povestea despre o țară numită *Magonia*, existentă între cer și pământ, patria răului, a zânelor rele, de fapt ființe invizibile, spirite ale pământului, ce purtau diferite denumiri. Dar toate se aseamănă în comportament față de oameni, alergau prin văzduh în alaiuri mari și participau activ la viața omului. Omul primitiv, dar și cel de azi,

consideră că anumite accidente, evenimente nefericite, boli, sunt atacuri ale spiriduşilor sau zânelor indispuși că le ieșeau din voie. Atunci se recurgea la evocarea descântecelor, incantații pentru împlânzirea lor sau, dimpotrivă, stârnite, fiind menite să efectueze acțiuni care nu erau mereu în scopuri bune⁹.

Aron Densușianu – impresionat de mituri – ne-a lăsat mărturie un frumos descântec din care reproducem:

*Prin codrii, deși se-ntinde un labirint de văi,
Și văile-ntre sine se-ncurcă și se-nbină,
Cât înapoi din ele, abia-ți mai afli căi.
P-un vârful de munte – acolo-i a ielelor grădină,
În care nu pătrunde picior de muritor,
Caci giu-îngiur pe munte, sunt puse ca să țină
O pază ne-adormită (eu însumi mă-nfior)
Mii fiere și balauri, iar în grădin râde,
Cum nu vezi nici în visuri un minunat palat
Cumplitele lui porte nimic nu le deschide,
Făr-numa o putere ce unei ierbi s-a dat,
Ce-a fiarelor se zice. Cumplitele Măiestre
Prinzând aici pe Negru, l-au dus și l-au ascuns...
Măiestrele lui Negru i-au luat orice putere,
Din mâini și din picioare, din spate, piept și gât,
Sus în palat el doarme, ca mort, fără durere;
Din când în când mai suflă, dar lin și nesimțit.*

9 Victor Kernbach, *Dicționar de mitologie generală*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989, p. 19.

Curând, de nu-ți ajunge, el, piatră se preface.

Ca mulți alți feți, acolo, de mult înmărmuriți¹⁰..”

Tot pentru a speria duhurile rele, a luat naștere jocul călușarilor, care, prin vătaful lor, aveau un laitmotiv pentru a speria duhurile, de exemplu: Vătaful: *Hăp, șa!* Grupul repetă, Vătaful: *Tot așa!... I-auzi una!... Apoi I-auzi două!, i-auzi trei!*, de opt ori și continuă jocul mai înflăcărat. Credința celor vechi din popor spune că jocul lor ar imita mișcarea stelelor în jurul soarelui¹¹.

Sunt foarte frumoase măștișoarele confecționate de meșteșugarii populari reprezentându-i pe călușari. Dar și mai frumos a fost realizat acest joc, de trupa actorilor de la Teatrul de Marionete din Arad în piesa „*Povestiri cu Tâlc*” de Alexandru Mitru, unde se prezintă două tipuri din mitologia românească, Păcală și Tândală. Regizorul, prin scenograf, îi reprezintă prin măști, pentru a descinde în trecut și a emerge din trecut spre prezentul-viitor. Actorii care îi interpreta în travesti pe Păcală și Tândală, Alexandru Mermeze și Elena Gherghinescu, au făcut un joc memorabil al călușarilor și al parabolilor din scenariu. Strașnice și expresive erau și măștișoarele ce reprezentau pe Păcală și Tândală, confecționate de mâini dibace și etalate cu succes pe tarabă.

Tot la Teatrul de Marionete din Arad are loc punerea în scenă a basmului lui Petre Ispirescu, „*Prâslea cel voinic și merele de aur*”.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ I. S. Manguica, *Calendar pe 1882*, Brașov, p. 137.

Povestea este culeasă din folclorul popular, dar Petre Ispirescu a luat mărul – arborele vieții și al morții – și a transformat povestea printr-o originalitate proprie, într-un basm cult cu viziunea omului despre viață și moarte. În acest basm există numeroase personaje purtătoare de valori simbolice, implicând fabulosul și lupta continuă a binelui de a învinge. Această piesă a fost montată pe scena teatrului după anul 1990, într-o transpunere modernă conform noului suflu cultural.

Tot Petre Ispirescu, cu un talent fecund, în basmul „*Tinerete fără bătrânețe și Viață fără de moarte*” (unic în folclorul european) ne reliefează eterna dorință a omului de-a găsi tinerețea fără bătrânețe – aici prezentată de cele trei Zâne, al căror palat este păzit de lighioane fără număr, lighioane pe care le putem asocia cu gândurile rele ale firii umane. Și când o găsește... prin neascultare, o pierde fiindcă prințul trece prin Valea Plângerii și va fi cuprins de omenescul dor de casă, de părinți. Se întoarce acasă și trupul său din țărână se întoarce în țărână. Este un basm greu de transpus scenic, nu s-a montat de multe ori de-a lungul timpului.

Basmul face legătura între lumea imaginară și cea reală. Intrăm în lumea imaginară prin *A fost odată... și ieșim prin... și am încălecat pe-o șa să vă spun povestea așa*. Basmul are un caracter educativ fiindcă transmite valorile morale, copilul învață curajul, lupta și nădejdea de a învinge răul care, în basm, este reprezentat prin personaje supranaturale – în cazul de față Gheonoaia, Scorpia. Copilul poate învăța că un om rău,

prin educație, poate fi bun. De exemplu, Zgripturoaica, deoarece Prâslea i-a salvat puii, din dragoste față de ei, îl ajută pe acesta. Deci, a devenit o persoană bună.

La începuturi, în piesele montate pentru copii pe scena Teatrului de Marionete se respecta stilul teatrului de păpuși tradițional, cu scenariul clasic. Cu trecerea anilor, copiii, fiind din ce în ce mai pretențioși, corpul artistic al teatrului a căutat noi forme de prezentare a spectacolelor. Și în anii din urmă au fost realizate spectacole valoroase pentru copii, de exemplu „*Povestea Porcului*”, piesă în care se face o compilație între păpușă și actor, prin scenografia esențializată într-un nou stil, familiarizându-l pe copil cu unele elemente de folclor, în felul acesta dezvoltându-i dragostea pentru tradiția populară, pentru frumos și armonie prin jocul actorilor: Sorin Dorobanțu, Adina Doba, Cristi Bordaș și ceilalți actori, mesageri ai artei populare decorative românești.

Teatrul de Marionete din Arad, la dispoziția Primăriei din 2008, ajunge din nou „secție a Teatrului Ioan Slavici din Arad”. De aceea, colectivul de actori marionetiști pun în scenă, după o idee a actorului Sorin Dorobanțu și actrița Nuți Dorobanțu, piesa „*Cutia mecanică*”, într-o regie colectivă, tema piesei fiind aceea de a educa copilul să protejeze mediul înconjurător, el fiind adultul de mâine în mâinile căruia stă puțința de a salva pământul sau a-l nimici. Acest spectacol se remarcă prin fantasticul burlesc exprimat prin actorul cățărat pe picioroange și care mânuiește marioneta, sau pe hoverboard – un dispozitiv pe două roți de pe care se mânuiește

marioneta, ca o glisare lină a acțiunii, deci... trecerea timpului.

În prezent, actorii Teatrul de Marionete din Arad repetă o adaptare după basmul lui Petre Ispirescu, „*Prâslea cel voinic și merele de aur*”, în regia lui Ștefan Iordănescu. Realizarea este o coproducție între Teatrul de Marionete Arad, Teatrul Ioan Slavici Arad și Teatrul de păpuși Merlin din Timișoara. Spectacolul este adresat adolescenților și adulților. Iată cum o altă idee novatoare a impulsionat arta păpușărească.

În Teatrul de Marionete, credem noi, se pune în evidență cel mai bine legenda populară străveche și cea creștină, simbolurile, localizate în nemuritoarele basme pentru copii, în legende, cele mai multe transpuse scenic cu un deosebit aplomb pentru copii. Basmele, legendele și alte piese contemporane pun în fața copilului un tablou din care învață diferența prin exemplificare dintre bine și rău. De aceea credem noi, lumea în care trăim continuă să fie un izvor nesecat de mituri.

Prin incursiunea făcută în lumea miturilor, a basmelor și legendelor, am putut constata că miturile există la baza celor mai multe opere fundamentale, punându-se bază pe cunoașterea de sine. Chiar dacă s-au metamorfozat în timp, asupra lor și-a pus amprenta fiecare creator de literatură și a adaptat conform specificului poporului român, morala creștină, credința și celelalte virtuți care a dat putere românilor să reziste veacuri de-a rândul, atacurilor dușmane. Din aceste motive, considerăm că și aceste pilde au contribuit la formarea caracterului nobil, cinstit și moral-religios al poporului român.

Bibliografie

- Ioan, Paul, „Actorii trași pe sfoară”, în *Revista Magazin (București)*, 12 mai 2016, p. 8.
- Kernbach, Victor, *Dicționar de mitologie generală*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.
- Mangiuca, I. S., *Calendar pe 1882*, Brașov, p. 137.
- Munteanu, Elisabeta, *Motive mitice în dramaturgia românească*, București, Editura Minerva, 1982, p. 12.
- Noica, Constantin, „Filozofia lui Blaga”, în *Transilvania (Sibiu)*, 14, XIV, nr. 4, aprilie 1985, p. 9.
- Păvălucă, Luana, „Tradiții, obiceiuri și legende”, în *Mytologica (București)*, 1 martie 2020, p. 16.
- Vergez, Andre, Huisman, Denis, *Curs de filozofie*, București, Editura Humanitas, 1995.
- Wisosensghi, Iulia, „Obiceiuri de iarnă”, în *Valoarea tradițiilor și obiceiurilor românești (București)*, nr. 12, an I, 2014, pp. 16-18.
- Vulcănescu, Romulus, *Mitologie română*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1985.

RODICA COLTA

Anyos Livia Viola (Fajsi), o pictoriță arădeană aproape uitată

În mod paradoxal, pictorița arădeană Anyos Livia Viola (Fajsi) este azi aproape uitată de consumatorii de artă.

De altfel, biografia artistei conține până în prezent numeroase date controversate. Astfel, potrivit unor lexicoane de artă s-ar fi născut în anul 1872, în Arad iar după unii istorici de artă maghiari, și-ar fi început ucenicia cu Friederich Balla. Aceste informații însă nu concordă cu datele biografice cunoscute din alte surse ale artistei.

Fișă de dicționar

Anyos Viola s-a născut la Lipova, cândva în jurul anului 1867. Numele inițial al familiei a fost, potrivit istoricilor locali, Wagner. Se prea poate să fi fost evrei de vreme ce pe la mijlocul secolului al XIX-lea, conform tendințelor epocii, familia și-a schimbat numele cu unul maghiar. Informații despre studiile Violei nu se cunosc. Știm doar că în anul 1887, când s-a căsătorit cu politicianul român Vasile Goldiș, era deja pictoriță și o

bună pianistă. N-ar fi exclus ca cei doi să se fi cunoscut la studii la Budapesta. Cununia a avut loc la Lipova, în ziua de 29 august 1887, la biserica ortodoxă din localitate, după ce în prealabil Viola și-a schimbat religia, devenind din catolică ortodoxă. După căsătorie, și-a urmat soțul la Caransebeș iar de aici mai departe, la Brașov, unde Vasile Goldiș a fost numit profesor la Gimnaziul românesc. Din corespondența care s-a păstrat, știm că la Caransebeș, Viola a contribuit și ea cu bani la întreținerea familiei, dând ore de pian, în timp ce la Brașov „cânta și picta” de plăcere. În tot acest timp, cei doi soți și-au petrecut verile la Lipova, la mama artistei. Vasile Goldiș și Viola s-au stabilit definitiv în Arad în anul 1901. În anul 1902, după 15 ani de căsătorie, din motive necunoscute, cei doi au divorțat. Viola nu se mai recăsătorește, dedicându-și în continuare viața picturii. În anul 1905, pe când avea aproape 40 de ani, Reti István o amintește ca elevă la Școala liberă de pictură de la Baia Mare. Din această perioadă este menționată chiar o fotografie a artistei făcută în colonie. Anul următor, 1906, expune la Salonul oficial de la Budapesta și i se cumpără 3 naturi statice de către renumitul grădinar Mühle Vilmos din Timișoara, tablouri a căror urmă azi s-a pierdut. În anul 1911, participă pentru prima oară la o expoziție colectivă, organizată la Arad de către Asociația artiștilor plastici și decoratori din localitate. De la această dată, va fi o prezență activă pe simezele arădene. În Catalogul Expoziției de Crăciun din 1917, patronată de Societatea Kölcsey, figurează cu 17 lucrări. Deja putem vorbi despre un

repertoriu tematic numai al ei format din flori (mușcate, flori de liliac, boule de nieje) și naturi statice cu fructe. La expoziția colectivă din 1921, expune 8 lucrări din aceeași serie („Flori de liliac”, „Viorele”, „Natură statică cu mere”, „Natură statică cu pepeni” etc.). În suflet cu nostalgia perioadei petrecute la Baia Mare, în 1923 se reîntoarce, după 17 ani, în Colonia de pictură, pentru a lucra, vară de vară, până în 1928, alături de alți coloniști temporari. În anii 1927, 1928, 1931, 1932, 1933 și 1935 a avut expoziții personale la Palatul Cultural din Arad. Alături de flori și naturi statice, a expus și peisaje din Baia Mare, portrete și compoziții („Fetița la fereastră”, „Țigancă”, „Țigancă cu pipa”, „Copil cu mere” etc.). În anul 1929 a fost remarcată de presă la expoziția colectivă de la Timișoara, deschisă la Pavilionul Asociației Culturale din Banat, unde a expus portrete, printre care și ale ing. Victor Vlad și a soției acestuia, studii de nud, schițe de interior și multe flori.

În toți anii care au urmat divorțului Anyos Viola a trăit la Lipova și s-a întreținut din pictură. Așa putem explica realizarea de către pictoriță în 1937 a medalionului pictat de pe steagul Companiei voluntare de pompieri din Radna, ce-i fusese comandat. Bătrânii de altădată din Lipova și-o aminteau ca pe o persoană excentrică. Moare în 1945, la o vârstă înaintată, săracă și uitată de toți, într-o mănăstire ortodoxă de maici din Banat.

Referindu-ne la creație, a fost o artistă prolifică. Lucrările pictoriței Anyos Viola, executate cu o sensibilitate feminină, au fost foarte apreciate de contemporani. Într-un arti-

col nesemnat, apărut în anul 1932, în „Știrea” de Arad, pe marginea expoziției din acel an al pictoriței, se aprecia că „puține expoziții au fost în orașul nostru ca aceasta”.

Stilistic, istoricii maghiari o încadrează în curentul naturalist promovat de Școala de la Baia Mare. Influențată vag de impresioniștii maghiari cunoscuți la Budapesta, artista a practicat un anumit timp o pictură mai degajată, cu un colorit mai cald, care a contrastat pe simeză cu lucrările academiștilor, ce continuau să activeze în oraș. În ultima parte a vieții, pentru a avea din ce trăi, a fost obligată să facă concesii gustului cumpărătorilor, alunecând într-un pitoresc ieftin, cu scene de bălci și țigani, care vor lăsa o umbră asupra creației sale.

În colecția Muzeului de Artă, din Arad se păstrează 5 lucrări semnate de Anyos Viola („Flori de câmp”, „Mușcata”, „O fată curățind cartofi”, „Natură moartă” 1931 și „Boule de nieje” 1935). Numeroase lucrări au ajuns în colecții particulare din Lipova, Ungaria, Germania.

Bibliografie

- Banner Zoltán, Erdely Magyar Művészet a XX században, Bp., 1990, p 181;*
Horia Medeleanu, Artiști plastici arădeni, Arad, 1973, p.12-13;
Ioachim Miloia, Cronică plastică, în Analele Banatului, 2/ 1929, Timișoara, p. 103-104;
Szabó-Kállai, Magyar festők és grafikusok életrajzi, 1997, Vol.II., p.29.

RODICA OROS

Dialog cu Ioan Holender, un om-instituție, în Europa și în lume

Repere biografice și profesionale

Ioan Holender s-a născut pe data de 18 iulie 1935, la Timișoara, într-o familie înstărită de evrei. În anul 1948, comuniștii au confiscat puterea în România, iar familia Holender a pierdut Fabrica de Marmeladă și Oțet, pe care o deținea. Tânărul Holender a optat pentru Facultatea de Politehnică din localitate, iar în anul III, în urma unui protest studentesc – semn de solidaritate cu Revoluția anticomunistă din Ungaria, (1956) – a fost exmatriculat din școală.

Trei ani mai târziu, în anul 1959, împreună cu tatăl său, părăsește România și se stabilește în Austria, Viena.

Dorind să studieze muzica clasică, se înscrie la Conservatorul de Stat din Viena, conservator pe care îl finalizează cu rezultate bune.

În lumea muzicală a Austriei se remarcă, atât ca solist de operă – bariton – pe scenele importante ale țării, cât și ca impresar artistic, secretar muzical și manager general în instituții prestigioase de gen, în care își desfășoară activitatea: Agenția de Teatru

„Starka”, „Volkoper”, „Staatsoper” (Opera de Stat din Viena).

În paralel, cochetează și cu scrisul, de sub lumina tiparului, ieșind două cărți autobiografice, care îi poartă semnătura: „De la Timișoara la Viena” și „Ioan Holender – spuse, trăite, dorite”.

Este apreciat și gratulat cu numeroase premii și distincții, în Austria și în țări importante din Europa, precum Italia, Germania, Franța.

În țara noastră i se acordă de-a lungul timpului o serie de demnități: Membru de Onoare al Academiei Române, Președinte de onoare și Director artistic al Festivalului Internațional „George Enescu” de la București, Doctor Honoris Causa al celor mai importante universități românești, Cetățean de onoare al unor orașe mai mari sau mai mici din țară.

A fost și rămâne un om dinamic, ambițios, tenace, care își propune ținte. Un om al calității, în tot ce întreprinde, drept care este receptat ca un om – instituție și invitat peste tot în lume pentru a ocupa poziții profesionale de rangul întâi.

Actualmente, domnul Ioan Holender este Consilier artistic al Operei Metropolitane din New York și al Festivalului de Primăvară din Tokyo. În capitala țării care l-a adoptat – Austria, Viena, realizează cu succes emisiunea săptămânală kulTOUR, pe postul austriac „ServusTV”.

În ciuda faptului că maestrul Holender este extrem de ocupat, a avut deschiderea să poarte un dialog cu noi, oportunitate pentru care ne simțim privilegiați.

„...dacă te consideri un om împlinit și fericit, ai cam ajuns la ultimii pași, unde eu sper că încă nu sunt.”

Sunteți un reputat om de muzică. Cunoscut în Europa și în lume. Ca bariton, ați cântat pe scene importante ale Austriei: Klagenfurt, Sankt Pölten, Viena. Ca să amintim doar câteva. Cu ce rol sau roluri muzicale considerați că ați atins excelența și cine sunt partenerii alături de care a funcționat o simbioză perfectă?

În cei patru ani de activitate ca solist de operă nu am cântat pe scene importante, dar am reușit să îmi asigur astfel traiul până la vârsta de treizeci și trei de ani. Am interpretat în total unsprezece roluri de operă, dar și roluri solistice în oratorii și recitaluri de Lieduri. Excelența pe care și-o dorește un interpret, nu poate fi niciodată atinsă. Întrebarea este, de fapt, cât de mult ne putem apropia de ceea ce a creat compozitorul.

În actul muzical-artistic, concepția și interpretarea sunt importante. Potrivit viziunii dumneavoastră, care primează?

Importantă și decisivă este încercarea de a aduce pe scenă intenția artistică a compozitorului.

Perioada 1992-2010 v-a găsit în funcția de director al Operei de Stat din Viena. Este de notorietate că sunteți cel mai longeviv director al prestigioasei instituții austriece de gen și nu numai. Ce calități manageriale, artistice și umane trebuie să dețină o persoană pentru a ajunge și a rămâne într-un asemenea status, o atât de lungă perioadă de timp?

Consider că profunda cunoaștere a repertoriului operistic, instinctul, modestia, respectul pentru colaboratori, capacitatea de a face

cât mai puține compromisuri și de a se limita doar la cele absolut necesare, o bună cunoaștere și evaluare a posibilităților artistice ale interpreților – în ambele sensuri – pentru a-i putea distribui astfel în rolurile ce li se potrivesc cel mai bine și pe care le pot interpreta la cel mai înalt nivel și nu de a le oferi rolurile pe care și le doresc, sunt calități primordiale. Trebuie să ne fie clar tuturor că prin ceea ce prezentăm pe scenă, servim publicul plătit și nu aspirațiile noastre ca artiști.

Oficial, cetățenia dumneavoastră este austriacă. Personal, vă considerați evreu, austriac, român, cetățean al lumii? Cu ce naționalitate rezonați cel mai bine?

Deși sunt cetățean austriac, mă simt mai aproape de naționalitatea română.

De aproximativ șaiszeci de ani vă exprimați în limba germană. Și, totuși, vorbiți o românească surprinzător de curgătoare, de curată. Cum e posibil?

Ar fi trist și rușinos, dacă nu aș vorbi limba română, așa cum o vorbesc. Deși cunosc șase limbi, singura aprofundată este limba română.

Țara noastră se cam încurcă, în ultimii treizeci de ani, în hățișuri neaoșe și de import. Vă vedeți trăind în România acestor ani, mai este?

Nu, nu mă văd trăind în România ultimilor treizeci de ani, în hățișurile neaoșe, printre luptele de partid și interesele personale ale politicianilor români. Tristă este morala în România de astăzi.

Ați fost Președinte de onoare și director artistic al Festivalului Internațional „George Enescu” de la București, în mai multe ediții.

Ați participat în această vară – ca invitat excepțional – la câteva conferințe în zona Banatului, alături de reprezentanți valoroși ai Diasporei culturale românești. Cum găsiți publicul românesc, astăzi, în raport cu muzica cultă?

Am condus Festivalul „George Enescu” timp de șase ediții și regret că nu mai am absolut nicio legătură cu acesta – nici în prezent și nici în viitorul incert al acestuia. Am participat în această vară doar la o conferință în Timișoara „mea”, de care sunt legat sufletește. Situația actuală a pregătirilor „Timișoara 2023 – Capitală Europeană a Culturii” este tristă, regretabilă și chiar rușinoasă.

Credeți că un tânăr talentat se afirmă mai greu sau mai ușor în zilele noastre decât acum cizeci de ani, să zicem, date fiind mijloacele noi de promovare a imaginii?

Posibilitățile de afirmare sunt astăzi mai mari decât erau acum cizeci de ani, lumea fiind larg deschisă tuturor. Fiecare se poate duce astăzi unde dorește sau unde consideră că are șanse mai multe, iar acesta este un mare avantaj pentru tinerele talente.

Trăim vremuri complicate în acest început de secol XXI. Epidemia de Covid-19 ne-a obligat pe toți să ne resetăm, să ne rezolvăm o bună parte din probleme în lumea tehnologiei. Lumea reală a cam trecut în secundariat. Date fiind aceste circumstanțe, cum vedeți evoluția artei – a muzicii culte – în speță? Cum credeți că vor arăta următorii cinci – zece ani, atât pentru artiști cât și pentru iubitorii de artă?

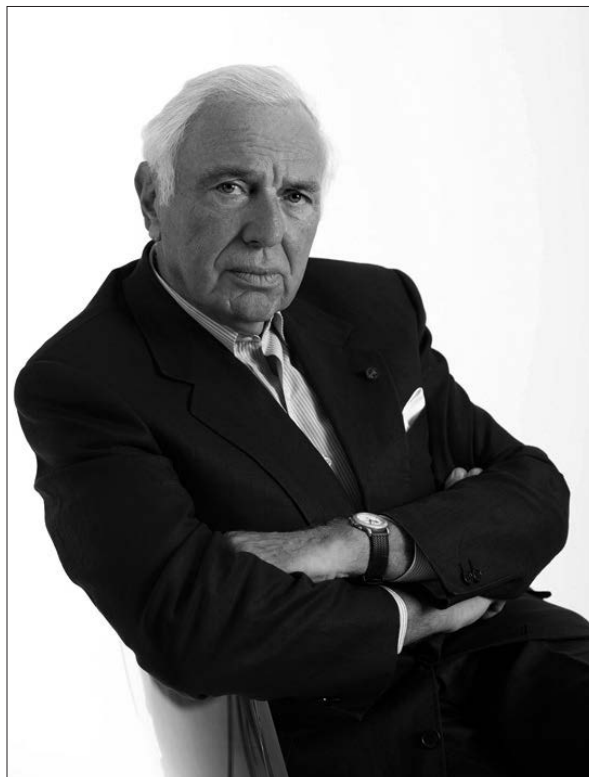
Cred că pandemia de Covid-19 va dispărea complet și muzica cultă va fi din nou

prezentă și dorită, în viitor rămânând o hrană culturală importantă. Iar dovada o reprezintă prestigioasa prezență pe mai toate scenele lumii a soliștilor și a instrumentiștilor români, care au studiat în România.

Aveți optzeci și șase de ani. Viață și vârstă rotunde. Ați trăit experiențe profesionale de excepție, satisfacții cât pentru mai multe vieți. Este Ioan Holender un om împlinit, un om fericit?

Cred că dacă te consideri un om împlinit și fericit, ai cam ajuns la ultimii pași, unde eu sper că încă nu sunt.

A fost o onoare, pentru care vă mulțumim. Soit que la bonne musique triomphe!

DORIN FRANDEȘ

**Pledoarie pentru
interpretarea live
Cultura vie**

Ideea implacabilei robotizări și tehnologizării totale este subliminal sau deschis tot mai frecvent și obsesiv prezentă în toate mediile. De la proiectarea și realizarea unui spațiu de locuire complet utilitat, la observarea și analizarea comportamentului alimentar al unei populații, compunerea și realizarea practică a unei diete specifice și ajungerea acesteia la gura destinatarilor spre a fi consumată, totul pare a fi încredințabil unor sisteme digitalo-tehnice care să substituie/înlocuiască umanul, deși toate produsele sunt destinate a fi utilizate sau consumate de către om. Pare că întreg mediul a devenit ținta robotizării. Majoritatea celor care discută despre viitor exprimă ideea transferării întregii producții domeniului tehnic, omul rămânând în ciudata, dar comoda postură de consumator. S-a ajuns într-o mare măsură ca „totul” să-i fie „servit” personalizat, la domiciliu și la timpul hotărât de beneficiar.

Există însă zone în care producția/creația nu va putea fi preluată probabil niciodată de tehnologic. Domeniul artei este unul dintre

teritoriile în care partea de „tehnologizare” poate merge doar până la un punct. Cel mai evident este cazul artelor temporale, cele care necesită indispensabilul interpret. Dacă în cazul teatrului, al artelor plastice sau al baletului, actul interpretării poate fi reprodus și transmis prin tehnici care deja sunt frecvent utilizate, în cazul interpretării muzicale, relația autentică între interpret – mesagerul compozitorului – și ascultător, are două ipostaze net diferite calitativ. Una dintre ele, mai facilă și din păcate din ce în ce mai utilizată este cea care apelează la intermedierea tehnologică. Ea înseamnă captarea sunetului, transmiterea lui la o masă de mixaj, prelucrarea electronică, stocarea lui într-un mediu material sau digital, eventual transmiterea lui, mai apoi receptarea și decodarea acestuia de către destinatar. Avantajul este accesibilitatea nelimitată, pentru că orice posesor de terminal digital, indiferent de vârstă, sex, pregătire culturală, religie, poate intra în legătură audiovizuală cu imensele „depozite” care stochează interpretarea majorității creațiilor muzicale din toate timpurile și culturile de pe mapamond, în oricare moment al vieții, în orice loc, indiferent în care punct al pământului sau apei, ba chiar și în văzduh sau chiar în cosmos, și asta pentru cât timp dorește și de câte ori dorește.

Cealaltă ipostază a relației în care se poate afla ascultătorul față de o creație sonoră este cea ideală, în care cei/cel care interpretează se află în contact direct, în același timp și spațiu, cu cel/cei care ascultă. În acest fericit caz, cel care ascultă muzica este prezent fizic la actul interpretării. Această ipostază a muzicii

este una pe cât de banală, pe atât de fericită pentru ambele „părți” și/dar este o „situație unicat”, irepetabilă chiar dacă este înregistrată tehnologic. Unicitatea și specificitatea acesteia constă în faptul că toți parametrii interpretului și ascultătorului pe parcursul interpretării/audiției sunt irepetabili. Din punctul de vedere al interpretului solist sau colectiv, fiecare interpretare este unică. Nici cel mai profesionist artist nu poate repeta identic interpretarea aceleiași creații. Starea de spirit a interpretului în momentul în care cântă este în mare măsură influențată de starea de spirit a auditorilor, iar în cazul ascultătorilor situația este similară, aceștia devenind progresiv

„conectați” emoțional cu interpretul. În timpul actului interpretării/audiției, se crează o osmoză specială care este specifică doar acelui moment și acelei situații și care nu poate fi „conservată”/înregistrată și mai apoi redată în nici un chip. Încărcătura emoțională a acelor momente care constituie situația numită în mod convențional concert, recital, ori spectacol este probabil una dintre motivele apariției și supraviețuirii de milenii în toate civilizațiile Terrei a destul de greu explicabilei situații în care oamenii se relaționează și prin muzică nu doar prin limbajele lingvistice, matematic, Braille și alte tipuri de comunicare.

INEDIT

IOAN TULEU

Despre întrajutorare

Înainte de cooperativizare

Prima amintire din istoria personală mi-a fost indusă pe când aveam vreo 3-4 de ani. Atunci când am fost anesteziat general pentru a fi operat de apendicită, am rețrăit cu multă acuitate un moment care m-a marcat profund, dar care a și fost depozitat repede în memoria profundă, uitând complet de întâmplare. Și iată ce am rețrăit pentru un timp extrem de scurt: „Mă aflam împreună cu părinții la seceriș adăstând la umbra creată de o poneavă pusă pe loitra cociei, în timp ce caii împiedicați pășteau în apropiere. Era foarte cald, caii loveau cu cozile în muștile care încercau să se hrănească din sângele lor, iar părinții și bunicii asudau din belșug undeva în depărtare. La un moment dat, dinspre sat, se aude dangăt de clopot: bang, bang, bang (era, am aflat desigur mai târziu, semnalul de primejdie, venind dinspre sat). Atunci, ca la un semnal, oamenii (bărbații) au părăsit repede lucrul cu coasa și s-au îndreptat în mare grabă spre cocii, au înhămat caii, au urcat pe capră și au dat bice bidiviilor. Dar ce m-a impresionat cel mai tare a fost praful ridicat în urma cociilor care prindeau viteză tot mai mare pe duleiele dintre

holde”. Această imagine mi-a rămas ascunsă în străfundul memoriei și ar fi rămas definitiv acolo fără anestezia provocată. La ceva ani după am aflat că s-a aprins o căpiță de paie la un sătean iar focul amenința casa și era pericol să se extindă, iar ceilalți săteni - fiecare cu ce a putut, cu găleata cu care aruncau apa din fântână pe foc, cu furca spre a îndepărta alte materiale în pericol de a se aprinde, cu lopata, cu toporul etc., au intervenit spre a salva ce se mai putea salva și a opri extinderea focului. Acest lucru se petrecea în toate ocaziile de mare pericol.

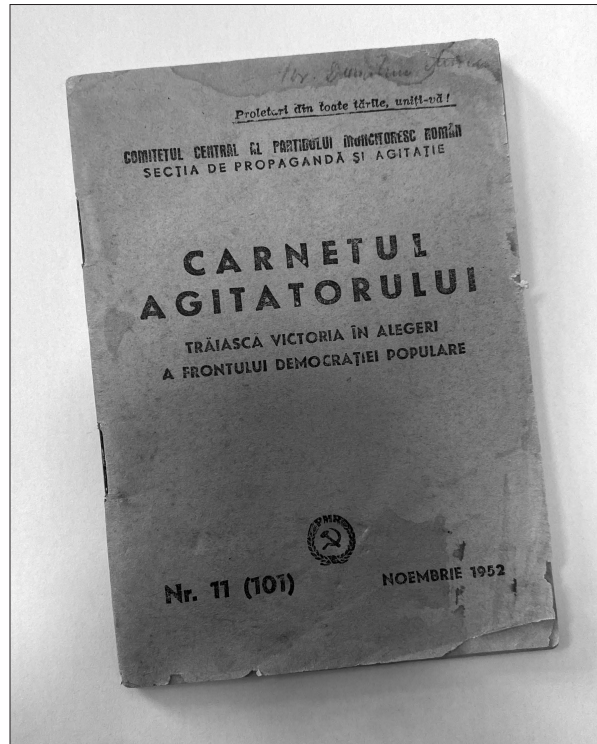
Erau gesturi, lucruri absolut normale pe atunci, era un impuls provenind din vremuri imemorabile, de a sări în ajutorul semenilor atunci când singuri, aceștia nu puteau rezolva problema ivită. Întrajutorarea era condiție sinequanon de supraviețuire în vremuri grele când toți trăiau în aceeași sărăcie și nu existau instituții specializate gata să intervină.. Ceea ce am povestit s-a putut întâmpla prin anul 1951, pe când gospodarii își lucrau încă individual pământul, prin urmare înainte de CAP. Dar sentimentul întrajutorării s-a păstrat multă vreme în perioada comunistă, mai ales la deal și la munte.

Pe timpul CAP-ului

Cu mult mai târziu, prin anii 80 ai secolului trecut, într-un iunie fierbinte mă aflam la soacră-mea, în satul Șiad, o mică localitate ascunsă între dealuri, la prășit porumbul. Era sapa a doua când planta trebuia și îngropată iar munca nu era tocmai ușoară... Porumbul ce trebuia săpat se afla în spatele casei, în grădina

locuinței, dar suprafața era mare, de vreo 300 de ari și capătul ducea într-un duleu aflat la marginea satului.

La început a fost ceva mai ușor, dar pe măsură ce înaintam pe rând, am început a transpira din abundență, dar totuși mă străduiam ca nu cumva soacra să mă dovedească și pentru a scăpa cât mai repede de treaba neplăcută. Numai că, imediat după prânz, deasupra muntelui Codru Moma s-au adunat niște nori împrăștiați, apoi s-a format unul singur mare, negru, iar în depărtare se auzeau zgomote de tunet. Și norul se apropia. Trebuie să spun că lângă noi, în alte grădini, mai erau mulți alți bărbați și femei la săpat. Încă nu a început să plouă, dar pericolul era iminent. Atunci, bărbații aflați la săpă și-au părăsit grădinile și unealta prășitoare, s-au „înarmat” cu furci și au intrat în grădina vecinului din dreapta, unde fânul cosit, lăsat la uscat, se afla în brazdă. M-am întors intrigat spre soacră și o întreb ce se întâmplă. Iar dânsa, la fel de mirată de întrebare, răspunde: „– Cum adică ce se întâmplă? Vin să-l ajute pe vecin să adune fânul în căpițe pentru că dacă-l plouă, există riscul să se mucegăiască și animalele nu-l mai mănâncă”. Solidaritatea dintre oamenii satului a supraviețuit tuturor prefacerilor din timpul comunismului, ușurându-le traiul de zi cu zi.

ANTON ILICA

**Iuliu Traian Mera, ilustrul medic din Șiria,
bărbatul frumos cu barbișon, mustață și
eleganță maiioresciană**

Doctor cu aspirații artistice. Pe când Ioan Slavici urmează liceul maghiar în Arad, la Șiria bucuria preotului ortodox din localitate cu numele Atanasie (originar din Crocna, absolvent al Preparandiei din Arad în anul 1852, iar apoi a Școlii clericale din Arad în 1859, căsătorit cu Elena Butariu din Șiria) se năștea Iuliu Traian MERA (n. 1861). Era un copil voinic, zvăpăiat și neastâmpărat. Drumurile sale pe dealurile șiriene, spre Cetate, cotrobăirea prin pivnițele deschise ale oamenilor, curiozitatea de a cunoaște derivă din alintarea părinților și bunicilor, care, spre a-l mai domoli, îl angajau în treburile casei și în cele bisericesti. Venind vremea școlii, urmează clasele primare românești din Șiria (avându-l ca învățător pe Mitru, a cărui figură o evocă într-un portret realist), continuă studiile la liceul german din Timișoara, mergând pe urmele lui Slavici, apoi se transferă la Liceul românesc „Andrei Șaguna” din Brașov - unde are profesori de mare calibrul intelectual, dintre care amintim pe Gavril Munteanu și

pe Titu Maiorescu. Cu aspirația de a deveni unul dintre importanții intelectuali români, având model pe chiar Ioan Slavici, își ia licența în medicină la Universitatea din Viena. Se va asocia studenților români vienezii în cadrul Societății „România jună” (alături de Eminescu, Slavici, Maiorescu, Goldiș, Onițiu), fiind, la un moment dat, președinte al acesteia: „La România Jună, tinerii conveneau în fiecare seară, se citea, se discuta, se schimbau idei și se simțeau mulțumiți. Încetul cu încetul băieții se cunoșteau mai bine, mai intim, discuțiile deveneau uneori mai violente, mai ales că pe acele vremuri se dădeau lupte între etimologism și fonetism, după școlile secundare pe care tinerii le-au urmat. Fiecare își apăra școala lui. De aici satira, sarcasmul și zeflemelele își luau locul între brașoveni și blăjeni, între năsăudeni și bucovineni. Vorbele și graiurile se satirizau și încetul cu încetul cu toții începeau a vorbi o limbă românească mai omogenă și mai frumoasă”. În vremea președinției sale, apare *Almanachulu Societății Academice Socialu-Literare - „România Jună”*, publicat la Viena în 1883 (volumul 1, cu 210 pagini) care găzduiește prima publicare a poemului „*Luceafărul*”, de Mihai Eminescu. Se păstrează scrisoarea sa către Iacob Negruzzi și Titu Maiorescu prin care solicită, din Viena, colaborarea scriitorilor români la apariția anuală a Almanahului societății.

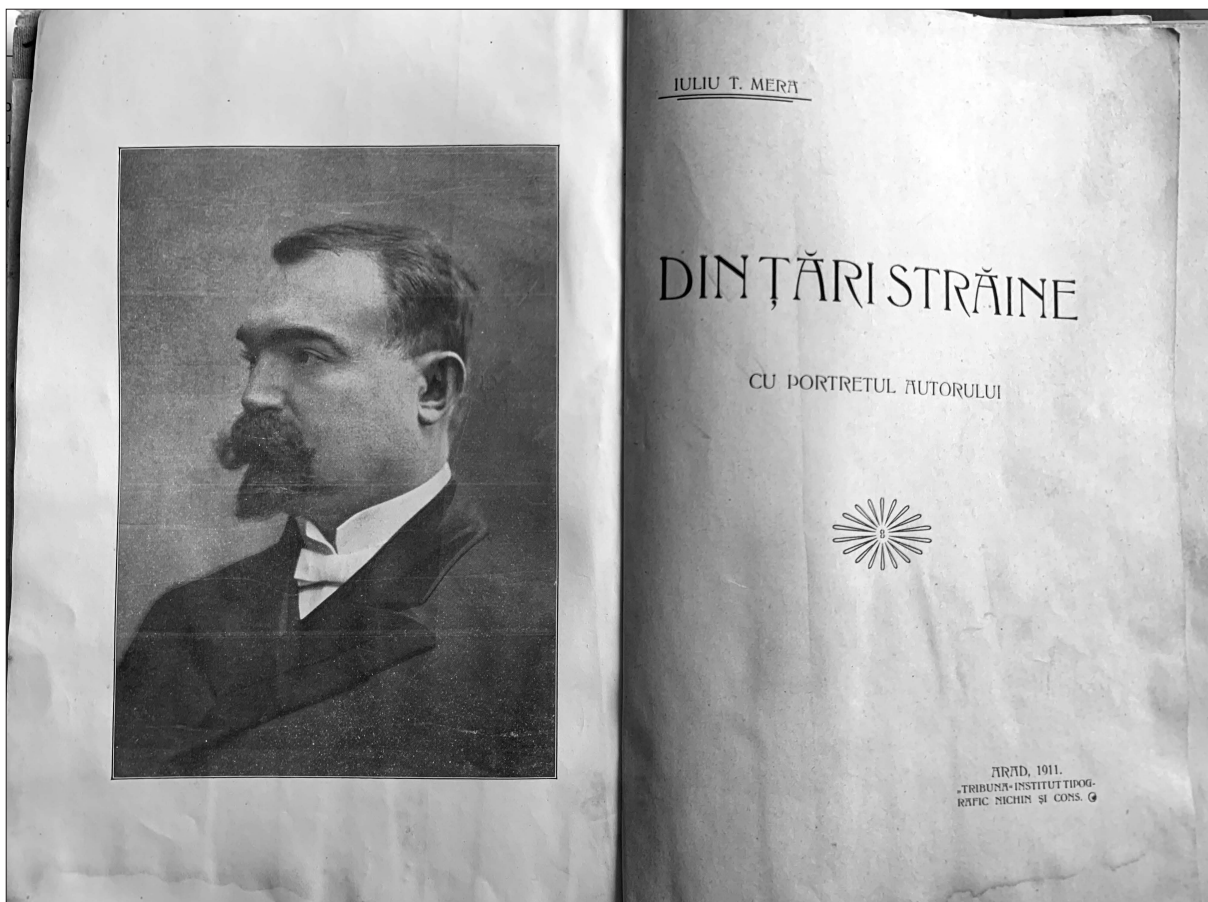
Iuliu Traian Mera a fost un ins dinamic, implicat în activitatea artistică, în politica națională, ca membru în conducerea PNR (participând la redactarea Memorandumului), a scris articole politice, pledând pentru spiritul româ-

nesc și participarea românilor la viața parlamentară maghiară. Publică articole și eseuri în *Telegraful român* (1881, debut), în *Tribuna din Sibiu*, *Tribuna din Arad*, *Convorbiri literare* (fiind un junimist convins), *Familia* etc. Intervențiile sale din presă merită evidențiate prin felul drăgăstos în care descrie locurile natale – Podgoria Șiria - , precum și unele locuri din Ardeal.

Cu câțiva ani înainte de moartea prematură, medicul curant pentru copii din Karlsbad (Karlovy Vary) din nordul Cehiei publică volumul *Din lumea basmelor*, în 1906, carte premiată de Academia Română, pentru cele 10 texte cu conținut popular (*Pipăruș Pătru* e una dintre cele mai apreciate, inclusiv de Iorga), apărute anterior în *Tribuna* sibiană și în *Convorbiri literare* (Iași). Doctorul Iuliu T. Mera moare în vârstă de 48 ani, în 1909, fiind înmormântat la Șiria, unde (la un moment dat) avea un reușit bust din bronz, așezat pe platoul de lângă Casa Memorială Ioan Slavici (amenajată în Castelul Bohus), aflată pe domeniul baronesc al familiei de origine slovacă Emericus Bohus (alături se află un foarte reușit ansamblu artistic din bronz al Antoniei Bohus). A lăsat o fundație de aproape o sută de mii de coroane, la dispoziția studențimii române. Nu cunoaștem modul în care s-au utilizat stipendiile, cum și cine le-a administrat. Sunt cunoscute două volume, semnate de I. T. Mera: *Din lumea basmelor* (1909, reactualizat în 2020) și *Din țări străine* (1911).

Cartea *Din lumea basmelor* (Editura Minerva, București, 1906, 286 pagini, cu coperta

și 87 de ilustrații, semnate de pictorul polonez Rolla Pikarski, stabilit în București), singurul volum apărut antum, cuprinde zece basme, înșiruite în revista „Convorbiri literare”, acolo unde își publică basmele populare Ioan Slavici, Ion Creangă și Petre Ispirescu, după programul cunoscut al junimiștilor de a culege creații populare și a se inspira din problematica acestora. Încă din 1903, manuscrisul este trimis lui George Coșbuc, pe care îl solicită să se ocupe de tipărirea basmelor populare. Volumul, premiat de Academia Română, are o frumoasă și promițătoare primire în presă, beneficiind de recenzii admirative, care elogiază conținutul, limbajul și structura clasică, oarecum standardizată a narațiunilor (Gh. Dumbravă, I. Duma, I. Chendi, I. Caragiani, G. Moiescu, apoi N. Iorga, O. Lupaș, I. Negru, R. Homescu). În anul 2021, filologul I. Opreșan reeditează volumul după 115 ani, păstrând limbajul popular șirian, în care a fost redactat întâia dată: Crăișorul Șarpilor, Pipăruș Pătru, Pădurețul, Făt Frumos și Mândra lumii etc. Basmele se citesc cursiv, iar „șirienismele” (căprioara „împrinsă într-un zbeg”, „i-a sărit în grumazi”, „șărpoaice cu limbi în sfacuri”, „îl face moștean împărăției lui”, „iapă puravă”, „nu mai pot de zdrobit” ș.a.) pun probleme de înțelegere a limbajului specific zonei podgorene. Aceleași narațiuni cu împărați și fete năzdrăvane, cu zmei aprigi, cu feciori descurecăreți, supuși la trei probe și cu finaluri fericite. Basmele dispun de oralitate, de formule cunoscute („a fost odată”, „dacă n-a murit, trăiește și acum”). Ademenitoare la citit sunt basmele *Fata de împărat cu stea în frunte*, *Pipăruș Pătru și Crăișorul Șarpilor*.

Din țări străine (1911, postum). În anul 1911, *Institutul tipografic Tribuna din Arad*, prin grija lui Roman Romul CIOROGARIU, publică volumul postum *Din țări străine*, cu portretul autorului și *Cuvânt înainte*, semnat de Roman Ciorogariu (pe atunci, director al Institutului Pedagogic-Teologic din Arad). Vom realiza un scurt comentariu al textului – prefață, elaborat de viitorului episcop. După identificarea unor elemente biografice, menționează că „a fost vrăjit de taina culturii naționale”, „un credincios colaborator al ziarului românesc *Tribuna* (Sibiu, apoi Arad), că a fost un neobosit călător, că vorbea șapte limbi, că a murit de cancer și că s-a stins cu gândul la

cultura națională, lăsând o fundație de 90.000 coroane pentru tinerimea universitară.

În fața coșciugului, Directorul Institutului Pedagogico-Teologic a rostit un discurs panegiric pentru jalcicii ascultători. „Erai un Făt Frumos din povești”, atunci când „veneai în vacanțe la Șiria și organizai spectacole populare cu tineretul local, recitând poezii, întonând cântece populare și exersând jocuri populare românești”. Amintește de inima blândă, altruismul, devotamentul pentru pacienți „înger păzitor al suferinzilor”, iubirea de biserică și neam, răspânditor de cultură românească. Continuă preotul - director: „Numele Doctorului Mera este scris cu litere de aur în anele

tuturor așezămintelor noastre culturale”. El a adunat „mierea culturii europene” și a dat-o junilor, „zugrăvind tablourile culturii europene și filosofia vieții românești”. Evident, se referă la volumul „*Din țări străine*”, pe care îl va îngriji postum. Îndreaptă condoleanțe pentru mama defunctului și sora acestuia.

Volumul *Din țări străine* are un număr de 164 pagini și cuprinde 16 texte: despre artiști (*Rafael, Michelangelo, Rembrandt, Tizian*) și despre țări, orașe, personalități (*O țară fericită - Germania, Pictura olandeză, Din țara morilor de vânt, Capri, Sora lui Leopardi, Sorrento, Savonarola*).

Jurnal de artă. Mărturiile lui I. T. Mera: „Eu unul văzusem aproape toate capodoperele de care dispune astăzi omenirea. Am admirat desenul fără seamăn și concepțiunile uriașe ale lui Michelangelo, m-am încântat de neprihănitul idealism al madonelor lui Raffael, m-am îndulcit de gingășia figurilor lui Corregio, m-am îmbătat de armonia culorilor lui Tizian și a întregii școli venețiene, am stat uimit văzând vigurozitatea artistică a lui Velásquez și realismul idealizat al lui Murillo, am stat extaziat înaintea Venerei de Milo, a celei mai perfecte creațiuni de artă, ce ne-a rămas din vechime...” (p. 51)

Pictorul RAFAELLO Santi beneficiază de o prezentare eseistică de mărimea unei broșuri. Este numit „principe al picturii”, iar I. T. Mera compară celebritatea acestuia cu cei doi valoroși reprezentanți ai Renașterii italiene: Leonardo da Vinci și Michelangelo Buonarroti. Erau marii săi rivali. **Leonardo**

are în arta sa „enigme nedezlegabile”, dar îi lipsește sfințenia: madonele sale sunt frumoase, dar lumești, iar Isus „este prezentat nu ca fiu al lui Dumnezeu, ci ca un nenorocit” (p. 3). Cu astfel de stil, pictorul Leonardo nu putea „să răpească admirația mulțimii”. **Michelangelo** era creștin, dar arta sa, afirmă autorul, este prea apropiată de lumea antică, păgânească, lăsând mulțimii impresia de răceală admirativă. Vizavi de acești doi titani ai artei renascentiste, **Raffael** avea „un puternic simț estetic”, iar „caracteristica principală a artei sale era „frumusețea, armonia, gingășia, blândețea” (dă exemplu *Madonna sixtină* din Dresda). Subiectul preferat al pictorului din Urbino (n. 1483 – m. 1520, Roma) a fost **Madonele**, cu „formele lor frumoase, reale, cu simțirea încălzită de căldura vieții omenești” (p. 13). Cea mai perfectă creațiune este „*Madonna sixtină din Dresda*”, iar „cea mai frumoasă, concepută în spirit lumesc este „*Madonna della Sedia*”. Picturile reprezintă ființe umane, lipsite de vâlul călugăriei, de misticism, ademenind privirea și sufletul mulțimii, așa cum va proceda și în *Stanze* și *Sibile* (majoritatea create la cererea papalității).

Cu o cultură artistică impresionantă, I. T. Mera identifică valorile care mențin virtuțile operelor lui Raffael, cel „cu gloria răspândită peste lumea întregă și peste nesfârșirea vremurilor” (p. 15). Concluzionează medicul din Carlsbad că pictorul Raffael a dispus de două calități esențiale: *gingășia* și *simțul frumosului*. El nu a realizat chipuri, ci a pictat sentimente. A fost dezmiardat în viață, a trăit ca un prinț și a

fost înmormântat în Pantheon, alături „stându-i” statuia Madonnei „idealul său cel mai măreț”.

Un alt eseu este dedicat lui *Michelangelo* (pp. 57-70). Acesta a avut în Leonardo da Vinci un rival, deși oricare dintre ei merita „gloria toată” a Renașterii. *Leonardo* a fost „în artă un luceafăr luminos pe cerul liniștit al unei seri cu mii de stele”, iar *Michelangelo* a fost „o cometă de-o strălucire orbitoare, care a apărut fără veste, întocmai ca steaua miraculoasă și prevestitoare de evenimente epocale”. Niciunul nu a fost însă, va susține dr. Mera, atât de populari ca și Raffael și Tizian. Va scrie, în continuare despre „colosul Renașterii” și despre sculptura Moise „cea mai mare glorie a spiritului omenesc” (p. 63). Rembrandt, cel mai mare pictor olandez, autor a peste 600 de tablouri, a fost „un mare colorist și cel mai dibaci meșter al luminii” (p. 50). Figurile sale din tablouri se mișcă, trăiesc, hipnotizând privitorul. Arta lui Rembrandt este izvor de poezie, iar tainica lumină în care scaldă scenele sale vii, animate și înălțătoare. Aflăm nefericirea biografică a vieții sale într-o relatare picantă și demnă de un subiect literar: Căsătorit, Saskia îi dăruie un copil, după care tânăra soție moare. Copilul Titu a rămas în grija unei doici răutăcioase, dar curând, locul acesteia este luat de o țărăncuță tânără, frumoasă și iubitoare, care i-a dăruit o fetiță, deși căsătoria nu putea fi legalizată din pricini religioase. Fosta sa servitoare, Hendrikje, i-a rămas credincioasă, chiar dacă a fost nevoit să-și vândă întreaga avere spre a-și achita datoriile. Rembrandt colindă prin cârciumi „ca un vagabond rătăcitor”, apoi

rămâne, prin moartea ultimului său sprijin, la 37 ani, sărac, singur și pierdut în alcool. Fiul Titu se căsătorește, dar moare de tânăr, iar Cornelia, fiica sa cu Heindrikje, se mărită și ea, expatriindu-se în India. Viața pictorului olandez a fost o tragedie, clădită pe o imensă suferință.

Tiziano Vecelli, luceafărul Renașterii italiene, pictorul lagunelor venețiene, om „voinic și frumos, a fost dezmiardat de toată lumea” și a beneficiat de grațiile divine, trăind 99 ani. A fost un colorist fără cusur, iar tablourile sale sunt răspândite în principalele muzee de artă europene. Geniul lui Tiziano „a fost o scânteie răzleață din imensitatea dumnezeirii”. Prezentarea pictorului venețian este succintă, esențializată, folosind un limbaj încărcat de admirație față de talentul și răsfățul acestui artist, care încă domină aura marilor dogi venețieni și a palatelor ornamentate cu celebre picturi semnate de Tiziano.

Rămânând în zona cronicilor artistice ale lui I. T. Mera, la Florența, în 1899, elaborează textul „*Cel mai mare idealist*”, din nou, impresii despre *Michelangelo*. Scrie despre statuia *David*, ieșită din dalta „celui mai mare sculptor al tuturor timpurilor” (p. 126). Continuă: „Nicăieri și niciodată nu am văzut un corp mai zvelt și mai frumos decât această bucată de piatră”. „Expresia feței este serioasă, plină de mândrie, de maiestate și de încredere în izbândă; fruntea încrețită, iar sprâncenele contrase deasupra ochilor fixați cu toată încordarea asupra unui singur punct: Goliat” (p. 129). Descrie cu aceeași pricepere și cu pasionat devotament, *sagrestia nuova* din Biserica St.

Lorenzo, capela de la mormintele Medici, cu „șase figuri de o frumusețe estetică uimitoare”. „*Noaptea*” este simbolizată de cel mai frumos corp femeiesc dormind pe arcu sarcofagului, atât de fermecător realizată în marmură, încât „îți vine a umbla în vârful degetelor să nu o deștepți din dulcea ei liniște” (p. 132). Precizează că Michelangelo nu avea modele pentru statuile sale, acestea se regăseau în mintea sa, în marmura visurilor sale, în „idealismul” său. Pictorul a fost „un luceafăr”, „un soare”, care „întunecă celelalte focare de lumină, fiind cea mai desăvârșită expresie a dumnezeirii”.

Turist cultural. La fel de original a fost în descrierea fremătătoarelor impresii turistice despre *Germania (o țară fericită)*, Olanda, dar mai ales Capri și împrejurimile orașului Napoli. Germania, pe la 1905, este o țară fericită cu un fericit popor: „Țara care era odată pustiită și urâtă, acoperită cu păduri întunecoase și mocirle nesănătoase, bătută de vânturi ghețoase și turbate, pustiită de mâini dușmane și sălbatică”, datorită „înțelepciunii fiilor ei, a devenit un adevărat rai pământesc”. Olanda, țara morilor de vânt, a canalelor și digurilor, prin grija oamenilor harnici este „paradis pământesc”. Dintr-o mlaștină nesănătoasă, „expusă năvălirii apelor și bântuită de vânturi fără milă, Olanda s-a adăpostit de pustiirea mării, devenind o grădină de lux, bogată în averi și în lucruri de artă” (p. 113). Poposind la Napoli, e fermecat de insula *Capri*, acolo unde și sunetul clopotelor are câte ceva din geniul lui Rossini și al lui Verdi. Ademenit de frumusețea albastrului, i se pare că „marea

(vânăță) e atât de aproape, încât poți să o atingi cu mâna și să o strângi în brațe”, poetizează romantic medicul. Admiră apusul soarelui aprins, mergând la culcare „în patul său de ape”: „Marea este iubita mea prea adorată, ea este dorul cel mai nepotolit al vieții mele”, declară entuziasmat I. T. Mera. La Napoli își amintește de poetul suferinței, Giacomo Leopardi, cel mai nenorocit poet din lume, martir părăsit de lume și de Dumnezeu, având alături doar pe iubita soră, *Paolina*, care i-a fost o ilustră îngrijitoare în anii săi de suferință și nebulie. Sorrento, orașul lui Torquato Tasso, autorul poemului *Ierusalimul eliberat*, pare rupt din frumosul natural, în care seriile sunt dominate de refrenul Santa Lucia, intonat de trubaduri entuziasmați. Orașul *Florența* i se pare artistic în totalitate.

Alte eseuri sunt impresii turistice, ornamentate cu ilustre opere de artă și cu spectaculoase evenimente din activitatea artiștilor. Turismul cultural și talentul scrisului lui Iuliu Traian Mera construiesc texte literare plăcut elaborate, atrăgând cititorul într-o complicitate a scrisului, făcându-l părtaș la bucurii și mâhniri, ca și cum ar însoți autorul într-un pelerinaj prin gândurile, neliniștile și imboldurile sale estetice. Este posibil ca presa literară a vremii (*Familia, Convorbiri literare, Tribuna* ș.a. la care a colaborat I. T. Mera) să găzduiască în pagini alte articole semnate de I. T. Mera. Poate s-ar putea găsi impresii despre Slavici și Eminescu, pe care i-a cunoscut la Viena și în cadrul societății culturale „Junimea”.

Iuliu Traian MERA alimentează, prin activitatea sa, orizontul spiritual al Şiriei, alăturându-se miracolelor eliberate în cultura românească de podgoria şiriană: romancierul şi pedagogul Ioan Slavici, gazetarului Ioan Russu Şirianu, istoricul de artă Coriolan Petranu, precum şi compozitorul Emil Monţia. Cartea lui Mera, *Din ţări străine*, ar stârni admiraţia contemporanilor, dacă ar fi reeditată, configurând imaginea unui intelectual junimist, pasionat de arta plastică, de cunoaşterea turistică a ţărilor europene, precum şi de promovarea virtuţilor limbii române în descrierea fermecătoare a operelor artistice excepţionale. Cultura enciclopedică a doctorului fizioterapeut, născut în Şiria, e semn de mirare şi ar fi posibil să se descopere în presa timpului impresii despre Mihai Eminescu şi Ioan Slavici, precum şi alte texte despre arta plastică europeană. Presa ar putea oferi surprize plăcute ieşite din textele risipite în diferite publicaţii ale vremii.

Bibliografie

Opera:

- Iuliu Traian Mera, *Din lumea basmelor. Poveşti populare*, Bucureşti, 1906.
- Iuliu Traian Mera, *Din ţări străine. Memorial de călătorie*, Arad, Tribuna Institut tipografic, 1911.
- Breazu, I., *Povestitori ardeleni şi bănăţeni până la Unire*. Antologie, Iuliu Traian Mera, Mitru Dascălul, Cluj, 1937.

Opinii:

- *Almanachulu Societăţii Academice Soci-al-literare „România Jună”*, Viena, Editura Societăţii România jună, 1883, în *Casa memorială „Ioan Slavici” din Şiria* (consultare în 12 iunie 2022).
- Ciorogariu, Roman Romul, *Cuvânt înainte*, la volumul *Iuliu T. Mera, Din ţări străine. Cu portretul autorului*, Arad, Tribuna Institut tipografic, 1911, p. III – VI.
- Homescu, Radu, *Iuliu Traian Mera (1861 - 1909)*, în revista *Ziridava*, Arad, nr., 18, p. 443.
- Mihăilescu, Dumitru, *Activitatea lui Iuliu Traian Mera la „România Jună” din Viena*, în revista *Studii de ştiinţă şi cultură*, Universitatea de Vest Vasile Goldiş, Arad, nr. suplimentar, oct., 2015, p. 137.
- Negru, I., *Un medic ardelen pionier cultural: Iuliu Traian Mera (1861 - 1909)*, în revista *Munca sanitară*, Bucureşti, nr. 12, 1969, p. 737.
- Oprişan, I., *Poveştile unui consătean al lui Ioan Slavici*, în volumul *Iuliu Traian Mera, Din lumea basmelor*, Editura Saeculum I. O., Bucureşti, 2021
- Priescu, Marcel, *Nicolae Ştefu şi lumea şirienilor*, în revista *Studii de ştiinţă şi cultură*, <http://www.jhss.ro/downloads/10/articles/12%20Priescu.pdf>. (accesat 21 iun. 2022). Revista *Familia*, Oradea, colecţia (1878 - 1890).

FLORICA R. CÂNDEA

**Noi ipoteze privind localizarea
cârciumii-han Moara cu noroc**

Moara cu noroc Între istorie și geografie,
Ovidiu Someșan (Cărțile Gutenberg)

Context:

La peste o sută patruzeci de ani de la prima publicare, nuvela „Moara cu noroc” (Ioan Slavici) continuă să suscite păreri cu privire la topos-ul desfășurării momentelor epice și de un dramatism aparte.

„În Moara cu noroc, acțiunea se derulează în părțile Ineului, deci la limita de vest a Țării Zărandului, unde, geografic, se pierde Câmpia Aradului. Se prezintă un decor sălbatic, cu văi râpoase, pline de mărăcini, dealuri cutreierate până departe, cu turme de porci și drumeți singuratici. Desigur, localizarea exactă a vechii mori de apă, devenită han-cârciumă, este dificilă, poate chiar imposibilă. Fixarea topografică a locului Moara cu noroc, prin denumiri actuale ale localităților Ineu, Șicula, Arad, Salonta, Oradea, i-a determinat pe câțiva cercetători (...) să așeze Moara cu noroc la Bocșan, Șiria, Mocirla (Vasile Goldiș), Beliu, Iercoșeni, fără ca aceste localități să fie susținute cu argumente” (cf. Horia Truță, Arca,

nr. 7-8, 2018). „Acțiunea trepidantă de factură polițistă, cu omoruri, furturi, înșelăciuni, urmăriri, e plasată în Ținutul Zărandului, în jurul Ineului” (cf. Anton Ilica, 4x4, Ecloziuni literare, 2019).

Despre carte:

Ovidiu Someșan, *Moara cu noroc. Între istorie și geografie*, Gutenberg Univers, 2022.

Recent, a intrat pe piața editorială și culturală acest volum sub iscălitura lui Ovidiu Someșan (n. 1945, Buteni). Volumul cuprinde peste o sută treizeci și cinci de pagini și se desfășoară între două coperte (Coperta I este concepută de Mihai Copaci și semnifică *Iercoșeni. Birtul lotrilor*, încercare de reconstituire, iar Coperta IV, în concepția Laura Copaci semnifică *Iercoșeni. Drumul prin pădure.*)

Ținând loc unui anume argument «Înainte de toate» se vrea a fi o adresare a autorului în „motivația demersului de cercetare, documentare și editare a prezentului volum.” (...) „*Pentru atingerea scopului, am cutreierat Zărandul de la un capăt la altul, am stat de vorbă cu oamenii, am observat geografia locurilor, am deschis monografiile satelor...*” (op. cit., pag.6).

Celelalte capitole au denumiri pline de sensuri, desprinse (parcă) din universul și conținuturile nuvelei, cu locuri, ținuturi, lotri și sămădăi. Desigur, nu mai miră pe nimeni nici subiectul nuvelei, parcă desprins din filmul altor lumi, nici polemici și trucaje iscate în rândul trăitorilor. În aproape o sută de pagini, autorul descrie drumuri uitate, păduri

fericite ori ape orgolioase sau fragmente de portret: „Multă vreme am trăit cu impresia că lotrul era o ființă extraordinară, foarte diferită de oamenii din rândul cărora provenea (...). O părere cvasigenerală sprijinită pe părerile oamenilor bătrâni, și acolo unde se poate, pe documente, consideră că lotrii erau aproape în fiecare sat (op. cit. 34).

În continuare, autorul, Ovidiu Someșan, propune, în demersul narativ descriptiv, Mersul pe jos, realismul și puterea sugestiei la Slavici, pe un traseu literar De la Moara cu noroc la Morile cu noroc. Astfel, Moara este „metamorfozată” de nu mai puțin de cincisprezece interesați în plasarea locului morii, jumulit de timp și argăsit de vreme (Vasile Frențiu, 1968, Florian Dudaș, 1973, Emilia Iercoșan, 1980, Dușe Teodor, 1982, Bogdan Lucia, 2014, Stoica Cristian, 2019, Liana Păun, 2019, Primăria Silindia, 2021, Ionela Gavrilu, 2006, Teodor Pătraută, 2012, Pavel Tripa, 2018, Marinela Fleșeriu, 2018, Micromonografia Șilindia, 2019, Rodica Colta, 2019).

Călătorind satul din fundul văii (n. n. Iercoșeni), vom regăsi în volumul recent în care exprimarea obiectivă înlocuiește subiectivul, trei imagini: Slavici, tradiție, geografie și, în aval de pagini, Lotrul din fotografie și ortacii săi.

Concluzia acestui volum este un mănunchi de înscrisuri (unele doveditoare) ale lui Ovidiu Someșan.

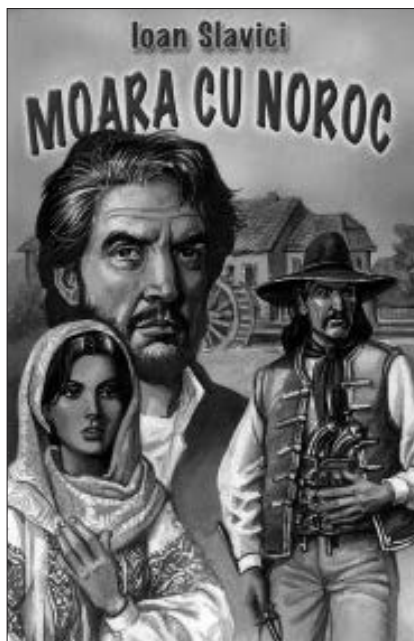
Însă, totuși persistă întrebarea: *Pe unde rătăcește Lică Sămădău (dacă nu cumva, sămădăii și lotrii, sub diferite nume, au fost mai mulți!)?*

Toate însă fac dovada unei acerbe și susținute cercetări, cartea fiind însoțită și de ilustrații doveditoare (27) și de nume de localități din areal, ori de sursele fotografiilor și o consistentă Bibliografie (Abrevieri).

Concluzii:

(...) se spunea că poți găsi... ochi de sămădău la Mocirla, urmași adevărați ai lui Lică la Prunișor și Bocsig, Mori cu noroc la Mocrea, Ineu, Bocsig, Șilindia, Mocirla, iar antroponimul literar Lică nu ar fi prea cunoscut în Țara luncanilor.

Pentru acest prezent, cartea lui Ovidiu Someșan este un nou parcurs obiectiv. O altă latură înspre realismul obiectiv al operei lui Slavici. Dacă ne vom gândi la verdele ochilor lui Lică, vom afla că acest verde nu spune și nu cere nimic (cf. Dicționar de simboluri) decât o singură pasiune: indiferența față de uman.

GABRIELA BĂLĂNEAN

Voluntariatul O punte între oameni

Oamenii care se implică în activități de voluntariat, fac acest lucru cu conștiința clară că există o anumită valoare pe care această activitate o are pentru ei, ca persoane, în absența clară a oricărui câștig financiar. Cei care sprijină implicarea în activități de voluntariat fac acest lucru cu conștiința valorii pe care voluntariatul o aduce serviciilor lor, comunităților sau beneficiarilor cu care voluntarii interacționează. Întreaga discuție despre promovarea voluntariatului, dezvoltarea sa, crearea de politici publice naționale și europene care să sprijine dezvoltarea voluntariatului nu ar avea niciun sens dacă nu ar exista miza voluntariatului.

Orice implicare în activități de voluntariat implică o formă de învățare socială, chiar dacă, de multe ori, aceasta nu este conștientizată. Implicarea în activități de voluntariat dezvoltă o serie de abilități și competențe sociale, cum ar fi: solidaritatea, toleranța, încrederea, spiritul civic și responsabilitatea socială. Voluntariatul te transformă într-o persoană conștientă de mult mai multe aspecte ale lumii din jurul tău, pe care, în mod curent, nu le vezi, pentru că aparent, nu ai nicio legătură directă cu ele.

Voluntariatul oferă posibilitatea interacțiunii cu grupuri sociale diverse, cu care nu interacționăm în mod curent în activitățile noastre obișnuite, contribuind la creșterea solidarității și a toleranței. Probabil că mulți dintre noi nu am observat că rampele de acces, acolo unde există, sunt uneori imposibil de utilizat din pricina înclinației nepotrivite pe care o au. Implicarea într-o acțiune de voluntariat alături de persoane cu dificultăți de deplasare ne va face să înțelegem problemele cu care se confruntă această categorie și ne determină să observăm rampele impracticabile - pe care până atunci, probabil că nici nu le-am remarcat sau să observăm lipsa lor și să luăm atitudine în fața acestor probleme. Devenim, astfel, mai solidari și mai toleranți, dar și mai conștienți de limitele societății noastre. Implicându-ne în activități de voluntariat, reușim să vedem lumea prin ochii celorlalți, să înțelegem și să observăm limitele încorecte pe care societatea le pune uneori în fața unora dintre membrii ei. Responsabilitățile voluntarilor:

- responsabilitatea de a îndeplini la timp sarcinile primite din partea organizației sau a instituției prin fișa de post;
- responsabilitatea de a anunța din timp orice schimbare survenită în derularea programului (inclusiv întâzieri, absențe etc.);
- responsabilitatea de a păstra și proteja confidențialitatea informațiilor la care au acces în cadrul activității de voluntariat, inclusiv după încetarea activității;
- responsabilitatea de a participa la cursurile de instruire organizate, inițiate sau propuse de către organizație sau instituție;

- responsabilitatea de a trata cu respect toate persoanele cu care vin în contact (clienți ai organizației sau ai instituției, alți voluntari sau personalul angajat);

- responsabilitatea de a-și oferi serviciiile cu respect pentru ființa umană și pentru mediul înconjurător, fără a discrimina în funcție de rasă, etnie, convingeri politice sau religioase, nivel de educație etc.;

Drepturile voluntarilor;

- dreptul de a fi respectați ca persoane, fără deosebire de rasă, etnie, convingeri politice sau religioase, nivel de educație etc.;

- dreptul de a fi informați despre organizația în care activează;

- dreptul de a primi o fișă de post pentru activitatea pe care urmează să o desfășoare

- dreptul de a le fi luate în considerare studiile și experiența profesională în acordarea sarcinilor

- dreptul de a fi instruiți pentru activitatea de voluntariat la care vor participa

Voluntariatul a ajuns un concept atât de la „modă”, încât din ce în ce mai multe lucruri se numesc „voluntariat”, fără să fie de fapt voluntariat. „Voluntariatul este o activitate neobligatorie, neplătită și în beneficiul public”. Dar, în nici un caz, voluntariatul nu înseamnă muncă voluntară. Nicidecum nu presupune sistemul comunist de muncă constrânsă în folosul comunității. Voluntariatul este o activitate în totalitate opțională și care se motivează printr-un simț civic dezvoltat și printr-o dorință de implicare socială. Pe lângă posibilitatea de implicare directă în diverse probleme ale comunității, voluntariatul mai

oferă și șansa de perfecționare, de educare, de calificare și de descoperire a unor veleități. În România, voluntariatul începe să devină o activitate care oferă posibilitatea de exprimare și implicare directă în proiecte pentru societatea civilă. O persoană poate începe să activeze ca voluntar în diferite domenii în funcție de interesele personale. Pentru specializări profesionale este de folos voluntariatul în instituții, societăți și companii al căror domeniu de activitate este urmărit de voluntar, fiind mai mult decât o practică pentru că deschide orizonturi noi și perspective de colaborare pe viitor. În ce privește implicarea socială numeroși voluntari solidarizează cu diferite cauze, începând cu salvarea diferitelor specii de animale sau plante și până la îmbunătățirea unor servicii medicale, de asistență socială, psihologică, educațională. Societăți și organizații non-profit organizează evenimente sau campanii de genul „Salvați Delta Dunării” etc. Există și proiecte de voluntariat ocazionale, evenimente, festivaluri, tabere, workshop-uri, sesiuni de comunicări. Implicarea în campanii sau proiecte care promovează anumite idei și ideologii, produse ecologice, pot oferi voluntarilor accesul către platforme informaționale prețioase, un nivel ridicat de cunoaștere a unor domenii noi, precum și multă experiență. Voluntariatul nu înseamnă muncă prestată degeaba. Înscrierea ca voluntar într-o organizație non-profit, inițierea, conceperea și participarea la proiectele organizației oferă multe avantaje. Proiectele societății civile ajung de multe ori problematice de interes național și multe dintre

acestea devin realizabile dacă există voință și voluntari pricepuți care să trudească pentru cauză și pentru realizarea proiectului.

Biblioteca publică reprezintă o poartă de acces către societatea informațională. Astfel, în afară de serviciile oferite utilizatorilor, biblioteca pune accent și pe încheierea de parteneriate și colaborări cu alte instituții, organizații, și nu în ultimul rând, pe voluntariat. Un mod eficient de a atrage a voluntarilor este recunoașterea publică a contribuției acestora la susținerea activităților de bibliotecă și transmiterea mulțumirilor prin intermediul presei sau acordarea unor premii în cadrul unor fes-

tivități publice. Cu ajutorul voluntarilor se pot organiza cursuri de inițiere în utilizarea calculatorului pentru persoanele de vârstă a treia, cursuri de învățare a limbilor străine, cursuri de croitorie, de fotografie, de grafică digitală, de ikebana etc. Tematica acestor cursuri izvorăște din necesitatea exprimată de membrii comunității, prin completarea unor chestionare care să conțină preferințele acestora. Voluntarii implicați în activitățile bibliotecii au contribuit la reșezarea unități bibliografice la raft, la organizarea festivalurilor de „Arta povestirii”, la cursurile IT pentru seniori și la activitățile curente ale secțiilor de împrumut carte.

DANI ROCKHOFF

INTERVIU cu violonistul german, Mani Neumann, despre trupa sa, *farfarello*, despre David Garrett, colaborarea cu Phoenix și cum se simte pe *sfert român*

Trio-ul german, *farfarello*, e în turneu prin 13 orașe din România. Mani Neumann, Ulli Brand și Urs Fuchs fac senzație pe oriunde cântă, în săli de spectacol, cluburi sau în biserici. Concertele lor fac să vibreze ziduri și inimi. Cei 40 de ani de „nebunie muzicală” i-au aniversat și prin noul CD, numit „Krönung” (Încoronare). După cel de-al doilea concert din actualul turneu, Mani Neumann mi-a acordat un interviu în limba germană.

Dani Rockhoff: Ai cântat cu Phoenix, pleci des în turneu, chiar și în vacanțe, în România. Ești, între timp, pe sfert român?

Mani Neumann: Treizeci de ani de Phoenix: primii doi ani în Germania, în 1979-80, poate 81, iar apoi o pauză, pentru că lucrurile nu au putut merge mai departe cu Phoenix, în Germania. A fost cu siguranță o perioadă sălbatică, a fost cea mai bună distribuție pe

care Phoenix a avut-o vreodată. Am făcut asta până în 2008, respectiv călătorind în România cu Phoenix. Ei bine, așa devii puțin român, e adevărat. Da, un sfert s-ar potrivi. Și mai sunt vacanțele în România, la Marea Neagră, la Vama Veche, un loc preferat, care se dezvoltă bine acum. Cu siguranță îmi voi petrece vacanța în Vamă și anul acesta, dacă poți vorbi despre vacanță, pentru că noi cântăm mereu.

Dani Rockhoff: Românii sunt interesați de cooperarea și de posibila influență reciprocă a trupelor *farfarello* și Phoenix. Cum a fost colaborarea de-a lungul anilor - pașnică sau uneori tensionată?

Mani Neumann: Muzica trupei *farfarello* a fost creată în Germania, în anii 80. Bineînțeles că au fost anumite influențe de la Phoenix, din partea mea, adică această notă balcanică, folclorică, pe care o are și muzica *farfarello*. Asta vine cu siguranță, în parte, din experiența mea cu Phoenix. La Ulli e altfel. Când studia muzica, el avea un profesor specializat în muzică folk, muzică populară europeană, iar Ulli a adus în acest fel influența lui la *farfarello*, armonizându-se minunat cu noi. Astfel, mereu avem și compunem o muzică foarte deosebită. Desigur, se bazează pe folclor, dar e și după reguli clasice, pentru că am studiat muzica clasică. În plus, fiind fani rock and roll, există o anumită influență rock inconfundabilă, iar toate împreună alcătuiesc această muzică. Referitor la colaborare, nu am avut niciodată probleme de acest gen. În anii 90 am stat jumătate de an în România și jumătate de an

la *farfarello*, în Germania. Ulli avea o singură sarcină, să mă ducă la aeroport și apoi să mă ia de acolo, iar în acest timp eram practic într-un *du-te vino*. Nu mai știu câte concerte au fost. A fost o poveste foarte armonioasă, dar cam epuizantă. Însă când ești tânăr și muzician, accepți asta, de fapt face parte din job.

Dani Rockhoff: Suntem în război de trei ani. În război cu fricile – frica de virus, de războiul din Ucraina, frica de inflație și de lipsuri. S-a schimbat, din această cauză, societatea germană? Dar cea românească? Ajută muzica?

Mani Neumann: Lumea e pe dos în momentul de față, dar nu numai în Ucraina. Rușii nu mai au *toate cănila în dulap*, adică Putin și tovarășii lui. E destul de rău că așa ceva se întâmplă în Europa, după atâția ani de pace. Desigur, această situație trebuie să înceteze cât mai curând posibil. Nici eu nu știu, cu greu mă pot preocupa de asta momentan, altfel nu aș mai putea face muzică. E o nebunie! Nu este doar aici, și în cealaltă parte a globului lucrurile încep să se precipite. Destul de rău că e din

nou așa. Avem prea multe dispute în lume, în guverne. Trebuie pus punct, să plece, să dispară. Cu siguranță există și alte modalități de a-ți afirma interesele, nu trebuie să-ți înarmezi armata pentru asta, e o idee veche. Deci nu mă gândesc prea mult la aceste povești. Frica, inflația... da, totul este legat. Când e război, oamenii se tem că s-ar putea extinde, totul devine mai scump pentru că domină frica. Ei bine, noi trăim aici, în Europa Centrală, ne putem considera norocoși. Sunt și alte zone în care lucrurile arată destul de diferit, se suferă mult mai mult de pe urma acestei inflații. Pentru noi totul este, cu siguranță, încă suportabil. Dar cine știe pentru cât timp. Muzica ajută întotdeauna când vine vorba de frică. Muzica relaxează, e bună pentru suflet și clădește. Muzica aduce bucurie și, de aceea, sarcina noastră în așa vremuri e, probabil, mult mai importantă decât de obicei.

Dani Rockhoff: În martie 2022 ați avut un concert de caritate pentru Ucraina la Solingen, orașul tău natal. Ce te-a determinat pe tine și trupa ta să faci asta?

Mani Neumann: Am organizat un concert caritabil chiar la începutul războiului, acum un an, la mine în oraș. Ceva s-a întâmplat cu adevărat, am putut contacta o instituție din orașul meu, care s-a ocupat de chestiuni medicale în Ucraina și încă o face. Am putut transfera 5.000 euro și bineînțeles că am fost foarte, foarte fericiți. A fost important și pentru mine, pentru că nu am vrut doar să fiu spectator. A trebuit și eu să fac ceva... fiecare își poate adu-

ce contribuția, sub orice formă. Suntem foarte cunoscuți în Germania, așa că nu am avut nicio problemă să umplem sala și toată lumea a ajutat, așa că și publicul a donat cu sârguință. A fost o poveste frumoasă. Aș putea la fel de bine, în funcție de cum evoluează lucrurile, să o repet în forma asta, când mă voi întoarce în Germania.

Dani Rockhoff: În trailerul filmului documentar despre Farfarello spui: *lupta împotriva coronavirusului, neliniștile - oamenii din Germania devin nervoși și agresivi. Acest lucru are loc zilnic, nu numai din cauza Corona, ci în general. Cum gestionăm situația?*

Mani Neumann: Frica este întotdeauna un sfătuitor rău și dacă nu-i poți face față, devii furios, sau chiar agresiv. Din păcate, totul se leagă și trebuie să te asiguri că interviul prin moderație. Noi totdeauna o putem face cu muzica noastră, în concertele noastre. În afară de asta, nu pot decât să fac un apel: Prieteni, liniștiți-vă, nimic nu durează pentru totdeauna... poate! Deci, agresivitatea pe care o trăim la scară largă, duce în cele din urmă întotdeauna la aceeași poveste - în care oamenii își sparg capul. Nimeni nu are nevoie de asta. Și fiecare se poate asigura, pentru ei înșiși și în familiile lor sau în zona lor, că oamenii discută. Dacă vorbești despre ceva, e un mare pas să oprești agresivitatea, încă de la început.

Dani Rockhoff: Turneul vostru actual în România anunță „muzică pan-europeană”. Ce

înseamnă acest lucru? Un multiculturalism muzical?

Mani Neumann: Suntem din Germania și toți trei suntem germani, așa e, dar muzica noastră este formată din multe influențe, și anume europene. Nu mă refer la muzică asiatică, nu mă refer la muzică sud-americană, de fapt facem muzică europeană. Mereu ne-am văzut așa, ca trupă europeană, mai puțin decât o trupă germană. Asta arată că putem cânta în România, putem cânta în Franța, în Anglia, în Olanda, în Italia sau în Spania, toate acestea le-am făcut deja. Muzica noastră este înțeleasă peste tot și oamenii se identifică foarte repede cu ea. Acest aspect pan-european a fost întotdeauna important pentru noi și funcționează, deci nu e nevoie de multă discuție. Nu aș spune neapărat că se numește multiculturalism. European se potrivește mai bine. Multiculturalismul e prea puțin legat de muzică. Multiculturalismul se aplică mai mult la tema migrației, în societate, în viața generală, dar în muzică nu există așa ceva. Există punți între diferite culturi pe care muzica le poate construi și asta este cu siguranță ceea ce facem cu *farfarello*.

Dani Rockhoff: Farfarello este un personaj dintr-o poveste. Care este povestea sa?

Mani Neumann: Farfarello e un personaj dintr-o carte scrisă de Giacomo Leopardi în urmă cu două-trei sute de ani, un scriitor foarte cunoscut, deși un pic derutat, care a murit foarte tânăr, de tuberculoză. Era o persoană foarte deprimată. Nu credea în fericire, în general, și cu siguranță nu în sensul uman. La fel și

scrierile lui. Pe de altă parte, și-a pus multe întrebări, iar personajul lui, Farfarello, este unul foarte interesant, sinonim cu un fel de mesager norocos. Așa că Farfarello a trebuit să explice oamenilor că fericirea nu e atât de ușoară, pentru că omenirea suferă de diverse defecte de care pur și simplu nu poate scăpa, cum ar fi

invidia, gelozia, lăcomia și toate acele lucruri care, în cele din urmă, stau în calea fericirii umane.

Dani Rockhoff: Cel mai recent album al trupei *farfarello* se numește „Încoronare” (Krönung). Este punctul culminant al seriei de albume pe care, în timp, le-ați lansat?

Mani Neumann: Nu aveam un album planificat pentru 2019, adică înainte de pandemie. De fapt, am vrut să sărbătorim aniversarea noastră de patruzeci de ani, în 2020 și 2021. Aveam rezervate peste 130 de spectacole, inclusiv în România. Și ne-am dorit să facem un concert aproape clasic, la Ateneu. Planificarea era deja

făcută, data era rezervată. Totul a fost anulat din cauza pandemiei, cei doi ani pierduți au fost aproape o catastrofă pentru noi. Iar apoi ne-am spus: înainte de a cădea în depresie, mai întâi trebuie cumpărată o mașină nouă. Minunat. Dacă nu câștigi bani, atunci trebuie să cumperi măcar o mașină. Apoi, bineîn-

țeles că am mai spus: Ok, să fim creativi, să facem ceva. Și am zburat în Spania, unde am început să creăm și să compunem piese noi. Ne-am descurcat relativ bine și, puțin mai târziu, în toamna lui 2020, am produs acest album la Berlin, iar editorul ne-a ajutat să-l finanțăm. „Încoronare”, da. La un moment dat, toată lumea trebuie să fie încoronată. Dacă faci muzică atât de mult timp,

atunci cred că o merităm, iar dacă nimeni nu o face, atunci am făcut-o noi înșine, ne-am încununat cu acest CD. În retrospectivă, chiar credem că a funcționat foarte bine. Avem și câteva semnale în acest sens în programul actual, turneul din România.

Dani Rockhoff: Ai cântat și în biserici. Cum se simte „violonistul diavolului” (Teufelsgeiger), cum ai fost numit uneori, într-un astfel de cadru?

Mani Neumann: Bisericile, da... Bineînțeles că asta e o poveste. Nu pot face nimic pentru „violonistul diavolului”. M-au amprentat cu această poreclă, desi nu m-am văzut niciodată așa și nici nu am chef să mă văd. Eu simt mai

degrabă contrariul. Dar cu acest atribut, Teufelsgeiger, trebuie să trăiască un violonist care cântă rapid ca mine. Dacă au cântat la fel de repede ca Paganini, asta-i situația, toți, de oriunde, primesc calificativul. Și nu cred că acest termen este deosebit de util. Desigur, în fond el asociază mișcarea, dinamica și cine mai știe ce. Bineînțeles că, la anumite concerte, a fost un balast, de exemplu în biserici. Nu am putut să dăm două concerte la biserică, pentru că responsabilii de la parohie au spus: *violonistul diavolului* nu va veni niciodată în casa noastră. Sigur că e o rușine și nu denotă prea multă inteligență, dar poți vedea cât de departe poate duce ideea, peste tot. Nu prea sunt de acord cu acest termen, însă pot trăi cu el, acum.

Dani Rockhoff: Un alt violonist celebru din Germania este David Garrett. Cu ce este muzica ta diferită de a lui? E mai rapid la vioară decât tine?

Mani Neumann: David Garrett este un violonist super bun. L-am cunoscut pe tatăl lui, am fost în Aachen, de unde provine el, iar când tatăl m-a văzut, a devenit foarte tăcut și s-a purtat foarte ciudat. Voi presupune doar că David, băiatul lui, mi-a urmărit cariera. Sunt destul de ferm convins de asta și că și-a spus, în tinerețe: „Pentru că o poate face el, și eu o pot face, mult timp”. Mai cred că există anumite influențe, a fost de fapt destul de clar, când am fost acolo. E un violonist foarte, foarte bun, a studiat la Londra... un violonist excelent, fără îndoială. Dar el cântă, pur și simplu nu compune. El interpretează melodii, de fapt

o face foarte șic, are o echipă grozavă în jurul lui, care are grijă de el. Cred că se simte puțin singur, mi-au spus anumiți oameni din anturaj. Fiecare trebuie să-și găsească drumul. Desigur, mi-aș dori să vină aici și să ne interpreteze câteva piese. Cu siguranță, abilitățile de vioară ar fi sută la sută. Da... Eu am făcut-o altfel. Poate că nu sunt atât de clasic, nici atât de grozav și nu am studiat niciodată la Londra, dar cel puțin îmi fac propria muzică. Mă rog! Fiecare cum vrea sau cum poate.

Dani Rockhoff: Un ziar românesc te-a citat, ca german, spunând: „Cunosc România pentru că o iubesc!” Dar mulți români gândesc altfel, sunt dezamăgiți de viața în patria lor și vor doar să emigreze. Cine are dreptate?

Mani Neumann: Cunosc România, desigur. Când iubești ceva, începi să-l cunoști. Asta așa e. Când începi să iubești pe cineva, ajungi să cunoști persoana rapid și, evident, destul de intens. La fel a fost și cu România. Înainte nu știam unde era România, dar acum, că am fost în turneu aici de atâția ani, am întâlnit atât de mulți oameni, atât de multe inimi deschise... ospitalitatea e fenomenală. Țara e frumoasă, are de toate: munți, apă, peisaje fără garduri, îmi place asta. Orașe vechi... acum suntem în Arad. Aici poți pur și simplu să șezi afară, pe terasă. Cred că e frumos. Așa ceva găsești în Germania din ce în ce mai puțin, iar de aceea... Ei bine, sunt super, super fericit în România și mă bucur de fiecare dată, când am ocazia să revin. Da, iubesc România pentru că o știu, știu România pentru că o iubesc! Ei bine, nu

aș emigra în România în sensul clasic, dar voi petrece din ce în ce mai mult timp aici. Chiar acum, în acest răstimp, am decis să rămânem în România jumătate de an. Asta vom face și nu vom regreta deloc. Iar anul viitor, cu siguranță vom face ceva asemănător cu ceea ce facem acum. Așa că s-ar putea ca anul viitor să fie șapte sau opt luni. România este încă o opțiune, la fel gândesc Ulli și trupa. Ulli este și căsătorit cu o româncă, așa că totul se leagă.

Dani Rockhoff: Are Mani Neumann și alte ambiții? Care ar fi pentru el împlinirea unui vis?

Mani Neumann: Ambiții... Sunt încă suficient de tânăr, pentru a putea să-mi fac planuri. În primul rând, îmi doresc ca acest turneu să aibă succes. Și chiar are, avem realizări grozave în spate și unele chiar mai bune, înaintea noastră. Dacă lucrurile se desfășoară așa cum ne imaginăm noi, și probabil așa va fi, atunci m-aș bucura dacă am putea face progrese aici, în România, să cântăm la mari festivaluri. Poate că, anul viitor, să cântăm în teatre, la opere. De fapt, asta e atmosfera de care avem nevoie, pentru că noi creăm o atmosferă de concert și chiar avem nevoie de așa ceva. Nu ne putem aștepta la ea întotdeauna în cluburi, unde sunt

petreceri, discuții și râs, chiar și în timp ce cântăm. Trebuie să trăim cu asta, dar de fapt prefer locurile liniștite, precum teatrele, poate și bisericile. Sper să ajungem acolo și că anul viitor vom găsi alte locații care pur și simplu ni se potrivesc și mai bine. S-ar putea să fie o ambiție, una personală, să mai am ocazia să cânt acolo spre final.

Vise? De fapt nu sunt un visător. Mereu încerc s-o transform în realitate, de îndată ce am o idee sau o viziune și vreau s-o abordez într-o formă sau alta. Ei bine, nu mă cramponez de vise. Și mai ales nu de coșmaruri, pentru că sunt complet la pace cu mine, mă pot numi o persoană fericită. Poate de aceea sunt în stare să-mi fac publicul fericit. Pentru că fericirea, după cum știm cu toții, începe întotdeauna cu tine. Dacă nu te iubești pe tine însuși, nu trebuie deloc să discuți despre viață, cu alții. Trebuie să te asiguri că ai grijă de zona ta, trebuie să te asiguri că tu însuși ești într-un anumit echilibru. Trebuie să vă asigurați că reflectați asupra experiențelor proaste și să le procesați în măsura în care acestea pot fi, în cele din urmă, inversate în fericire. Știu că funcționează, am testat-o și eu de câteva ori. Deci: începe prin fericirea cu tine însuși, apoi îi poți face și pe cei din jur fericiți. Acesta e ultimul meu cuvânt.

ISSN 2734 - 4851, ISSN-L 2734 - 4851

**BIBLIOTECA
JUDEȚEANĂ**
Alexandru D. Xenopol
ARAD

**Uniunea Ziaristilor Profesioniști
din România**
Filiala „Ioan Slavici” Arad

